ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ।

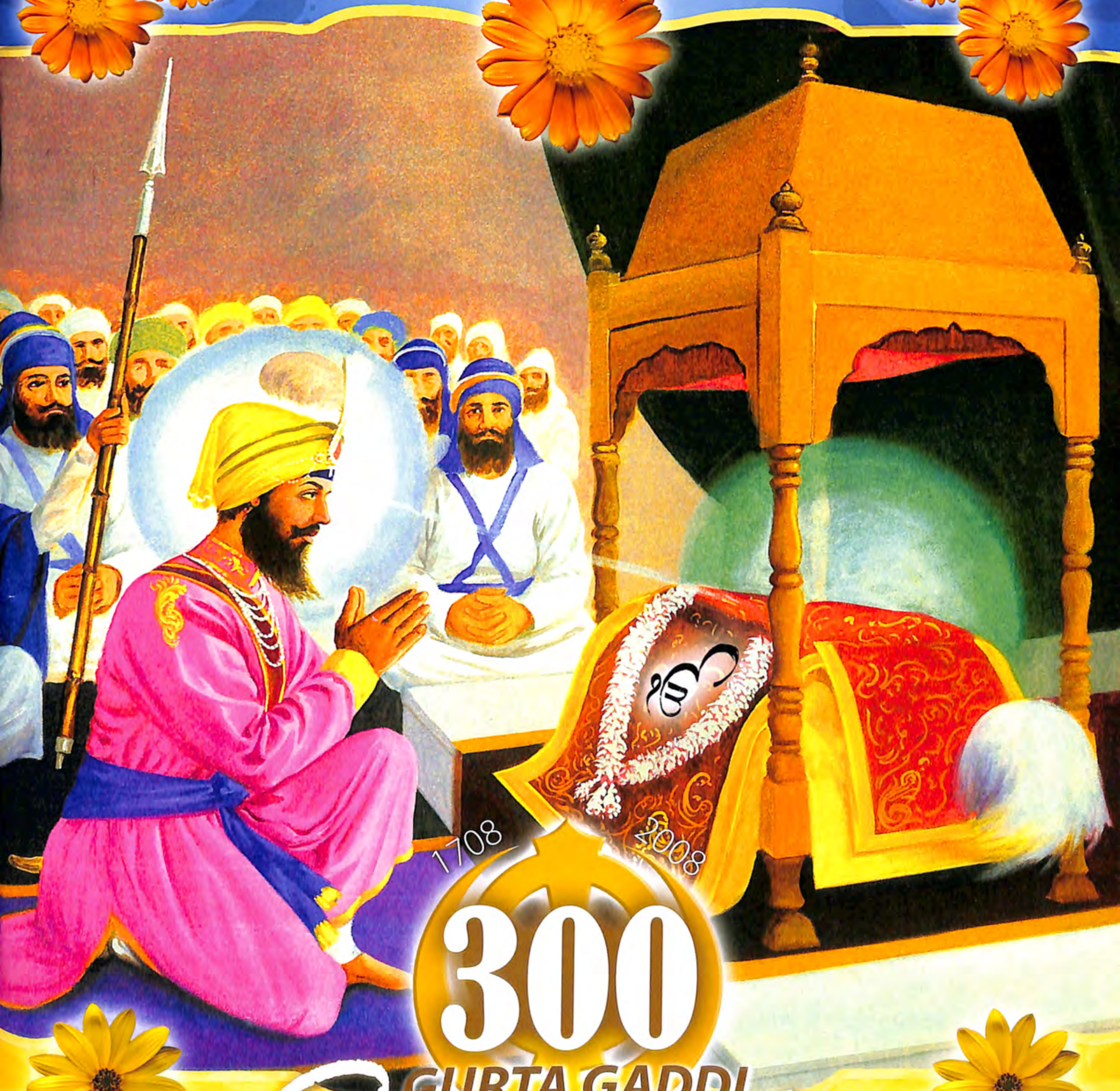

1708 2008

300 GURTA GADDI Souvenir

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

Gurdwara Dukh Nivaran Sahib, Surrey, B.C. Canada

WORLD FINANCIAL GROUP

an AEGON company

No Family Left Behind®

Terry Johal
CEO MD
210 - 7525 King George Hwy,
Surrey, BC V3W 5A8
Off: 604.635.3150 ext 101
Cell: 604.488.9215
tjohal111ucc@wfgmail.ca

Harinder & Jagjot Sukhija
Senior Vice-Chairman
200 - 13740 72 A Avenue
Surrey, BC V3W 2P2
Off: 604.599.8700 ext 102
Cell: 604.351.2021
hsukhija036wwc@wfgmail.ca

Davinder Dulay
Senior Marketing Director
2543 Montrose Avenue,
Abbotsford, BC V3W 5A8
Off: 604.756.3001
Cell: 604.782.7400
ddulay012ooc@wfgmail.ca

Baldev & Jasbir Gill
Senior Marketing Director
112 - 12827 76 Avenue,
Surrey, BC V3W 2V3
Off: 604.484.2166
Cell: 604.618.0624
bgill012mmc@wfgmail.ca

Amarjit S. Dhillon
Executive Marketing Director
211 - 7928 128 Street,
Surrey, BC V3W 4E8
Off: 604.598.2955 ext 108
Cell: 604.612.5712
adhillon010wwc@wfgmail.ca

"Do you have what it takes to become a WFG leader?
If your answer is YES contact any of these offices to become a WFG leader too..."

Other Office Locations

British Columbia

8140 128 Street, Surrey
604.591.2802
7928 128 Street, Surrey
604.565.7900

610 SE Marine Drive, Vancouver
604.677.8434

Ontario

350 Rutherford Rd South, Plaza II, Suite 106,Brampton
905.595.5021

7025 Tomken Rd, Mississauga
905.696.7597

5555 Eglinton Avenue W, Suite 210, Toronto
416.622.9400

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ।

1708-2008

ਗੁਰੂ ਮਾਨਯੋ ਗ੍ਰੰਥਿ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਰਹਿਬਰ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਆਖਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮਨਿਆ ਅਤੇ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨ ਚੇਲਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਪੰਜਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਨੂੰ ਇਨਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਵਰਨਨ ਕੀਤਾ। "ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮ ਨਾ ਆਵਾ" ਸਬਦੁ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਕੇ ਅਕਾਲ ਦੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਰਕੇ "ਪੋਥੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਾ ਥਾਨ ਆਖਿਆ" ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵਰਗੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੀ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਲਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਨੋਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਗੁਰਆਈ ਬਖਸ਼ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿਤੀ। ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਚਨਾ ਨੂੰ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੂਰਤੀ ਮਾਨ ਕੀਤਾ "ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਲਾਇਉ ਪੰਥ ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਯੋ ਗ੍ਰੰਥਿ"। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ, ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਦੀ, ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ। ਇਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਜਾਂ ਇਕਠ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਜ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ 300 ਗੁਰਗੱ ਦੀ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਂ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਾ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਇ ਹਾਂ? ਕੀ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸੰਕਲਪ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੰਬੀ, ਪਖੰਡੀ ਜਾਂ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਨਦੇ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਮੜੀਆਂ ਮਸਾਨੀਆਂ ਜਾਂ ਗੁਗਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਨਦੇ? ਜਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਵਰਜਤ ਕਰਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਗੁਰਦਆਰਾ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਟੀਮ ਦਾ ਜਿਨਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗੁਰਗਦੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਰੇ ਵਿਉਪਾਰੀ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ। ਸਮੁਚੇ ਸਿਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਗੁਰਗਦੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ

300th Gurta Gaddi Souvenir

Printed by: Copytek Commercial Printers

© 2008 All rights reserved with the producer of this Souvenir. Any errors and omissions in any of the articles and/or advertisements are purely unintentional. Please dispose of this Souvenir according to Sikh Tradition.

Printed in Canada.

300TH GURTA-GADDI CELEBRATIONS
SEPT. 1st - SEPT. 14th, 2008

Nagar Kirtan

SURREY, BC

FIREWORKS, KIRTAN & YOUTH SEMINARS

ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਾਨਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ॥

Program Schedule:

Special Daily Programs Sept 1st-14th
Youth Seminars Sept 5th-7th
Seminars by Harinam Singh Khalsa (Toronto) and Harjinder Singh (U.S.A.)

Akhand Path & Nagar Kirtan Schedule:

Arambh Akhand Path Sahib	Sept 12, 9 AM
Bhog	Sept 14th, 9 AM
NAGAR KIRTAN	Sept 13th, 10 AM
Fireworks	Sept 13th, 9:30 PM
Amrit Sanchar	Sept 14th

Bhai Harjinder Singh Ji, Sri Nagar Wale
Sept 1st -14th (7:45-8:45pm)
Bhai Sadhu Singh Ji, Dehra Dun Wale
Sept 10th - Oct 15th

Nagar Kirtan, Parade Route:

LISTEN TO: Gurdwara Radio 104 FM sideband on chip radio

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ ॥

Through the Gurdwara, the Guru's Gate, one obtains understanding

Gurdwara Dukh Nivaran Sahib

15255 - 68 Ave, Surrey, BC Canada V3S 2C1 Tel: 604-594-5100 • Fax: 604-594-5132 www.dukhniwaran.ca

POSTER BY COPYTEK COMMERCIAL PRINTERS 604-596-5183

Daily Schedule
at Gurdwara Dukh Niwaran Sahib

4:00 am
Parkash of Sri Guru Granth Sahib Ji
4:30 to 5:45 am
Nitnem
5:45 to 6:00 am
Ardas and Hukamnama
6:00to 8:00 am
Asa Ki Var
8:00 to 8:15 am
Ardas
8:15 to 9:00 am
Katha of daily Hukamnama
9:00 to 11: 15 am
Kirtan
11:15 to 12 noon
Katha
12:00 to 1:00 pm
Dhadi
1:00 to 2:30 pm
Sukhmani Sahib
2:30 to 4:00 pm
Sehaj Path
4:00 pm
Sodar Di Chowki
5:00 to 5:45 pm
Rehras
5:45 to 9:00 pm
Kirtan / Katha / Dhadi
9:00 pm
Sukhasan and samapti

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ ॥
Through the Gurdwara, the Guru's Gate, one obtains understanding

Gurdwara Dukh Nivaran Sahib Society

Message from the President
Gurdwara Dukh Nivaran Sahib

Waheguru ji ka Khalsa
Waheguru ji ki Fateh!

It is a great honor for me to be part of the 300th Centenary of Gurta-Gaddi of Sri Guru Granth Sahib Ji. Sikhs around the world will be celebrating this auspicious event during the months of September-October, 2008. It is therefore important to renew our spirit and to convey the divine message and the teachings of love, peace, sharing, compassion, equality and service to humanity. On October 8, 1708 Guru Gobind Singh Ji ordained the Sikhs to follow Sri Guru Granth Sahib Ji, as the living embodiment of the ten Sikh Gurus. I extend my heartiest best wishes to the more than 25 million Sikhs around the globe on this momentous milestone in the history of the Sikh religion.

This souvenir has been the result of many dedicated individuals without whom this would not have been possible. I sincerely wish to thank everyone who contributed to making this souvenir a memorable one.

Once again, best wishes from the executive committee and the congregation of Gurdwara Dukh Nivaran Sahib on the 300th Centenary of Gurta-Gaddi celebrations.

Waheguru ji ka Khalsa
Waheguru ji ki Fateh!

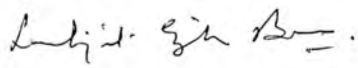

Sarbjit Singh Bains
President

15255 - 68 Avenue, Surrey, BC Canada V3S 2C1 Tel 604-594-5100 • Fax 604-594-5132 • Web www.dukhniwaran.ca

HARJI'S
FIREPLACE MANUFACTURING LTD.

Our Fireplaces with the new concept of glowing glass embers will bring warmth and elegance to your home!

Unit #1, 12355-83A Avenue, Surrey, BC V3W 9Y7
Tel: 604.594.4600 • Fax: 604.594.7654

PRIME MINISTER · PREMIER MINISTRE

I am pleased to extend my warmest greetings to everyone celebrating the 300th anniversary of Gurta-Gaddi, the establishment of the embodiment of Guru Granth Sahib Ji as the eternal Guru of the Sikh religion.

On this special occasion, Sikhs around the world will celebrate the message of the Sikh Holy Scripture. The fifth guru, Guru Arjan Dev Ji originally began to collect the teachings and spiritual wisdom of the Sikh gurus in 1601. The compilation of Guru Granth Sahib enabled the Sikh religion to identify itself — to raise the collective consciousness of the Sikhs as a unique community and faith. On October 8, 1708, Guru Gobind Singh Ji raised these scriptures to the rank of guru, establishing the Guru Granth Sahib Ji as the eternal Guru, for Sikhs to follow the wisdom it contained for all time.

The message of the Guru Granth Sahib Ji is one of universal values cherished by Sikhs, and all Canadians. It is a message of honesty, compassion, piety, humility and tolerance of others. Canada is home to one of the largest diaspora populations of Sikhs in the world. Here, Sikhs have found economic opportunity and freedom of religion. In turn, Sikhs have enriched Canada — contributing to the building of a stronger nation. I am pleased that you are sharing this special occasion with us, and invite all Canadians to take advantage of this opportunity to learn more about the Sikh religion.

I know that all will enjoy this celebration of faith and community. Please accept my best wishes for peace and happiness, now and in the future.

OTTAWA
2008

BRITISH COLUMBIA
The Best Place on Earth

September 1 – 14, 2008

A Message from the Premier

As Premier of the Province of British Columbia, it is my pleasure to join with you in celebrating the 300th Centenary of the establishment of Sri Guru Granth Sahib as the eternal Guru of the Sikhs.

I understand that Sikhs, not only in Canada but around the world, will be gathering together during this significant time to experience spiritual renewal and reinforce the importance of love, peace and equality for all. I would like to take this opportunity to recognize the contributions of so many Sikh pioneers who worked so hard to build this province and who helped to make it the great place that we all enjoy.

We have become a stronger and better province because of all those who have crossed the ocean to share this land and to contribute to the building of our multicultural society. We embrace and welcome those who have chosen to make our country and our province their home.

I commend everyone involved in organizing the many exciting festivities on the fourteen day program. Please accept my warmest wishes for a most enjoyable celebration.

Sincerely,

Gordon Campbell
Premier

vancouver 2010 vancouver 2010 BRITISH COLUMBIA Host Province

www.gov.bc.ca

Fruiticana hee jaana!
Delightfully Fresh!
Tonoy Singh
Founder and President
Freshness from around the world
At Fruiticana we bring you those foods you love straight from your homeland and into your kitchen. Fruiticana's sources out those hard-to-find ingredients, products and fresh foods from such countries as India, Pakistan and Fiji; so you can indulge in those mouth watering dishes you crave.
There's no reason to go without the flavours and tastes you miss; simply visit any one of Fruiticana's many neighbourhood super markets.
Let Fruiticana show you why they are an exclusive, premier purchaser and grower of fresh fruits, vegetables, spices and other exotic foods - in British Columbia.
Fruiticana
FRUITS, VEGETABLES & SPICES
Fruiticana
Head Office: 604-502-0005
101 - 12758 - 80th Ave.
www.fruiticana.com
Surrey/Newton
604-590-2080
#17 - 13775 72nd Ave.
Surrey
604-585-6100
13639 - 100th Ave.
Surrey
604-591-5032
12047 - 80th Ave.
Edmonton
780-462-0522
9324-34 Ave.
Fleetwood
604-588-0568
9169 - 160th St.
Surrey
604-588-6620
12855 - 96th Ave.
Surrey
604-598-9220
13190 - 64th Ave.
Abbotsford
604-504-5877
31205 Old Yale Rd.
Port Coquitlam
604-464-0822
2807 Shaughnessy St.
Richmond
604-244-9520
4101 No. 5 Road
Cloverdale
778-571-0999
18438 64 Ave.
Vancouver
604-321-9931
6387 Fraser St.
Vancouver
604-327-4911
6684 Main St.
Calgary
403-590-1611
5075 Falconridge Blvd. NE

How to find the right INSURANCE?
REMEMBER US FOR ALL YOUR INSURANCE AND INVESTMENT NEEDS!
AUTO INSURANCE
HOME INSURANCE
CONSTRUCTION INSURANCE
MORTGAGE PROTECTION
LIFE INSURANCE
DISABILITY INSURANCE
MEDICAL & DENTAL
GROUP INSURANCE
(EMPLOYEE BENEFITS)
CRITICAL ILLNESS
(COVERS 25 CONDITIONS-HEART ATTACK, STROKE, CANCER, ETC)
R.R.S.P. * R.R.I.F. (R.R.S.P. LOANS AVAILABLE)
R.E.S.P. (UPTO $400 ANNUAL GOVT. GRANT)
BUSINESS INSURANCE
SEGRAGATED FUNDS
LOANS FOR SAVINGS
(LONG TERM POTENTIAL FOR HIGH GROWTH FUNDS)
TAX SHELTERS AND MORE.
Sukhinder S. Gill
ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
604-724-4700
Sukhindergill@gmail.com
ਦੇਵ ਮੌੜ Dev Mourh
604-817-0476
Autoplan
DON WOTHERSPOON & ASSOCIATES (PAN) LTD. 7035 - 128TH STREET, SURREY, B.C. V3W 4E1 Phone: 604-507-7507 Fax: 604-507-7513

Save More Lighting Ltd
Specializing in Lighting, Plumbing and Electrical Supplies
Lights
Crystal
Chandeliers
ceiling Fans
Range
Hoods
bathtubs
faucets
toilets
sinks
Jetted tubs
shower / stalls
Tub Stalls
and many more!
Eljer
Those who know better, know Eljer
If we don't have what you are looking for... We will order it in for you
contact:
Prabhjot S. Minhas
(604) 591-2399
12777 - 76A Avenue,
Surrey, BC
128 St.
80th Ave
76A Ave
76th Ave
Save More Lighting
SAVE MORE LIGHTING LTD
SAKURA

AKAL ACADEMY

SURREY, B.C. ਅਕਾਲ ਅਕੈਡਮੀ ਸਰੀ ਬੀ. ਸੀ.

Our Children Our Future

ਕੀਰਤਨ, ਤੰਤੀ ਸਾਜਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ, ਗੱਤਕਾ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿਸਟਰੀ, ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਕਲਾਸਾਂ

Classes: Kirtan, Tabla, Tanti Saaj, Gatka, Punjabi, Sikh History & Dhaddi Varaan

604-780-7200

www.akalacademy.ca

Register Today!

Unit # 204 - 12639 - 80th Avenue, Surrey, B.C., V3W 3A6

CENTURY TWENTY ONE

GAS HEATING CO. LTD.

Contractors for: HRV - Forced Air Heating - Air Conditioning - Geothermal - Gas Fitting

Tel: 604-599-4404
Fax: 604-594-4453
13047 - 60th Avenue,
Surrey, BC V3X 3T8

S.S. Sandhu
604-716-1465
Ronbir S. Sandhu
604-716-7604

CITY OF SURREY

the future lives here.

Message from the Mayor

On behalf of Surrey City Council, it is my great pleasure to extend greetings to you as you celebrate the 300th Anniversary of the Establishment of Sri Guru Granth Sahib as the Eternal Guru of the Sikhs. This special occasion, a sacred anniversary of the establishment of the Sikh Scripture, is a testament to the Sikh community and the Sikh religion that has become a source of meaning and hope for millions from all over the world.

The Sikh community is a vital part of our city's cultural and religious fabric and it has contributed immensely to the success and vitality of our city. I am proud of Surrey's rich diversity and the strong ties within the various ethnic and religious groups in the City.

May this be a time of celebration, reflection and fellowship for one and all!

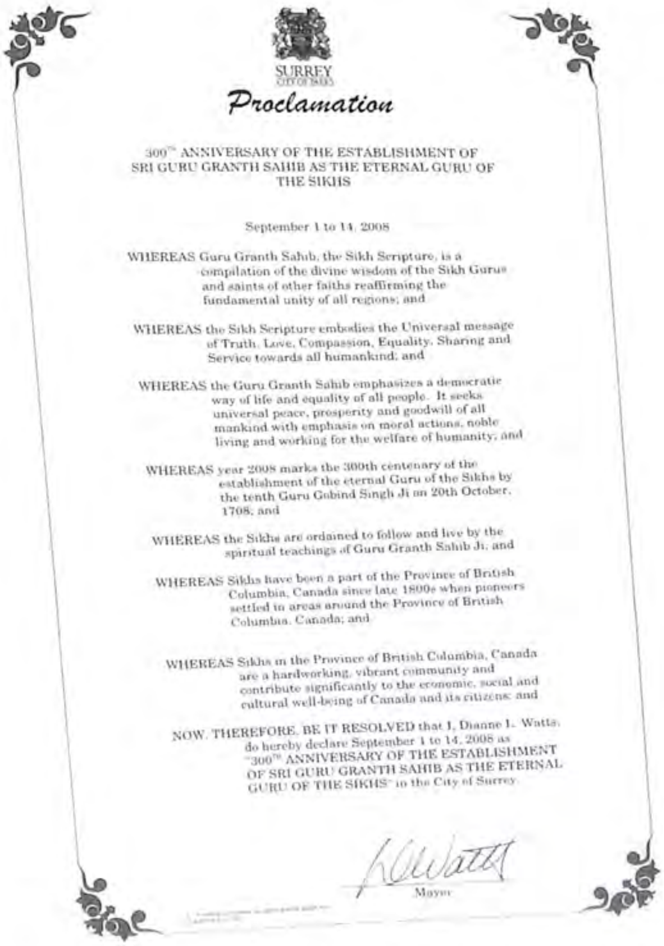

SURREY

Proclamation

300TH ANNIVERSARY OF THE ESTABLISHMENT OF SRI GURU GRANTH SAHIB AS THE ETERNAL GURU OF THE SIKHS

September 1 to 14, 2008

WHEREAS Guru Granth Sahib, the Sikh Scripture, is a compilation of the divine wisdom of the Sikh Gurus and saints of other faiths reaffirming the fundamental unity of all regions; and

WHEREAS the Sikh Scripture embodies the Universal message of Truth, Love, Compassion, Equality, Sharing and Service towards all humankind; and

WHEREAS the Guru Granth Sahib emphasizes a democratic way of life and equality of all people. It seeks universal peace, prosperity and goodwill of all mankind with emphasis on moral actions, noble living and working for the welfare of humanity; and

WHEREAS year 2008 marks the 300th centenary of the establishment of the eternal Guru of the Sikhs by the tenth Guru Gobind Singh Ji on 20th October, 1708; and

WHEREAS the Sikhs are ordained to follow and live by the spiritual teachings of Guru Granth Sahib Ji; and

WHEREAS Sikhs have been a part of the Province of British Columbia, Canada since late 1800s when pioneers settled in areas around the Province of British Columbia, Canada; and

WHEREAS Sikhs in the Province of British Columbia, Canada are a hardworking, vibrant community and contribute significantly to the economic, social and cultural well-being of Canada and its citizens; and

NOW, THEREFORE, BE IT RESOLVED that I, Dianne L. Watts, do hereby declare September 1 to 14, 2008 as "300TH ANNIVERSARY OF THE ESTABLISHMENT OF SRI GURU GRANTH SAHIB AS THE ETERNAL GURU OF THE SIKHS" in the City of Surrey.

Mayor

Sincerely,

Dianne L. Watts,
Mayor

Siri Guru Granth Sahib Ji
The Sikh holy scriptures

Siri Guru Granth Sahib Ji, or Adh Granth are the Sikh holy scriptures. They are considered the supreme spiritual authority of the Sikh religion. Guru Gobind Singh Ji, the tenth Guru ended the Guruship in human form and proclaimed Siri Guru Granth Sahib Ji as the ever-lasting Guru of the Sikhs in October 1708.

Guru Gobind Singh Ji did not appoint any human successor in line of human Guruship as per tradition. The Guru declared Siri Guru Granth Sahib Ji to be the Guru-Eternal for the Sikhs. He conferred Guruship on Siri Guru Granth Sahib Ji at Abchal Nagar, Nanded, India by circum-ambulating five times and bowing his head before it. He declared that after him, the living Guru would be embodied in the shabad (Word) as contained in Sri Guru Granth Sahib Ji by uttering the sermon:

Agya bhai Akal ki tabhi chalayo Panth,
Sab Sikhan ko hukam hai Guru manyo Granth.
Guru Granth Ji manyo, pargat Guran ki deh,
Jo prabh-ko mil-bo chahay khoj shabad men leh.

Under orders and blessings from the Almighty God,
the Panth (Sikh community) was started.
All Sikhs are to obey the teachings in the Guru Granth as their Guru.
Consider the Guru Granth as embodiment of the Gurus.
Those who wish to discover God, should do so by living by the words in the Guru Granth.

The above sermon is now part of daily routine for the Sikhs, which is recited after the Ardas (prayers).

Siri Guru Granth Sahib Ji is the only scripture of its kind which not only contains the works of its own religious founders but also the writings from other faiths. The Sikhs do not believe in worship of idols. Rather, respect is given to the writings in Siri Guru Granth Sahib Ji.

Bani Guru, Guru hai Bani, vich Bani Amrit saarae.
Gurbani kahe sevak jun mane, partakh Gur nis tare.
(SGGSJ p.982 Guru Ram Das Ji)

The Bani is the Guru, and the Guru is the Bani,
Which means the Word is the Master and the Master is the Word.
Bani contains the divine knowledge.
Through Bani one can fulfill the spiritual needs.
The Guru helps those followers who live by the teachings.

The Word or Bani has deep meaning. It is indeed the corner-stone of education, which we now call literacy. Literacy includes not only reading and writing skills, but the fluency with which one is able to communicate in a language. Literacy is considered the key to lifelong learning where families and communities must be supported and encouraged to promote it. The word Guru has two parts…(Gu) one who dispels ignorance or darkness and (ru) proclaims enlightenment or knowledge. This implies that through the word or literacy we are able to transform our inner ignorance or darkness, towards that light or informed state of mind. That in essence is spirituality. We might say that spirituality is the ultimate state of well-being—through the word you may attain truth, harmony and wisdom.

The Adi Granth was first compiled by the fifth Sikh Guru, Guru Arjan Dev (1563-1606), from hymns of the first five Sikh Gurus and other great saints of the Hindu and Muslim traditions. The original scribe of the Adi Granth was Bhai Gurdas and later Bhai Mani Singh. Siri Guru Granth Sahib Ji has 1430 pages of text in poetry form containing 5894 hymns. It is full of devotion, meditation, grace of Guru and God. It includes hymns of more then 20 Hindu and Muslim saints of India. It is written in the Gurmukhi script, and contains many languages including Braj, Old Punjabi, Khariboli, Sanskrit, and Persian.

The composition of Siri Guru Granth Sahib Ji is divided on the basis of musical notes called Ragas. A Raga is a scale and combination of certain musical notes that provide a basic structure around which the musician performs. The Ragas or musical notes in Siri Guru Granth Sahib Ji are centered on different moods and times of the day and year. There are a total of thirty one Ragas or musical notes, which are further divided into seventeen Raginis (minor musical notes). Within the Ragas, they are arranged by order of the Sikh Gurus and Sikh Bhagats. In addition to the Ragas, there are twenty two compositions of Vars (Traditional ballads). Nine of these vars are based on specific

tunes and the rest can be sung in any tune. Shabad Kirtan or devotional music has become an integral part of the Sikh religion as a source of inspiration and harmony. Generally in the Gurdwara, Ragis or musicians lead in the singing of Gurbani.

There are many different banis in the Siri Guru Granth Sahib Ji. Guru Nanak Dev Ji, the first Guru composed the morning prayer Jap also know as Japji Sahib. Siri Guru Granth Sahib Ji starts with the mool mantar which is considered to be the essence of Sikh philosophy.

Ik Onkar	There is One God.
Sat Nam	Identified by Truth.
Karta Purakh	Creative Personality.
Nirbhau	Without fear.
Nirvair	Without enemies
Akal Murat	Never dies.
Ajuni	Beyond birth and death
Saibhang	Self illuminating.
Gurparsad	Thru Grace one is enlightened.

(SGGSJ p.1 Guru Nanak Dev Ji)

The mool mantar is followed by thirty eight pauris and end with a salok. The pauris or steps teach one how to reach various stages of spiritual life with different themes. The first three pauris have the theme of Hukam, which means to live by the system that God has created. Pauris eight to eleven have the theme of Suniai, which is about hearing and listening. Pauris twelve to fifteen have the theme of Mannai, meaning belief. Pauris twenty to thirty three explain how meditation on the Name purifies the soul. Finally in Pauris thirty five to thirty seven, the five stages of spiritual life are mentioned:

Dharam Khand	Stage of Righteousness
Gian Khand	Stage of Divine Knowledge
Saram Khand	Stage of Spiritual Efforts
Karam Khand	Stage of Grace
Sach Khand	Stage of Truth

Siri Guru Granth Sahib Ji is always placed in the centre of a Gurudwara (Sikh Temple) and placed on a raised platform, known as Takht (throne) under a chanani (canopy). Siri Guru Granth Sahib Ji is given the greatest respect and honour. Sikhs cover their heads and remove their shoes while in the presence of Siri Guru Granth Sahib Ji. Upon entering a Gurudwara, people kneel down, bow, and make an offering before Siri Guru Granth Sahib Ji. The worshippers then sit on the floor, men on one side and women on the other. Siri Guru Granth Sahib Ji is attended with all signs of royalty, a Granthi or priest sits behind it with a chaur sahib (sort of fan), as a sign of respect.

It takes approximately forty eight hours to read Siri Guru Granth Sahib Ji non-stop, cover to cover. This is usually done by different pathis or readers, who will read for an hour or two, and then the next reader takes over without a break. This way of reading is called the Akhand Path. One can also read Siri Guru Granth Sahib Ji at their own pace, which is called the Sadharan Path. At the conclusion of any congregational session, a Hukam or random reading from the Siri Guru Granth Sahib Ji takes place.

Siri Guru Granth Sahib Ji is a collection of hymns and poetry. The reading of Gurbani requires concentration, understanding, and soul searching. The translation and interpretation of the scriptures can only convey the essence of the message. A true and complete meaning of the scriptures is impossible due to their mystic and spiritual depth. Mediation on the Name lays down moral and ethical rules for development of the soul, spiritual salvation, and unity with God. Siri Guru Granth Sahib Ji is the scripture of universal spirituality. Guru Arjan Dev Ji provides the following epilogue which is also recited as part of the evening prayer.

Thal vivh tinn vastu paio. Sat Santokh, Vicharo.
Amrit Nam Thakur ka paio. Jis ka sabhas adharo.
Je ko khavai je ko bhunchai, tis ka hoe udharo.
Eh vasat taji na jahe, nit nit rakh uridharo.
Tam sansar charan lag taria, subh Nanak braham pasaro.
(SGGSJ p.1429 Guru Arjan Dev Ji)

In this platter there are three things: Truth, Harmony, and Wisdom.
These are seasoned with the Name of God, the foundation of all.
Those who absorb and enjoy it shall be saved.
One must not abandon this gift.
Nanak says, it should always remain dear to ones heart.

In conclusion, if one wants to learn and live be the messages in Siri Guru Granth Sahib Ji: Peace, Justice, Equality, Truth, Harmony, and Spiritual Wisdom; then one should read, reflect, recite, and respond to the scriptures.

Dr. Kanwal Inder Singh Neel
Program Coordinator
Faculty of Education
Simon Fraser University, BC Canada

Guru Granth Sahib
Questions and Answers

<u>One Word/ One Sentence Answers (elementry)</u>

1. What does the term "Granth" mean?
Answer: Book or Scriptures; literally, it means anthology or collected works.

2. How many pages are in the Guru Granth Sahib?
Answer: 1430

3. How many rag classifications are in the Guru Granth Sahib?
Answer: 31

4. What script is the Guru Granth Sahib written in?
Answer: The Guru Granth Sahib is written in the Gurumukhi script.

5. Which Guru institutionalized the Gurumukhi script?
Answer: Guru Angad institutionalized the Gurumukhi script.

6. In what language is the Guru Granth Sahib written?
Answer: Many different languages.

7. Name at least three different distinct languages used in the Guru Granth Sahib.
Answer: Panjabi, Sindhi, Multani, Persian, Arabic, Sanskrit, Hindi, Braj, Bengali, Marathi, Gujrati, "Sant Bhasha"

8. What is a *shabad*?
Answer: The word *shabad* does not indicate a poetic form of baani, rather it is a generic term for revealed word of God. Hymn

9. What is an *Astpatdi*?
An *Astpadi* is a *shabad* with 8 *padas*.

10. What is a *chant*?
A *chant* is a poetic form originating in folk songs. In the Guru Granth Sahib, *chants* have been used for *shabads* in a specific praise. There are 52 *chants* in the Guru Granth Sahib.

11. What is a *Vaar*?
A *vaar* is poetic form used for war ballads, popular with common folk. In the Guru Granth Sahib, some *baanis* are written on the tunes of the earlier ballads. Ode

12. How many *Vaars* are there in the Guru Granth Sahib?
Answer: 22

13. What is the significance of the *rahau* line?
Answer: Main point of the *shabad* or theme.

14. Who's writings are included in the Guru Granth Sahib besides the Gurus?
Answer: 15 Bhagats (holy saints) and 11 Bhatts (minstrels, musicians) writings are included in the Guru Granth Sahib. 2 Sikhs (Satta, Balvand & Sunder)

15. When and where was the Adi Granth installed by Guru Arjun?
Answer: Harmandir Sahib on August 16,1604.

16. Name the *bani* and its contributor which literally means "peace in your mind."
Answer: *Sukhmani Sahib*- Guru Arjun

17. What is the opening *bani* of the Guru Granth Sahib?
Answer: The Mool mantra (page 1) – *Ik Oankar Sat Nam Karta Purakh Nirbhao Nirvair Akal Moorat Ajuni Saibhang Gur Parshad*

18. Name the *banis* a Sikh must read everyday?
Answer: *Japji, Jaap Sahib, Swayas, Rehras, Sohila*

19. How many ghars are there in the Guru Granth Sahib?
Answer: 17

20. When the Guru Granth Sahib is opened randomly to any page and the *shabad* on that page is read, what is it called?
Answer: *Hukamnama* (command).

Short Answer Questions (Intermediate)

21. What is the difference between a *vaar* and a *chant*?

Answer: A *vaar* is an ode, a *chant* is a song of praise

22. Name a bani and its contriburor Sikhs collectively must sing everyday: Asa-ki-Var

Answer: *Asa Di Vaar*- Guru Nanak

23. Are all the *Baanis* in the Guru Granth Sahib in *raag*?

Answer: No. The Guru Granth Sahib starts with mool mantar, then Jap Ji which is not in *raag*. The majority is in *raag* from pages 14-1353. But then the end is again various *baani* that are not in *raag*.

24. What are some of the differences between the Adi Granth and the Guru Granth Sahib?

	Adi Granth	Guru Granth Sahib
recession known as	Kartarpuri Bir	Damdami Bir
number of pages	1948	1430
contained bl*ank* pages?	Yes	No
number of Nanaks	first five	first five + ninth
number of bhagats	fifteen	Fifteen
place of compilation	Amritsar	Damdama Sahib
Date of completion	1604	1706
Scribe	Bhai Gurdas	Bhai Mani Singh
Authenticated by	Guru Arjan	Guru Gobind Singh

25. How many Gurus have *Baani* in the Guru Granth Sahib? Name them.

Answer: Six. Guru Nanak, Guru Angad, Guru Amar Daas, Guru Raam Daas, Guru Arjan and Guru Tegh Bahadur.

26. How is the *Baani* in the Guru Granth Sahib ordered?

Answer: By *Raag* (and then by Ghar, *shabads* and then thirdly by contributor)

27. What is the heading of a *shabad* composed of?

Answer: The heading of a *shabad* is composed of: the name of the *raag*, contributor of the *baani*, the rhythm instructions, subject matter, and the invocation.

28. How is a *shabad* divided?

Answer: A *shabad* is divided into sections called *padas*. Each line with a *pada* is called a *tuk*. A *shabad* can contain two, three, four, five, six, eight, or sixteen *padas*.

29. Why were the works of Bhagats (holy saints) and Bhatts (minstrels, musicians) and Sikhs included in the Guru Granth Sahib?

Answer: The works of Bhagats (holy saints) and Bhatts (minstrels, musicians) were included because their message was same to that of the Guru's. On some occasions the Gurus decided to clarify where the reader might interpret them wrong.

30. What do the numbers at the end of the line represent?

Answer: Numbers are used to ensure that nothing is added or deleted from the Guru Granth Sahib. These numbers are referred to as *anks*.

Rule 1: The first number always represents the number of *padas* in the current hymn

Rule 2: The last number always represents the cumulative total under the current heading/subheading, etc.

31. What is the name of the writing style?

Answer: The Guru Granth Sahib was originally written in a style of writing called "laridaar saroop". What this means is that there were no spaces in the words. It was one continuous line of letters.

example of Laridaar Saroop:

ਆਦਿਸਚੁਜੁਗਾਦਿਸਚੁਹੈਭੀ
ਸਚੁਨਾਨਕਹੋਸੀਭੀਸਚੁ॥੧॥

example of Broken Words:

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥

32. What is the literal meaning of "*Astpadi*" and how is it used it the Guru Granth Sahib?

Answer: A *shabad* is divided into sections called *padas* (stanzas). Each line with a *pada* (stanzas) is called a *tuk*. "*Astpadi*" literally means *shabad* with 8 *padas*. It is the poetic form in 311 *shabads* in the Guru Granth Sahib.

33. What is a *mangal (magal charan)?*

A *mangal charan* in poetry refers to the words of praise of one's teacher or Guru. In Guru Granth Sahib the the *mangal charan* is of the Guru or Guru Granth Sahib and not of the individual composer.

34. Name the 5 *mangals (mangal charan)* used in the Guru Granth Sahib?

Answer:

ੴ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ
ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

35. What is the last *raag* to appear in the Guru Granth Sahib?

Answer: Jaijaavanti on page 1352

36. What is the last *shabad* printed in the Guru Granth Sahib?

Answer: According to the Rehat Maryada the *Raagmala* is the last *shabad* of the Guru Granth Sahib.

37. What is a *Ghar*?

Ghar means rhythm or *tal* and it denotes the pitch and variation of the notes. The *Ghar* within a *raag* contains the same group of notes prescribed by the *raag* but are timed and distributed differently producing yet more specific mood variations. A *Ghar* is the taal beat associated with the poetry of every *shabad*.

38. Name five different *raags* and on what page do they start in Guru Granth Sahib

Answers:

	RAAG	PAGE
	Siri Raag	14
	Majh	94
	Gaurhi	165
	Aasaa	347
	Gujri	489
	Devgandhaari	527
	Bihaagarha	537
	Vadhans	557
	Sorath	595
	Dhanaasari	660
	Jaithsari	696
	Todi	711
	Bairaarhi	719
	Tilang	721
	Soohi	728
	Bilawal	795

	RAAG	PAGE
17.	Gond	859
18.	Ramkali	876
19.	Nat Naaraayn	975
20.	Maali Gaurhaa	984
21.	Maru	989
22.	Tukhaari	1107
23.	Kedaaraa	1118
24.	Bhairo	1125
25.	Basant	1168
26.	Saarang	1197
27.	Malhaar	1254
28.	Kaanrha	1294
29.	Kaliaan	1319
30.	Prabhaati	1327
31.	Jaijaavanti	1352

39. Name five different words that are used to describe the word God.

Anwser: Kartar, Allah, Hari, Ishwar, Swami, Rub, Rahim, Ram, Pritam, Bhagwan, Nam, Onkar,Prabhu, Braham, Parbharm, Tahakur, Narain, Nirankar, Sat-purkh, Saain, Sahib, Kant, Kareem, Khasam, Khuad, Gurdev, Balram, BEethala, Murai, Madho, Ramiya, Madhusdan, Parvardgar, Jadgish, Babul banwari, Gurdev

40. The Guru Granth Sahib contains compositions from which centuries?

Answer: The compositions present in the Guru Granth Sahib range in origin from the twelfth century to the seventeenth century.

41. When and where did Guru Gobind Singh perfom the Gurta Gaddi of the Guru Granth Sahib?

Answer: Near the end of his life Guru Gobind Singh ended the line of personal Guruship by investing the Granth Sahib with the status of Eternal Guru and his official successor in 1708 at Nanaded (Hazoor Sahib).

42. What is the meaning of the Mool Mantra:

Answer:

Ik Onkar There is One God.
Sat Nam Identified by Truth.
Karta Purakh Creative Personality.
Nirbhau Without fear.
Nirvair Without enemies
Akal Murat Never dies.
Ajuni Beyond birth and death
Saibhang Self illuminating.
Gurparsad Thru Grace one is

enlightened.

43. Which Baani are not in *Raag*? Name 3 banis

Answer:

Japji 1	1
Sahaskriti Salok	1353
Gatha	1360
Phunhe	1361
Chauobole	1363
Salok Kabir ji	1364
Salok Farid ji	1377
Svaiye Sri Mukh Vaak	1385
Svaiye Bhattan De	1389
Salok *Vaar*an Te Vadheek	1410
Salok Mahala 9	1426
Mundavni Mahala 5	1429
Raag Mala	1429

44. How are the *Raag shabads* in the Guru Granth Sahib arranged?

Answer: Within each *raag*, *Gurbani* is first ordered by the type of *baani* and then second by the contributor.

- *Shabad, Astpadi, Chant, Vaar*

Guru in chronological order, then Bhagats

LONG ANSWER QUESTIONS (ADVANCED)

45. Why did Guru Arjun record the *shabads* and *banis* of the previous four Gurus?

Answer: Each of the other Guru's had passed down their writings to the next Guru. Guru Arjan continued this tradition in writing down his own compositions. Guru Arjan then compiled the writings into one consolidated Granth. By compiling the divine experience of the Guru's, Guru Arjan laid the groundwork for a time later when it would be possible for every Sikh to read for themselves the Word of God.

46. Why do all the *shabads* written by the Guru's end with a line that includes "Nanak"?

Answer: Guru Arjan had spent several years, arranging the compositions of the first four Nanaks and the bhagats according to *raag*. He added to each *shabad* a heading that includes the *raag* and the name of the Nanak who wrote it. His own compositions were also written down in such a fashion.

47. Recite a *shabad* and explain its meaning.

Answers may vary

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ 5 ॥
ਰਾਖੁ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੁ ਸਭ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥ 1 ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ਖੇਦੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤਾਵਹਿ ਆਇਓ ਸਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ ॥ 1 ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਛੋਡਹਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥ ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹੀ ॥ 2 ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਮੋਹਿ ਤਿਨ ਤੇ ਧੀਰਜੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸੰਤੀ ਮੰਤੁ ਦੀਓ ਮੋਹਿ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥ 3 ॥
ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ 4 ॥ 4 ॥ 125 ॥

48. What is the numbering system of the *shabads* in the Guru Granth Sahib?

Answer: Numbers are used to ensure that nothing is added or deleted from the Guru Granth Sahib. These numbers are referred to as *anks*.

Rule 1: The first number always represents the number of *padas* in the current *shabad*

Rule 2: The last number always represents the cumulative total under the current heading/subheading, etc.

Rule 3: The *Rahao* line is always counted independently of the count of the *padas*.

Rule 4: The other numbers have to be read and interpreted differently at different places.

Rule 5: A new subheading within the *shabads*, and thus new count, may begin with a change in the number of *padas*.

Example 1:

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ 5 ॥
ਰਾਖੁ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੁ ਸਭ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥ 1 ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ਖੇਦੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤਾਵਹਿ ਆਇਓ ਸਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ ॥ 1 ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਛੋਡਹਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥ ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹੀ ॥ 2 ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਮੋਹਿ ਤਿਨ ਤੇ ਧੀਰਜੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸੰਤੀ ਮੰਤੁ ਦੀਓ ਮੋਹਿ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥ 3 ॥

ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ 4 ॥ 4 ॥ 125 ॥

The first 4 refers to:
the number of *padas* in this *shabad*
The second 4 refers to:
4th *shabad* in current subheading
The number 125 refers to:
125th *shabad* by Guru Arjan in *Raag* Gauri

Example 2:
ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ 1 ਆਰਤੀ
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ ॥
ਧੂਪੁ ਮਲਆਨਲੋ ਪਵਣੁ ਚਵਰੋ ਕਰੇ ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੂਲੰਤ ਜੋਤੀ ॥ 1 ॥
ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ਭਵ ਖੰਡਨਾ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ॥ ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤ ਭੇਰੀ ॥ 1 ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਹਸ ਤਵ ਨੈਨ ਨਨ ਨੈਨ ਹੈ ਤੋਹਿ ਕਉ ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ ਨਨਾ ਏਕ ਤੋਹੀ ॥
ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ ਨਨ ਏਕ ਪਦ ਗੰਧ ਬਿਨੁ ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ ॥ 2 ॥
ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥
ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥ 3 ॥
ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਲੋਭਿਤ ਮਨੋ ਅਨਦਿਨੋ ਮੋਹਿ ਆਹੀ ਪਿਆਸਾ ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰਿੰਗ ਕਉ ਹੋਇ ਜਾ ਤੇ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਵਾਸਾ ॥ 4 ॥ 1 ॥ 7 ॥ 9 ॥

The first 4 refers to:
the number of *padas* in this *shabad*
The number 1 refers to:
1st *shabad* in current subheading
The number 7 refers to:
7th *shabad* by Guru Nanak in *Raag* Dhanasri, Ghar 2
The last number 9 refers to:
9th *shabad* in *Raag* Dhanasri by Guru Nanak

49. What information is provided at the beginning of most *shabads*?

Answer: At the beginning of most *shabads*, we find a heading that gives us the following information:
-name of the *raag*
-contributor of the baani
-rhythm instructions
-subject matter
-invocation

Example from page 580 in Guru Granth Sahib:

ਰਾਗੁ ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ 1 ਘਰੁ 5 ਅਲਾਹਣੀਆ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

Raag: Vadhans
Contributor: Mahla 1 – Guru Nanak
Rhythm: Ghar 5
Subject: Alaahania (sung at time of death)
Invocation: Ik O*ank*aar Sat Gur Prasad

50. What are the similarities and difference between the Guru Granth Sahib and other scriptures of other religions?

Answer: Answers may vary.
Major Difference: Gurbani is the only world religion scripture authenticated by its Prophet!

Sources

1. Guru Granth Sahib
2. Sikh Network Retreat Workshop (2001)
3. "Youth Forum." *The Sikh Courier*. Dr. S.S. Kapoor and Mrs. M. K. Kapoor
4. Sikh Research Institute. Sidak Leader (2008)

GURU GRANTH SAHIB UNIQUE AND UNIVERSAL SCRIPTURE

HARNAM SINGH SHAN

Guru Granth Sahib transcends not only such religious barriers, mutual hostility and strong prejudices; but also all types of religious exclusiveness, dogmatism, formalism, chauvinism and egocentric individualism. It preaches that God, the Creator of all, being One and all people being His Own Creation, there is therefore only one basic religion for the whole humanity; and that religion is Truth which can be adopted and practised by anybody, any time, anywhere.

Expressing this conviction in very clear terms, it states:

ਏਕੋ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜੈ ਸਚੁ ਕੋਈ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਪੂਰਾ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸੋਈ ॥

He, who grasps the truth, realise that As the creator is One and is ever the same age after age. There is, therefore, One religion, ofall mankind.

Enunciating its own concept of that One religion of all mankind and the definition of its true adherent, it also observes:

ਗਲੀ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ ਸਮਸਰਿ ਜਾਣੈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥

Religion consists not in mere talk. He who looks on all alike and considers all as equals, May be acclaimed as truly religious.

Indicating also the way to such an ideal and equalitarian religion, it maintains:

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥

The way to true religion is found by dwelling in God. And remaining detached in the midst of worldly attachments. (like a lotus in water).

Guru Nanak, its first and foremost author, holds therefore that as a tree is known by the fruit it bears, so a man's religion is known by the deeds he performs. Denominational robes, symbols, rites, rituals, ceremonies, sacraments, precepts, dogmas, doctrines, theories, miracles, outward garbs and visible marks which do not lead to righteous deeds, will not take anyone far on the path of religious and spiritual progress. Hence, Guru Arjan Dev, its prolific author as well as compiler-cum-editor defines the true religion and righteous living, as under, in his masterpiece, Sukhmani Sahib:

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ ॥ ਸਗਲ ਕ੍ਰਿਆ ਮਹਿ ਊਤਮ ਕਿਰਿਆ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰਿਆ ॥

The most exalted of all religions consists of love and God's Name and purity of conduct. The highest of all actions lies in the effacement of impure thinking in the company of the holy.

Guru Granth Sahib has given optimistic hope to every person - belonging to any caste or creed, sex or stratum - for his or her liberation even when he or she is alive in this very world, as 'stated below by its major contributor:

ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਸਭ ਏਕੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾਨਥ ॥

Khatris, Brahmans, Vaishyas and Sudras all can swim across the Ocean of Existence, through loving devotion to the Name of One Lord.
and the foremost author:

...ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਮਨਿ ਨਾਮੁ ਵਸਾਏ ॥

He who enshrines the Name of God in his heart is emancipated even when alive.

They have likened the human soul to a bride and God to a bridegroom; and have assured everybody, man and woman, that-

ਭਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਨੀਚੁ ਸਦਾਏ ॥ ਤਉ ਨਾਨਕ ਮੋਖੰਤਰੁ ਪਾਏ ॥

Liberation can be attained by cherishing loving devotion to God, accepting His will and dwelling in humility.

It can be surely attained while leading a normal householder's. Life of virtuous conduct, remembering God, adoring His Nature, doing honest work, performing social and familial duties, earning livelihood and sharing earnings with the needy, as opposed to pursuing, celibacy or barren asceticism and mortification of the body it. According to Guru Nanak Dev:

ਖਾਇਆ ਮਹਲੁ ਮੰਦਰੁ ਘਰੁ ਹਰਿ ਕਾ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਖੀ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥

The body is the palace, the Temple and the House of God, In which He has placed His infinite Light.

By following the aforesaid way of living, under the guidance of the True Master, it reassures everyone in these very words:

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਐਸੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਵਿਚੇ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥

Such is the distinctive greatness ofthe True Guru that through his grace and guidance One can attain salvation even while living a normal domestic life.

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥

By meeting with the True Guru One comes to know the right way of living.
Which leads one to the union with God
Under his kind guidance and by the grace of God

One attains liberation,
Even while leading a full life
Of smiling playfulness and
Cheerful enjoyment of wear and-food.

Guru Granth Sahib has addressed itself, thus, to the common man of the world and not to an ascetic or a recluse. It has brought religion out of the cloister and related it to the living beings and to the realities of life, adding a noble ideal, practical approach and social meaning to its fold. It advises and tells them, for instance -

ਏਕੋ ਜਪਿ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ ॥

Contemplate and praise One alone.
Meditate only on that One God;
Seek and cherish Him alone.

ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ ॥

We should keep on communicating
with the fellow-beings,
So long as we live in the world.

ਮਿਥਿਆ ਤਨ ਨਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰਾ ॥

the human body that does not do
good to others is worthless.

ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ ॥

Sweetness and humifity are
the essence of all virtues and good qualities.

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਅਚਾਰੁ॥

Truth is higher than everything else:
But higher by far is the truthful living.

ਕਬੀਰਾ ਜਹਾ ਗਿਆਨੁ ਤਹ ਧਰਮੁ ਹੈ ਜਹਾ ਝੂਠੁ ਤਹ ਪਾਪੁ ॥ ਜਹਾ ਲੋਭੁ ਤਹ ਕਾਲੁ ਹੈ ਜਹਾ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ॥

Where there is enlightenment, there is righteousness. Where there is falsehood, there is sin. Where there is covetousness, there is death. Where there is forgiveness, there is God Himself.

ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥

Everyone has himself to bear the consequence of his good and bad action

ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਰਿ ਲੇਖਾ ਹੋਇ ॥ ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਤਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥

Everyone is answerable to God. No one is saved but for his good deeds.

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥

Depriving others of their dues is like eating perk to a Muslim or beef to a Hindu

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਨਾਨਕਾ ਸਾਈ ਗਲ ਚੰਗੀ ॥

Whatever pleases God is the best of all things and actions.

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ ॥

Such of God's servants have become God's own who know the way of loving devotion to Him.

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥

He that pervades the universe also dwell in the human body. He who searches Him shall find Him there.

ਆਪਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ ॥

The craving for supernatural and miraculous powers, is an irrelevant taste.

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਭ ਇਹੁ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥

The holy Word is the Essence of all meditations and austerities.

ਹਉ ਵਿਚਿ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਖੋਵੈ ॥

Man degrades himself in the Pitiman order Because of his egoism.

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥

Self-assertion gives man his irldividuality And leads him to action.

ਬਾਬਾ ਹੋਰ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥ ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਪੈਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥

Wearing that kind of dress which causes torment to the body and breeds evil thoughts in the mind is distressful, 0 Friend.

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥

Why revile woman, from whom even kings and greatmen are born?

The aim and. object of such instructions and exhortations has obviously been the all-round uplift and welfare of human-kind through love, devotion, service and righteous deeds, contributing to universal peace, pleasure and prosperity. They embody the message of unity, equality, compassion, tolerance and non-violence; and evince socialistic and altruistic approach which is one of optiimism, faith and joy in natural phenomena. They also aim at promoting such lofty ideals, as are projected in this Holy Scripture, equating the Supreme Lord with Truth, and Love of Him with service of humanity. They also enjoin upon its followers truthful living and social responsibility, invoking both social service and beneficent action, as advised in the following verse by the Founder of Sikh religion:

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥

They alone have known the right way who eat the fruit of their own toil and share it with those in need.

He believed and stated that such active social service and devoted beneficent action, called Seva, is very essential not only for the fulfilment of our objectives here but also in the hereafter:

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਿਸੇ ਨਾਹੀ ॥

All living beings are your Own creatures; but no one can obtain reward without rendering devoted service.

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥

If we want to get a seat at the Divine Portal; we should dedicate ourselves to the active service of the people in this world.

The man is further advised to uphold his firm faith in God's Will, Grace, and Law; and remain grateful to Him and be content with whatever He bestows upon him in

His Wisdom and His Will. Recording the Guru's message of hope and cheer for all humankind, this Holy Book encourages and assures even the down-trodden and the wavering ones in such inspiring and enthusing words as the following: .

ਤੂ ਕਾਹੇ ਡੋਲਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ਤੁਧੁ ਰਾਖੈਗਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ ਜਿਨਿ ਪੈਦਾਇਸਿ ਤੂ ਕੀਆ ਸੋਈ ਦੇਇ ਅਧਾਰੁ ॥

Why do you waver and fall into suspense? He, Your Creator, shall surely sustain' you. He, who has created this world also takes care of it.

These and all other counsels, teachings and exhortations of Guru Granth Sahib are meant not only for its adherents but also for the whole humanity, as is stated in the Volume itself in the following verse by Guru Amar Das (1479-1574), the Third prophet-preceptor of Sikhism:

ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ ॥

Great men speak in the terms of the particular but their wisdom is applicable to the whole world.

As far as the caste-ridden India, in particular, is concerned, these are common and applicable to all its castes and creeds, so tells Guru Arjan Dev, Its holy comptler-cum-editor:

ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ ॥

This common spiritual message is meant for the people of all the four castes: Kashatriya, Brahmin, Sudra and Vaishya.

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਉਪਦੇਸੁ ਕਹਤੁ ਹੈ ਜੋ ਸੁਨੈ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਥ ॥

Such is the teaching and message of Guru Nanak, whoever listens to it is ferried across the Ocean of Existence.

Apart from all that, those are also specifically addressed to various persons belonging to some particular categories, creeds and callings, etc., such as -

1. To Yogis:

ਗਲੀ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ ਸਮਸਰਿ ਜਾਣੈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥

Yoga consists not in mere talk or chatter. He, who looks on all alike and regards all as equals, may be acclaimed as a true Yogi.

To Hindus:

ਹਿੰਦੂ ਮੂਲੇ ਭੂਲੇ ਅਖੁਟੀ ਜਾਂਹੀ ॥ ਨਾਰਦਿ ਕਹਿਆ ਸਿ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥ ਓਹਿ ਜਾ ਆਪਿ ਡੁਬੇ ਤੁਮ ਕਹਾ ਤਰਣਹਾਰੁ ॥

The Hindus having strayed from the Primal Lord are going the wrong way. They worship idols, as instructed by Narad...' They, the ignorant ones, worship stones, not realising that stones, which themselves sink, cannot ferry others across.

2. To Muslims:

ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥ ਸਰਮ ਸੁੰਨਤਿ ਸਲਿ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ॥

Let compassion be your mosque, faith your prayer-mat, and righteousness your Qoran Let modesty be your circumcision, and uprightness your fasting. Thus you will become a true Muslim.

ਦਇਆ ਦਿਗੰਬਰੁ ਦੇਹ ਬਚਿਾਰੀ ਆਪਿ ਮਰੈ ਓਵਰਾ ਨਹ ਮਾਰੀ ॥

The true Digambar Jain is he who cherishes compassion and probes his As he kills (i.e. subdues his own self), he does not kill (i.e. hurt) others.

ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ ॥ ਨਾਮੁ ਬੀਜੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਹਾਗਾ ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ ॥ ਭਾਉ ਕਰਮ ਕਰਿ ਜੰਮਸੀ ਸੇ ਘਰ ਭਾਗਠ ਦੇਖੁ ॥

Let the minds be the oloughman,
Good deeds the ploughing
Honest strivings the water
And your body the field.
Let God's Name be the seeds, content the leveller,
and humility the garb.
Let your actions be those of love and amity.
The seed will then sprout, the crop will grow.
And you will see your home blessed with prosperity.

To Traders:

ਵਣਜੁ ਕਰਹੁ ਮਖਸੂਦੁ ਲੈਹੁ ਮਤ ਪਛੋਤਾਵਹੁ ॥

Carry on your trade For gaining your objective (i.e. profit). Lest you should repent afterwards.

All beings are advised, thus, to be true and firm believers in their respective faiths and alert and active workers in their respective callings. Such sincere advice and impressive. guidance to the followers of other religions and professions, etc. in the sacred scripture of one's own faith does not seem to have been given this way in the Holy Book of any other religion.

The fervent appeals, prayers and pleadings included therein are also applicable to the entire humankind. These have been made by the Sikh Gurus to the Creator of all and sundry, for and on behalf of the whole humanity, for the maximum good of every creature, for the well-being of the whole world. They find their highest and noblest expression in the following verses, for example:

1. Guru Nanak Dev, the First Guru, pleads with God:

ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਜੀਆ ਕਾ ਤੋਹਿ ॥ ਕਿਤ ਕਉ ਸਾਹਿਬ ਆਵਹਿ ਰੋਹਿ ॥ ਜੇ ਤੂ ਸਾਹਿਬ ਆਵਹਿ ਰੋਹਿ ॥ ਤੂ ਓਨਾ ਕਾ ਤੇਰੇ ਓਹਿ ॥

All creation is yours, 0 Lord!
And you are the only Master of all.
Why are they visited, then, with Your wrath? In spite of Your having wrath on them, they are still Yours and you are theirs, 0 Lord!

2. Guru Amar Das, the Third Guru, appeals to God:

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖ ਲੈ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥ *The world is ill flames! Save it, 0 God, out of your mercy; It can be saved, 0 Lord*

3. Guru Ram Das, the Fourth Guru, prays to God

ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਭ ਸਭ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਸੈ ਮੇਹੁ ॥

Listen to our prayer, 0 God; And let Your Grace rain Over the whole world.

4. Guru Arjan Dev, the Fifth Guru, supplicates to God:

ਸਭੈ ਜੀਅ ਸਮਾਲਿ ਅਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰੁ ॥ ਓਨੁ ਪਾਣੀ ਮੁਚੁ ਉਪਾਇ ਦੁਖ ਦਾਲਦੁ ਭੰਨਿ ਤਰੁ ॥

Be merciful, 0 God; and keep all beings in Your care. Let grain and water be in plenty, shatter their suffering and penury and ferry them across the Ocean of Existence.

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸਹਰ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਦੂਖੁ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀ ਤਿਹਿ ਠਾਉ ॥ ਨਾਂ ਉਸਵਸਿ ਖਿਰਾਜੁ ਨ ਮਾਲੁ ॥ ਖਉਫੁ ਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸੁ ਜਵਾਲੁ ॥੧॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਖੂਬ ਵਤਨ ਗਹ ਪਾਈ ॥ ਊਹਾਂ ਖੈਰਿ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਇਮੁ ਦਾਇਮੁ ਸਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ॥ ਦੋਮ ਨ ਸੇਮ ਏਕ ਸੋ ਆਹੀ ॥ ਆਬਾਦਾਨੁ ਸਦਾ ਮਸਹੂਰ ॥ ਊਹਾਂਗਨੀ ਬਸਹਿ ਮਾਮੂਰ ॥੨॥ ਤਿਉ ਤਿਉ ਸੈਲ ਕਰਹਿ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ॥ ਮਹਰਮ ਮਹਲ ਨ ਕੋ ਅਟਕਾਵੈ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਖਲਾਸ ਚਮਾਰਾ ॥ ਜੋ ਹਮ ਸਹਰੀ ਸੁ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ॥

The name of my city is Griefless. Suffering ans sorrow do not abide in it. There is neither any worry of paying taxes or trade, nor any fear of a default in the other. I have now found a wonderful place in my homeland where there is always peace, my brother! Its sovereignty is firm ans inviolate for ever. There is no second or third class, as all are alike, being in the first class. It is ever populous, and enjoys ever-enduring reputation. Its residents and prosperous and contented. They go about as they please. As they are intimates of the Mansion and its Lord, no one prevents their entry into it. So says Ravidas, the liberated cobbler, to whom all fellow-citizens are loving friends.

THE RELIGION OF THE SABAD GURU

BY KHARAK SINGH

Compilation of *Gurbani* in 1604 by Guru Arjun Dev and later, its anointment as Guru Eternal of the Sikhs represent a great leap in the development of religious thought or spiritual progress of mankind.

Rudiments of religion can be raced even in the prehistoric man in the form of worship of natural forces like winds fire clouds etc... or geographical features like mountains, rivers, seas, or animals like snakes, which inspired fear or wonder. Such forms of worship have survived upto this day, and are widespread in large tribal areas of the world. Before the idea of one God as creator of the universe gained currency religion passed through several intermediary stages represented by worship of innumerable gods believed to look after their devotees with powers attributed to them. Their statues appeared, leading to idol worship which persists even today.

Then came prophets with message from God. They denounced idols as His rivals. The prophets never claimed Godhead for themselves. They were content to be His messengers. Their followers, accustomed to idol worship, however, confused / identified their prophets with God Himself and with some people God acquired a human or anthropomorphic form, to be realised through personal intervention of particular prophets in favour of their own followers alone.

It was Guru Nanak who propounded the revolutionary idea that *sabad* or God's word (of course received through a prophet was the real 'guru', and not any individual or his body, that brought the message.

Every religious/spiritual system addresses some fun'damental issues, mostly theological in character. Views on these issues determine its character and give it a distinct identity. The more important among the issues are :

1. The concept of God
2. Metaphysical assumptions
3. Nature of the world
4. View on life
5. Goal of life
6. The spiritual discipline/Meth odology
7. Role of a mystic after achievement of goal
8. Attitude towards social and political life

The above issues find a comprehensive treatment in the *bani* or the *sabad* enshrined in the 1430 pages of Guru Granth Sahib (GGS). The views expressed therein are very briefly reproduced in the following paragraphs :

CONCEPT OF GOD

The creedal statement (*Mul Mantra*) with which Guru Granth Sahib opens, lists some of the major attributes of God: "The Sole One, Self-existent and Immanent, the Creator Person, Without Fear, Without Enmity, the Timeless One, the Unincarnated, Self-created and Enlightener." The system is uncompromisingly monotheistic, and rejects the idea of any other gods or goddesses. The Guru asserts, "My God is only One. He is the only One. He is the only One. Brother, He is the only One." God never takes birth nor changes. The theory of incarnation of God is rejected. The universe is His creation. It is not His emanation, nor is it identical with Him.

Transcendent and Immanent

God is transcendent. He is also immanent in His creation. "Even before creation He permeated the void". He is beyond space and time. It is, impossible to assess His limits through human logic with its spacio-temporal limitations. "He is Infinite, Unfathomable, Unknowable, Indescribable, Ineffable and Immeasurable by human categories of thought and perception. ...The Guru calls Him wondrous, 'the wonder of wonders'. He is beyond description and comprehension or 'wholly other' as described by Otto. The mind alone can never know Him."

The Guru profusely refers to the immanent aspect of God, which is also described as His Will that directs the universe, His Word that informs the universe and His *Naam* that not only creates the entire universe, but sustains and governs it :

- 'God creates .the universe, takes His abode in it and sustains it.
- 'He that permeates all hearts, is transcendent too'
- 'He pervades the body, and is yet detached'.
- 'He is in the midst of all, and is yet distinct'
- 'Having created the world, He stands in the midst of it and is separate too

God's immanence indicates His love for His Creation. "On the one hand, it gives relevance, authenticity, direction and sanction to the

entire moral and spiritual life of man and his institutions and goals. On the other hand, it emphasizes God's capacity for revelation, His near1ess to man, and His deep and abiding interest in the world."

Attributes of God

God has been described as the 'Ocean of attributes, values and virtues.' He has been addressed in the *bani* as Father Mother Brother Enlightener, Protector, Shelter of the shelterless, with all the love and benevolence attending these relationships. He is referred to as Helper of the poor and the weak, as well as Destroyer of the evil. He is also described as Succour of the succourless, Eyes to the blind, Riches to the poor, and Ocean of virtues.

God has a Will

God's Will is also referred to as *hukam* or *raza*. Everything happens within the ambit of His Will. His Will is altruistic and is exercised to give the world an aim.

Grace

In *Gurbani*, God has been called gracious. It has been repeatedly mentioned that all final approval of man is an act of God's Grace. "0 Nanak, intellect alone is if no avail; one is approved-only by His Grace." His Grace is limitless, and He is ever willing to shower it on those who aspire to it. An implication of Grace is that God's Will is free, and is not subject to any empirical laws. "In addition, it also stresses the love and benevolence of God towards man and the universe which are different from Him. For, a gracious being can bestow His Grace only on something other than Himself."

God has a Personality

Guru Granth refers to God as a Person, so that He is not just a vague concept or a law: There is lengthy hymn under the title *So Purukh* (That Person) in which He is described as a Person, pure, fathomless and limitless. "A God of Will, Freedom, Grace and Attributes, or the Creator, Controller and Director of universe, can be conceived only in terms of a personality. The emphasis on prayer and love towards God is there in almost all the hymns of the Guru Granth. This can only mean that God is a Being with a Personality to whom prayer can be directed, and devotion and love expressed. Evidently, this personality aspect of God is operative only in relation to the world. Nor is a God of Personality conceived in terms of the limited personality of man, who is a finite being in a becoming universe."

METAPHYSICAL ASSUMPTIONS

Unlike some systems like Yoga, Sankhya and Jainism which believe in two kinds of Reality, material and spiritual, the Guru's religion believes strictly in only One Reality, God. The theology of Sikhism is monotheistic: Hymns quoted in the earlier section clearly show the Creator-creation relationship between One Sole God and His creation -man. "The universe is not accepted as His emanation or extension. God is not the material cause of the world. Nor is separate and independent existence of matter accepted in any form. ...The Gurus have clearly emphasized the transcendental character of God by saying that the world was created in time and space. The transcendental God has been there even while the world was uncreated and God's immanent character was unexpressed. The expression of Naam was prior to the creation of tpe universe. "God manifested Himself into Naam, and at the second place the world was created."

NATURE OF THE WORLD

Unlike earlier religious traditions in India which believed theworld to be illusory, the Guru holds that the world is real. There are numerous verses in the GGS to affirm this belief. Some of these may be reproduced below :

- "True is He, True is His creation."
- "True are Thy worlds and Thy universes. True are the forms Thou createst. True are Thy deeds. ...True and holy is Thy creative might. ...This World is the abode of the True One, He resides in it."
- "The body is the temple of God, created by Himself. Within it He resides."
- Nanak, the whole world is in bloom like a garden."

Not only the earth, everything on it is a blessing by God. "Human birth is a precious' privilege." "Earth is the true abode of righteousness." "Body is the horse on which one rides to God." These verses and many more in Guru Granth Sahib affirm the view that the world is not an illusion; it is real.

VIEW ON LIFE

While some religious systems, particularly the ascetic ones, view life as a bondae, a suffering or a punishment for past sins, the Guru takes an Opposite View: Human life 1S regarded as an opportunity to meet the Lord. It is an opportunity to do noble deeds which form the basis for final assessment. It has been repeatedly stressed that human birth is extremely rare and may not be available again, and that it should not be allowed to go in vain.

GOAL OF LIFE

In the Guru Granth Sahib, the following doctrines have been repeatedly emphasized :

a) Righteous deeds are the basis of final assessment of man. "Deeds determine whether one is close to or far from God". "With God only the deeds one does in this world, count."
b) Mere knowledge (*gyan*) of Truth is not enough. It has to be practised in life. "Truth is higher than everything. Higher still is truthful living".
c) To the specific question : "How to become a *sachiara* and how to demolish the dividing wall of falsehood", the Guru answers: "'By carrying out the Will of God."
d) Man is born self-centered. He suffers from *haumen*. His activities under its influence are the cause of all evils, social or individual. One should shed *haumen* to become a *gurmukh* or a God-centered man with a new consciousness inculcating all the virtues attributed to God.
e) Link with *Naam*: There is so much emphasis on *Naam* in *Gurbani*, that Sikh religion is often called *Naam Marg*. *Naam* expresses God Himself in His immanent form. "He reaches the highest state whom God benevolently yokes to his *Naam*" Hence the prayer, "Pray, link me to God"

From the above, it should be clear that the ideal or goal of man should be to become a *sachiara* (abode of truth) or *gurmukh* imbued with *Naam*, attuned to the His Will, carrying it out as His instrument. Since His Will is creative and altruistic, the *gurmukh* engages continuously in altruistic deeds and service of his fellow beings. Liberating himself from haumen, he proceeds to liberate others likewise. This is all outoflove for His lotus feet. He also does not seek merger with God in the sense of nirvaan, which involves loss of identity and amounts to anti-creative annihilation or a kind of spiritual suicide.

To sum up, the *gurmukh* or the ideal man according to the Guru has the following characteristics:
a) He is godly and has all His virtues and no *haumen*.
b) He carries out God's Will, as His instrument.
c) He is the servant of God and man.
d) He partakes actively in all fields of life.
e) He aims to make all others God-oriented.

THE SPIRITUAL DISCIPLINE

In the discipline prescribed for attaining the status of *gurmukh*, the Guru lays stress on company of God-oriented persons, or *sadh sangat*, moral life, service of man, besides prayer and rememberance of God. This discipline is to be practised not as an ascetic, but leading a normal householder's life. In fact, asceticism is decried as escapism and parasitism. The popular formula *'Naam japo, kirat karo, vand chhako'* conveys the essence of the Guru's discipline. Similarly, *Naam Daan Ishnan* is another common expression or a household phrase among followers of the Guru. While *Naam* refers to constant remembrance of God, *daan* means charity or altruistic deeds, and *ishnan* signifies purity: of body and mind through moral conduct.

Company (*sangat*) of *gurmukh* is of inestimable value in the spiritual effort of man, to serve as a model and guide, and to provide constant inspiration and strength. "Just as castor plant imbibes the fragrance of the *chandan* tree in its company, the fallen are emancipated by the saints." "Saith Nanak : Thus shall you have joy here, and your face be radiant in the hereafter : This blessing in company of the holy is obtained."

Exemplary moral conduct is an indispensable constituent of the discipline for spiritual progress. Guru Granth Sahib is replete with tips on morality of highest level. A seeker never inflicts pain on others. His guiding forces are love, and spirit of service and sacrifice.

Naam japna includes, meditation in early ambrosial hours of the morning, recitation of *nitnem banis*, listening to and/or participation in Gurbani kirtan, and remembering God all the time. In fact, it amounts to living in the consciousness of His presence. The seeker must remember that while the above discipline is necessary, the ultimate blessing will come from His Grace, when one sheds his ego. He must,' therefore, constantly pray in all humility as a part of the discipline.

ROLE OF A MYSTIC AFTER ACHIEVEMENT OF GOAL

According to the Gurus' theory of evolution, the life of a Sikh is march from the *manmukh* (self-centered) stage to *gurmukh* (God-centered). When through practice of the prescribed discipline one reaches the *gurmukh* or *jiwan mukta* stage, his role is not over, as would be the case if one aspires for *moksha* or *nirvaan*. The ideal for the Guru's followers is "Liberation for oneself and liberation for all". So, the *gurmukh* or the mystic on the Guru's path continues his altruistic activities in the service of humanity.

Soldier Ideal

The followers of the Guru are expected to be saints as well as soldiers. This is clear from the definition of a warrior given in the GGS: "In this age such alone are designated as true heroes, as in love of the Lord are dyed."
"The true hero is one who fights in defence of the humble; is cut limb

after limb, and flees not the field".

Oecumenism

The Guru claims no exclusive authority to liberation, and prays : "The world is aflame. Shower thy Grace, and save it through whatever door it be possible."

The Guru recognises that there could be different doors for entry into God's Court/Kingdom. Anybody who follows the spirit of true religion can earn His closeness. Label or the Name of his denomination does not matter. One's deeds will decide one's acceptance or rejection in His Court. Multi-culturism is inherent in Sikh values. Sikhs do not merely tolerate other cultures and religious traditions, they have genuine respect for them.

GURU'S VALUES AND THE TWENTY-FIRST CENTURY

The twentieth century has seen two World Wars besides numerous local wars. Clash of national interests among European colonial powers was the cause of the First World War. The Second World War was a clash of ideologies between democratic and fascist forces. This was followed by a prolonged cold-war between the 'free world' and 'communist regimentation'. The latter seems to have suffered a setback for the time being due to collapse of the Soviet Union. However, with success in China it continues to be a force to reckon with. World powers now appear to be aligning on the broader basis of civilizations. A possible Third World War will be a class of civilizations, according to Huntington. With nuclear weapons of destruction now available, this war can be disastrous beyond imagination. It could be the end of civilisation, since there may be no Winners.

The only way to avert this impending catastrophe is universal acceptance of multi-culturism and respect for diverse cultures. Sikhism is one religion that has always cherished these values. That is why Sikhs have migrated to all parts of the world and have been accepted as full partners in all societies. As such it must be increasingly understood by Sikhs themselves as well as others that Sikhism owes a major role to the world in bringing about an understanding among civilizations, so necessary to avert the threat of a third world war.

GOLD KEY

Insurance Services Ltd.

Autoplan

ARE YOU PAYING TOO MUCH? - CHECK & SAVE

Dwelling	Contents	Liability	Premium Per Year
$ 170,000	$ 119,000	1 Million	$ 195
$ 200,000	$ 140,000	1 Million	$ 220
$ 250,000	$ 175,000	1 Million	$ 263
$ 300,000	$ 210,000	1 Million	$ 308

ABOVE RATES INCLUDE:

- Replacement Cost of Building & Content
- Sewer Back-up
- $1,000,000 Liability
- Claims Free Discount
- Deductible $ 1,000
- New Home Discount
- Senior & Mortgage Free Discount
- Home Protection Discount

HOUSE MUST BE LOCATED WITHIN 1000 FEET OF FIRE HYDRANT

ALSO AVAILABLE

(Prices Subject to Change Without Notice)

- Special Risk Insurance
- Life • Home • Auto
- Business • Pleasure Craft
- Monthly Payment Plan
- Rental Dwelling

Attention Truckers:- We Specialize in Cargo, Prorate & Liability and We Can Beat Any Price in Cargo !

WE ARE EXCLUSIVE CORRESPONDENCE AGENTS FOR LLOYDS OF LONDON

SURREY BRANCH Tel: 604-502-0441 Fax: 604-502-0417

#5 - 8430 - 128 Street, Surrey, B.C. V3W 4G3

Mon - Fri - 9:00am - 9:00pm
Sat - 9:00am - 7:00pm
Sun/Holidays - 10:00am - 5:00pm

VANCOUVER BRANCH Tel: 604-325-1241 Fax: 604-325-1414

6181 Fraser Street, Vancouver, B.C. V5W 2Z9

Mon - Fri - 8:00am - 6:00pm
Sat - 9:00am - 5:00pm
Sundays - closed

*HOMEOWNER*FLEET*BUSINESS*AUTO*TRAVEL
*BOATS*LIFE*CRITICAL*CARGO*COMMERCIAL
www.amc-insurance.net
email: jparmar@amc-insurance.net
AMC autoplan Insurance Service Ltd.
Off : 604-507-6666
Cell: 604-351-6539
#120 - 12888 80TH AVE., SURREY, BC
(IN YORK BUSINESS CENTER CLOSE TO AIR CARE CENTRE)
2ND LOCATION Off: 604 882 6000
#103- 19988-84 AVE LANGLEY BC
Open 7 days a week! 9am - 9pm
BRITISH COLUMBIA MARRIAGE LICENCE ISSUER VITAL STATISTICS AGENCY
TRUCK INSURANCE & PRO RATE ALSO AVAILABLE
COMPARE AND SAVE
An Independent Insurance Broker covers you best
BBB ACCREDITED BUSINESS
HOUSE INSURANCE COMPARE & SAVE
HOUSE CONTENT LIABILITY PREMIUM PER YEAR
$225,000 $180,00 1 MILLION $102.00
$275,000 $222,00 1 MILLION $122.00
$325,000 $260,00 1 MILLION $143.00
$375,000 $300,00 1 MILLION $166.00
$425,000 $340,00 1 MILLION $188.00
$475,000 $380,00 1 MILLION $212.00
Above rates are dependent on Senior/Mortgage Discount, Claims Free New Home Discount, Home Protection Discount
COVERAGE INCLUDES: Up to 6 Family Mega Home Policy
ALSO AVAILABLE: Life Insurance, Mortgage Insurance, Disability Insurance, Critical Illness (25 Illnesses), Visitor Medical Insurance, Bonds, Lien Search
WE SPECIALIZE IN FLEETS, PRORATE, LIABILITY, CARGO
ALSO AVAILABLE:
~ ਕਰੀਟੀਕਲ ਇਲਨੈਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ (upto 25 illness)
~ ਡਿਸਏਬਿਲਟੀ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ
~ ਵਿਜ਼ਟਰ ਮੈਡੀਕਲ
~ ਆਰ ਆਰ ਐਸ ਪੀ
~ ਘਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰੇਟ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਪੇਮੈਂਟ ਦੀ ਸਹੂਲਤ
~ ਮੈਰਿਜ਼ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਲਈ ਗੌਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ ਆਦਾਰਾ
~ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਘਰ ਖ਼ੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਰੇਟ
~ ਮੋਰਟਗੇਜ਼ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ
~ ਗਰੁੱਪ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ
~ ਐਕਸੀਡੈਂਟਲ ਅਤੇ ਸਿਕਨੈਸ
~ ਲਾਈਫ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ
~ ਬਿਜ਼ਨਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ
AMC autoplan Insurance Service Ltd.
Off : 604-507-6666 Cell: 604-351-6539
www.amc-insurance.net
email: jparmar@amc-insurance.net
JASWINDER SINGH PARMAR

CHAHAT ENTERPRISES
.Licensed Builder .Quality Workmanship .Reasonable Price
Kulvinder Dhillon
We do Siding & Sundeck Work
Quality Custom Homes, 15 Years of Experience, Renovation Finishing, Residential & Commercial, Modern Designs, General Contracting, Project Contracting, Vinyl Siding, Gutter Down Pipe, Vinyl Sundeck, New & Old Home, Fiberglass, Window Renovation
We Will Build Your Dream Home!
For free estimates and more information contact:
604-537-8304
NATIONAL HOME WARRANTY PROGRAMS
2-5-10 HOME WARRANTY

MORTGAGE INTELLIGENCE®

A GMAC Company

AN INTELLIGENT WAY TO GET A MORTGAGE

AN INTELLIGENT WAY TO MAKE YOUR DREAMS COME TRUE

FOR MORE INFORMATION CONTACT:

DILBAGH MANN, AMP
MORTGAGE CONSULTANT

TEL: 604.805.6316
FAX: 604.590.6324
email: dilbagh@manns.ca

* **Commercial Mortgages** - Hotel, Motel, Gas Station, Commercial Units, Land Development and Multi-Residential complexes
* **Working Capital** for Manufacturing Units
* **Special programs** for Self-employed
* **Residential Mortgage** - conventional, High Ratios, First Time Buyers, Rental, Renewal, B-Lending or Sub-prime Mortgages, Debt consolidation & 2nd Mortgages

Gagan
PAINTING
Residential & Commercial

• Stucco Painting • Interior & Exterior
• Fence Painting • Painting A Speciality
• Polly Painting

- Spray - Brush - Roll
Any Kind of Paints Jobs

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਟਿੰਗ
ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਮਿਲੋ।
ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ

Call Parmjit Singh

FREE ESTIMATES 604-726-4250

Overseas Auto Body (1989) Inc.

"We take care of your fine automobile with laser measuring system, genesis velocity third generation, modern pulling equipment, fully down draft spray booth with bake cycle."

ਸਾਡੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੀਪੇਅਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਫੈਕਟਰੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਮੁਤਾਬਕ ਰੀਪੇਅਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਬਹੁਤੇ ਕਲੇਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ICBC ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ICBC ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ Express Claim ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਓ।

Gary Sekhon / S. Sekhon

604-594-9707

7638-129A Street, Surrey, BC V3W 4H7
Cell: 604-835-9707 Fax: 604-594-9744
www.overseasautobody.com

Gold Paving Ltd.

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਅਰਮੇਨਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸਰਵਿਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

We also do snow removal

Specializing in
Commercial & Residential Paving
We will be pleased to give you a
Free Estimate
on all your Paving Needs
We use only Government approved Materials
we Supply, sand & Gravel, Top Soil
Drain Rock Road Base, Navy Jack, Lime Stone, Fill

One Year Gaurantee on all jobs!

No Job Too Big or Too Small!

Parking Lots, Driveway, Sealing, Bobcat, Grading, Concrete, Tennis Courts, Lawncare, Speed Bumps & Curbing

Call Kuldip Dail - Cell: 778-895-0653
Phone: 604-589-0653 Fax: 604-588-6901

AAA 111
INSULATION LTD.
WE INSTALL INSULATION IN NEW & OLD HOMES
RESIDENTIAL & COMMERCIAL
BATTS
BLOWING WOOL
RIGID INSULATION
SLAB INSULATION
INSULATION SPRINKLER
WITH ATLAS FOAM
QUALITY SERVICE
& REASONABLE RATES
KULBIR
604-598-2777

A-1 Doors © ™
& MOULDINGS Ltd.
Serving Builders Since 1987
21st
Anniverseray
ph: 604-591-1044
Fax: 604-591-9416
www.a1doors.ca
12625-80th Avenue, Surrey

Simran
DISTRIBUTORS LTD.

Readymade Garments • Ladies Suits • Sarees • Lehngas • Trouser Suits • Fancy Unstitch Suits
Boutique Items • Wholesale Prices

Onkar, *President*

#190 - 8138-128th Street,
Surrey, BC Canada
(Payal Business Centre)

Ph: 604-592-2989
Cell: 604-603-0248
Fax: 604-543-8150

RAHUL
GLASS LTD.

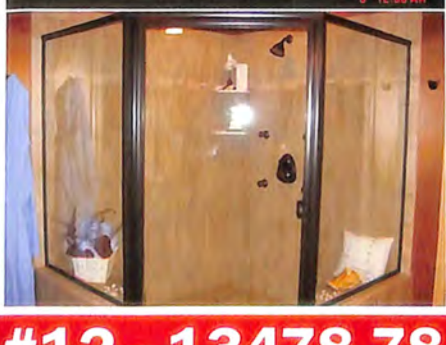

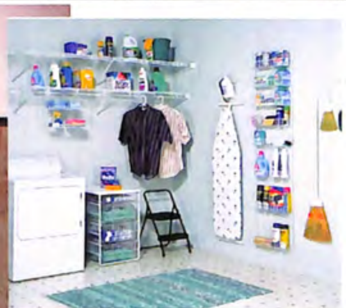

We specialize in:
Custom Shower Doors
Tub Doors, Mirrors,
Wire Shelving, Wood
Closet Organisers

Tel: 604-596-2651
Fax: 604-592-2690
Email: askus@rahulglass.com

#12 - 13478 78 Avenue, Surrey, BC CANADA V3W 8J6

APNA CONCRETE LTD.

PLACING AND FINISHING

Exposed • Broom Finishing • Smooth Finishing• Stamped Concrete

Serving the Entire Lower Mainland

Quality • Workmanship • Free Estimates

Paramjit Nijjar

Tel: 604-502-9018

Cell: 604-889-1657

11 years Experience

LANGLEY

GOLDKEY GM

PONTIAC • BUICK • GMC

For Commercial Truck/Sales & Lease Contact:

Jaswinder Singh Gill

Cel: 604-506-2599 • Tel: 604-534-7431

Fax: 604-534-6910 • Toll Free: 1-800-811-1838

19545 #10 Highway, Surrey, BC V3S 6K1

Western Canada's Largest GMC Medium Duty Truck Centre

GP
GATE-WAY PIZZA
OPEN 7 days a Week
ਪੰਜਾਬੀ ਸਟਾਇਲ ਪੀਜ਼ਾ PUNJABI STYLE PIZZA
ਅਦਰਕ, ਧਨੀਆ ਅਤੇ ਹਰੀਆ ਮਿਰਚਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰਾਲਾ ਸਵਾਦੀ ਪੀਜ਼ਾ
ਸ਼ੁੱਧ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਪੀਜ਼ਾ ਅਲੱਗ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
PIZZA, PASTA, WINGS
CURRY HOUSE INDIAN CUISINE
WE DO CATERING FROM 10 TO 1000 PEOPLE
WE DELIVER FOOD TO OFFICES AND RESIDENTIAL AREAS
Ph: 604-589-3333
13474 - 104 Ave., Surrey
Ph: 604-590-3333
101-12877-76th Ave. Surrey

Mainland
Insulation Ltd.
M.I.L.
SIDING • SOFFITS • DOWNPIPE • GUTTERS
Reasonable Prices, Quality work, Qualified workers, Batts & Blow Insulation done in New & Old homes
"We Install styrofoam, wire mesh and poly"
Insulate sprinklers with AC Foam
Call: Bob Sangha
Tel/Fax: 604-572-7429/604-725-6661

GURU GRANTH THE VISIBLE BODY OF THE GURU

SARDAR KAPUR SINGH

The true facts are that the second Sikh pontiff, Guru Angad (1504-1552), formed the nucleus of the book, now called, Guru Granth Sahib, by collecting in one manuscript the revelations of Guru Nanak, which existed in the form of note-books,*pothis*, written by Guru Nanak himself. That these manuscripts were written in, what are now called, Gurmukhi characters by Guru Nanak himself is hardly in doubt, for these characters are an improved form of an ancient script, which was then current in the plains of the Punjab, and which in its evolution, can directly be traced back to the ancient Brahmi and Aramaic scripts. These scripts themselves are believed by some scholars to be direct evolutions from the proto-Indian 3rd millennium Be Mohenjodaro script. "Indeed, the entire Brahmi alphabet is shown to be derived from the script of Mohenjodaro and Harrapa. It is also shown that those scholars were not mistaken who connected Brahmi \ vith South Semitic and Phoenician scripts. For, there is much evidence to show that these also were derived from the script of Mohenjodaro and Harrapa."

This script is mentioned by the name of Siddhamatrika by the Arab historian, Abu Raihan Mohamed Alberuni (d. 1048) in his *Tahqui-qual-Hind*, as the script which was then, as in the previous centuries, the main script of culture and education from Peshawar to Banaras, and from Sindh to Kashmir, the precise area, which now appears to be the area of the Mohenjodaro civilisation from *circa* 3500 BC to *circa* 1500 BC. The present Devnagri script is a form of this Siddhamatrika, taking its name from the Ujjain city of medieval Central India, which was given the honorific surname of Devnagar, by the Brahmins, on account of the generous royal endowments made there, for their benefit. Since the influence of the Siddhas, the patriarchs of the *Kalchakra* or *Vajrqyana* form of Mahayan Buddhism, was no longer supreme in Northern India by the 16th century, Guru Angad gave this script, as improved upon by Guru Nanak, the name of Gurmukhi, that which is adopted and improved upon, by Guru Angad's guru, Guru Nanak. It is these facts, which are interpreted by various writers, as that the Gurmukhi characters were invented by Guru Nanak, or, as is the popular impression, that they were invented by Guru Angad himself: It was the adoption of the Gurmukhi characters which "reminded those who employed them of their duty towards their Guru and constantly kept alive in their minds the consciousness that they were something distinct from the common mass of the Hindus."

To this nucleus of the Granth, as prepared by Guru Angad, his successor, Guru Amar Dass (1479-1574) added considerable material. But it was the fifth Nanak, Guru Arjun (1563-1606) who composed the major corpus of the Granth, as it now exists, and compiled the Volume in 1604 after a stupendous labour of almost ten years. He then formally installed it in the central Sikh Temple at Amritsar after adding the following epilogue to it : "Three topics are discussed in this Book -
The Truth, the Human concord with the Truth, and the discriminatory Wisdom which leads to this Concord. The principle of these topics is the ever-abiding Naam of God, the all Ground. Whosoever shall understand and assimilate it, shall be saved. It is of no passing, but is of perennial interest to mankind, to be taken by them to heart, with undying devotion."

Henceforth, Guru Arjun and his successors always took a lower seat for themselves, than the Book, whenever the two happened to be together.

Many more copies, no doubt, were made of this re-edited Granth, and it was before one such copy at Nanded, Deccan in 1708 that Guru Gobind Singh made the following declaration, which ever since is recited at the conclusion of every congregational prayer on all occasions of public worship by the

Sikhs :

"The Order of the Khalsa was established as per the Command of God. This is now the commandment to all the Sikhs to accept the Granth as the Guru.

Ever since, the Sikhs speak of Guru Panth and Guru Granth in the same breath, in whom the joint sovereignty of this as well as the other world rests till the end of Time. Every Sikh temple has the Guru Granth . Sahib opened in its congregational hall, which is arranged as an Oriental throne room. Likewise, every Sikh house of consequence has in it, set apart a private chapel, which is arranged in the fashion of a throne. On every occasion, where the Sikhs as such gather, and meet for dehberattons, prayer or a function, a throne with the Guru Granth Sahib installed on it, must be arranged. The Guru Granth Sahib on all such occasions, is wrapped and dressed in brocades, silks and other precious clothes symbolic of royalty, and when an attendant sits or stands behind the throne ,with the royal symbol of *chauri*, a yak tail, in hand, with five or more Sikhs before the throne, the visible Body of the Guru is recognised as present there. Every Sikh who enters the Presence, must present a *nazar*, a donation of money or flowers or any other such customary offering before the throne. This is in accordance with ancient oriental customs, and he/she must make an obeisance in recognition of the Presence of "the visible Body of the Guru." Every body must behave with due decorum in the throne room, and as a rule, the main entrance of such a room or place is guarded by two or more attendants with silver or golden staffs in hands, and inside the room, upto five able bodied, properly dressed Sikhs with drawn swords, are to be in attendance, on all formal occasions.

All this ceremonious paraphernalia are the usual symbols of royalty, enjoying sovereign powers, familiar to the East from time immemorial and in this case also, it is intended to indicate no more. The whole scene and ceremonious atmosphere and conduct are scrupulously designed to indicate to all and sundry that the Order of the Khalsa claims to be sovereign, sui generis. He who barters away this sovereignty, is a traitor, and he who assumes it instead, is a usurper. To infer from this anything different, as many have done, such as, that the Sikhs 'worship' their sacred book, or that the Sikhs are bibliolaters, is wholly unwarranted and misconceived.

What is the meaning of the declaration that 'the Granth is the Guru', the very contents of the Granth bear testimony to this?'

That it was no new doctrine which Guru Gobind Singh propounded is clear. In the Granth itself, the doctrine is repeatedly laid down and reiterated that, "the Revelation is the Guru, and the Guru is the Revelation", and that "whosoever shall accept the Revelation of the Guru shall behold the Guru himself." The Sikhs are bidden to "accept the Revelation of the true Guru as true forever and forever, for God Himself maketh the Guru utter it." It is explained that, "the Revelation of the Guru is the Light of the World; through it God's grace descendeth into the human soul",

In explaining the sense of the *sabad,* adopted therein,the Guru Granth Sahib avers that sabad is that essence of things by understanding which man comprehends the truth and thus becomes one with Truth. This sabad, the secret Light, is dormant in the heart of every human being. It can be made manifest through a severe discipline of "furnace of Self-control, goldsmith of Patience, the anvil of Intellect, the tools of true Science, the ignition of Fear of God, fire of Suffering and Asceticism, and in the receptacle of Love, prepared this Nectar everlasting. In such a true Mint; the coin of the sabad is thus struck. Nanak, (adds), the final Beatitude is through Grace." "He in whom this Light is fully manifest is the Guru." "Such a man is capable of helping others in discernment of this Light within themselves." The mortal human body is not to be deemed as the Guru; it is the Light within him, that is the Guru. It is "the sabad that is the Guru, the Guide, the Mystery profound and inscrutable and it is the sabad, the absence of which results in spiritual confusion of the world." This sabad, the Light; is not variegated, contingent upon age and clime;"it is one, for God is one and all that there is, proceeds from God." "The search and discernment

of this sabad is the only effort worth making for man in this world; all else is waste and weanness" This sabad is the subject explained in the revelations of the Sikh Gurus, which Guru Arjun compiled in the first corpus of the Guru Granth Sahib. "It is a treasure compared with which all the precious stones of the earth are worthless. Its worth cannot be computed, and it is never exhausted. Let all men freely draw upon and expend it, for the more it is used, ampler it grows."

When in the first decade of the 17th century, the sixth Nanak, Guru Hargobind (1595-1644) pointedly stressed the temporaiand spiritual aspects of the Sikh Way of life, simultaneously, the question arose of having a portrait of the Guru painted in his capacity as the , spiritual and secular head of the community. The Guru then once again made it clear that the mortal, frame of the Guru had no peculiar sanctity attached to it, and that the Guru is the sabad, the Divine Light that is manifest in his heart and which he can communicate to mankind. "The sabad as revealed by the Guru is the only authentic portrait of the Guru," declared Bhai Gurdas (c. 1539-1637), an ardent preacher and interpreter of Sikhism.

The Guru's Word, his Revelations, is recorded In Guru Granth Sahib, and the Guru Granth, therefore, is the sabad, the Testament. This Testament is the Guru; there is, and there never was, any other Guru. This is the Sikh doctrine, to which Guru Gobind Singh added nothing when he established the condominium of the Guru Panth and Guru Granth. Instead of appointing an individual successor to himself, he appointed the collective of the Order of the Khalsa for the future. He formally reiterated and recognised the true status of the Granth, which was always admitted, and never denied by his predecessors. Guru Granth Sahib contains a statement and exegesis of the Sikh doctrine concerning God, His nature, the Man and his relation to God which later covers man's relation to his fellow men and other creatures.

It contains perennial philosophy, uncontaminated by temporal and secwar matters. It is not code of ethical conduct or social organisation like the Semitic scripture, though it strict1y postulates a social context for practice of religion. It also enjoys strict, unexceptional and high pitched ethical conduct, unmodified by any considerations ofexpediency of self-interest, and uncompromising on matters of principle. It asserts again and again that there is no religious life on this earth divorced from ethical conduct. Thus, Sikhism is a fiercely ethical religion, unlike Hinduism, whose "deities are not identified with moral law and the saint is above that law. Nor, is it sectarian laying down any metaphysical propositions in support ofthe practices of a sect or a religion. What it says is of universal import; it must be accepted,or may be rejected - at one's own peril. There is no other claim that this Book makes, and there is no higher claim that any Revelation or Testament can make. This status of the Guru Granth Sahib has remained unaffected through-out; only the temporal direction of human affairs was given a collegial and collective basis by Guru Gobind Singh.

IDEA OF GOD IN SIKHISM

DALJEET SINGH

The concept of God is a fundamental which forms the entire structure and world-view ofa religious system. God has been described in numerous ways, but there are seven significant aspects which need particular mention in order to explain the concept of God in Sikhism. The understanding of these aspects is extremely essential, because these have a far-reaching effect and consequence in governing the life of the Sikh and in following the significance, origin and course of Sikh traditions, institutions and practices.

CREATOR

God is the Creator (Creator-Person) of the universe which is His creation. The universe is in time and space, and is changing and becoming. God is not identical with the universe. The Creator is different from the creation, which is limited and conditioned. God is uncreated, free and unlimited and thus different from 'His creation. God is not the material cause of the universe. But, no independent *Prakriti* is assumed. He creates everything. The Universe is not illusory or unreal. Since God is limitless and Omnipresent; the creation is in God, but not God. The very concept of a Creator-God implies a universe as the creation of God and different from Him: "God created the world of life and planted Naam (Immanent God) therein." "The Self-Existent God manifested Himself into Naam. Second came the creation of the world. He permeated it and reveals in His creation." "He creates all, fills all, and is yet separate.") There are many hymns in the Guru Granth which mention that God was there even before He created the universe, He being Transcendent Himself starts the creation. "He is the Sole-creator. There is no second one." "For millions of aeons the Timeless One was by Himself." "God was by Himself and there was nothing else." "There was no love or devotion. Nor was His creative power in operation." Again, in answer to the question of the Yogis, "When there was no sign and no form, where was the Word (*Shabad* or logos) and how was He identified with Truth ?", the Guru replied, "When there was no form, no sign, no individuation, the Word in its Essence abided in the Transcendent God; when there was no Earth, no sky (Time or Space) the lord permeated everything. All distinction, all forms, then abided in the Wondrous Word. No one is pure without Truth. Ineffable is this gospel."

The Gurus say that before He created Form, He was all by Himself; before He was Immanent He was Transcendent only; and yet all immanence, expression, creativity, were inherent in Him and so was His Word, in essence. "In the religion of Truth, God creates perpetually; watches His creation with a Benevolent eye. He is happy about it and deliberates over it, directing it with His Will." It means God is Ever-Creative. He has been called Ever-New, Ever-Fresh and Blooming (*Nit-navan, Navtan*).

The above gives a clear idea ofthe creative activity of God and the cosmological aspect of His creation which is distinct from Him.

TRANSCENDENT AND IMMANENT

God is both Transcendent and Immanent. He is both in the universe and outside it. The Self-created or Transcendent God was always there.

(a) *Transcendent:* While time and space, force and change. are the aspects of the becoming universe, God is Eternal, Self-existent and cannot be'conceived or explained in empirical terms. His being Limitless and Timeless cannot be understood in terms of space and temporal time. He is beyond space and beyond time. The first Guru describes the state of God when there was no universe of time and space. It only shows God's Transcendent character. In *Sidh Gost*(i), in answer to a question as to where was the 'Transcendent God before the stage of creation, Guru Nanak replied, "To think of the Transcendent lord in that state is to enter

the realm of wonder. Even at that stage of Sunn (Void), He permeated all that Void." The Guru, in effect, means that to matters that are beyond the spacio-temporal world, it would be wrong to apply the spacio-temporallogic, and yet man knows of no other logic or language. Perforce, he has to be explained, howsoever inadequately or symbolically,only in terms of that language. That is why the Gurus have cautioned us against the pitfalls and inadequacy of human logic to comprehend the 'Timeless One. He is Entirely Different. All the same, the Guru has mentioned the state when the Transcendent God was all by Himself and there was no creation. "When there was no form in sight, how could there be good or bad actions. When God was in the Self-Absorbed State, there could be no enmity or conflict. When God was all by Himself, there could be no attachment or misunderstanding." "For millions of aeons the Timeless One was by Himself. There was'no substance or space, no day or night. (i.e., no time), no stars or galaxies, God was in, His Trance." That state of God is not to be envisaged in terms of limitless space or time, but in terms of spacelessness and timelessness, i.e., something beyond the categories of space andtime, something ,beyond a relative world actual space and time are the dimensions of a becoming, relative, or changing universe. With these categories, we understand and assess the Universe in which we live. The nature of God transcends all known categories with which we, describe the universe. The Gurus again and again describe Him as Wondrous, Infinite, Unfathomable, Unknowable, Indescribable, Ineffable and Immeasurable by human categories of thought and perception. We at best can only assess things by our own standard and measures which are of a limited and relative character, being the categories of a becoming universe. We, therefore, cannot completely comprehend God who is beyond us and unconditioned and unfettered by those dimensions and limits. God, who is the Creator of these limitations, cannot be judged by the yardstick of those created limitations within which we move, perceive, conceive, live and assess. Ultitmately, the Guru calls Him Wondrous, the Wonder of Wonders, i.e., He is beyond description and comprehension Of, 'Wholly Other' as described by Otto. "The mind alone can never know Him."

(b) *Immanent*: The Immanent aspect of God has been variously described as His Will that directs the Universe, His Word that informs the universe and His *Naam* that not only creates the entire universe but sustains and governs the creation. According to the Gurus, God creates the universe, then becomes Immanent in it, being at the same time Transcendent. "He that permeates all hearts (Immanent) is Transcendent too." "He pervades and is yet detached." He creates all, fills and is yet separate." "Having created the world, He stands in the midst of it and yet is separate from it." In Sikhism, God is believed to be both Transcendent and Immanent. In Islam, God is supposed to be only Transcendent, even though the Immanent aspect of God appears to be recognised when it is said, "God is nearer to you than your jugular vein". In Christianity, the Immanent aspect of God is clearly accepted and emphasized. This Immanence of God does not mean that God has two stage; but it is only a symbolicway of expressing God's copnectlon with the world. Naturally; when the world is not there the question of His Immanence does not arise. That is why when there was no form, the Word (immanence) in essence abided in the Transcendent God."

The Gurus: statements about the Immanence of God are just to emphasize the spiritual and meaningful character of life and the universe and its capacity for relationship with God. They envisage only one God which has various characteristics as indicated in the *Mul Mantra*. Just as the Transcendent and Immanent aspects of God, all description of Him seeks to define only one and the same God. The term Transcendent describes Him as "Wholly Other". The Immanent aspect indicates the same God's love for his Creation. As in any theism, in Sikhism the Immanent aspect of God, called His Naam, Will and *Shabad*, is of great importance. On the one hand, it gives relevance, authenticity, direction and sanction to the entire moral and spirituai

life of man and his institutions and goals. On the other hand, it emphasizes God's capacity for revelation and nearness to man and His deep and abiding interest in the world. It is almost impossible to conceive of a theistic system without the Immanence of God. It is on the assumption of the Immanence of God that most of the theistic institutions are based. In any system where God is only Transcendent, all moral and spiritual life and yearning would become pointless, irrelevant and superfluous.

Here a few words of clarification. When we say that God is both Transcendent and Immanent, it does not at all mean that there are two parts or phases of God. It is the Transcendent God who is everywhere, in each heart, place and particle and near the vein ofthe neck. It is He who is both *sargun* and *nirgun*. "The same God is *sargun* and *nirgun*, *nirankar* and Self God Absorbed (*Sunn Samadht*)." "God is near, not far away." "He is in the Creation, He is the *Ek Omkar* and no Other who permeates everywhere." The Gurus repeatedly emphasize that He is One and we only give Him different names. But it would be highly inappropriate to confuse the Gurus' concept of *sargun* and *nirgun* (i.e. One Transcendent-cum-Immanent God) with the Advaitic connotation ofthese terms as also of *Ishvara*. These Advaitic concepts have distinct connotation of phases, stages or transformation. These have been clearly repudiated by the Gurus by their concept of One God. Shankra deems *Ishvara* to be a lower stage of God which has to be transcended to reach the higher stage of Brahm. For Ramanuj, a God is virtually pantheistic. The world, souls and *Ishvara* are three eternal principles. The world and souls are the body and qualities of Brahm. The three eternal principles of *Ishvara*, souls and the world constitute the Brahm, which is an entirely different concept from that of the One Creator, God of the Gurus, who is simultaneously Transcendent, Immanent and Everything. The Gurus never accept the Advaitic concepts of *sargun* and *nirgun*. Similarly, in the hymn of Sach khand, the Guru calls the *nirankar* as One who resides, deliberates, creates and directs. He is Benevolent, Gracious and is delighted to see His Creation. But *nirankar* literally means the "Formless One" and similarly, has distinct Advaitic meanings. The hymn referred to above repudiates all those concepts and adds that *Sach Khand*, the abode of God, is full of endless numbers of forms, universes and regions.

By the above two examples we wish to convey that it would be extremely erroneous and misleading to introduce old Indian or Advaitic concepts and meanings while interpreting the ideas and terms of the Gurus. In their hymns, they have made every term and concept used by them unambiguously clear. The Guru Granth is the best authority and interpretation to understand and convey the meanings of the concepts and terms used by the Gurus.

GOD OF ATTRIBUTES

"The third aspect of God as flowing from the Immanent character of God is His being the 'Ocean of Attributes, Values and Virtues'. This aspect of God is of extreme significance to the validity and direction of moral life in the universe. Since all attributes are only relative, a God of Attributes indicates and lays down the standards and ideals for which man has to work. God has been described as full ofallvalues, as Father, Mother, Friend, Brother, Enlightener, Protector, Shelter ofthe shelterless, Loving, Benevolent, Beneficent and Helper of the poor and weak, etc., "My Lord is ever fresh new; He is always benevolent. "You are my Mother, You are my Father, You are my Protector everywhere." "He relieves the sufferings of the downtrodden; Succour of the succourless." "God is eyes to blind, riches to poor, ocean of virtues."

This theistic aspect of the Immanence of God is extremely important and inextricably links God with the universe. It establishes, beyond doubt, the character and direction of God's Will and Immanence. This leads to four important inferences. First, Attributes and Values can have a place only in a becoming, relative or spacio-temporal world since all perfection is static and all qualities are relative. A God of Attributes has thus a meaning only in relation to the changing world of man. Evidently, for the expression of attributes, a changing universe

is essential, and becomes an integral part of the plan of God. In other words, God and universe are conjoint and interlinked, the latter depending on the former, because it is impossible to think of a God of Attributes or His Immanence in the absence of a relative or changing world. This is why, when God was by Himself, the question of 'love and devotion', of good or bad actions or of saved or Saviour, could not arise, there being nothing other than Him. Secondly, and this is the most important inference, virtues and attributes emphatically indicate, apart from the standards of ethical values and moral life, the direction in which human efforts should be made because these point out the purposes for which the Will of God works. Thirdly, it indicates the benevolent and perpetual interest of God in man and the universe. It, in a way, gives status and authenticity to life and the universe which is decried or downgraded in many other religious or mystic traditions. In addition, there is the benevolent character of God; since not only is He the Creator and Sustainer of it, He nurtures and develops it with a loving care. This gives optimism, hope and confidence to man in the achievement of his ideals and goals; because man knows the direction in which he should move, and he has also the assurance that there is someone to guide and help him with love in the achievement of those goals. God "rewards even an iota of good.' "God helps the erring, it being His Innermost Nature." "He rewards your efforts and acknowledges your deeds; Life of life." "God rewards all efforts to become divine." "If you go one step towards God, 'He comes near you by ten steps, says Bhai Gurdas. All this shows the encouragement and aid received by man in his journey towards his goal. It also ensures a logical and deep interest of God in His created world and beings. This aspect of God is the most significant for man since it 'gives prominent meaning to life and full assurance of God's help for direction and aid in man's march towards his goal. God has also been called the "Enlightener" (Guru or guide) of man. Lastly, it gives validity and spiritual sanctity to moral and ethical life in the world. In many religious systems, moral life is deemed only an entanglement in the world, and at best some systems accept it as a preparatory method of purity for the spiritual life to be attained. But, in Sikhism this Attributive aspect of God gives spiritual character to moral life per se. This is a fundamental implication of God being a God of Attributes.

GOD OF WILL

The Gurus' God is a God of Will, everything is governed by His Will. This is the burden of so many hymns in the Guru Granth. "Everything happens within the ambit of His Will." The concept of a God of Will also points out and emphasizes some of the aspects of God mentioned already. He being a God of Will, the entire universe is created, sustained, and moved according to His Will and Purpose. A God of Will naturally presupposes that He wants the universe to move not chaotically, but with a Purpose. Just as in the case of a God of Attributes, God's Will too can be exercised only in a changing world and towards a goal since the very idea of Will implies a direction and an aim. This, too, re-emphasizes the same features and points as stated in regard to a God of Attributes, namely, God is guiding life towards a direction and purpose. The direction is governed by the Attributes of God and the Purpose is to evolve a God-centred man from a self-centred individual. God being, in this view, a God of Will, the highest goal of life is naturally to carry out His Will. The superman thus becomes on this earth the instrument of God's Will and Creativity. Here a word of explanation. A God of Will does not at all mean a deterministic world, 'because God is creative and all movement in life is towards a creative freedom.

GOD DOES NOT INCARNATE

Another concept about God is that He does not come into the human form and is not born, nor incarnates. In the *Mul Mantra* God has been mentioned as one who never takes birth or form. The fifth Guru says, "May that mouth burn which says that God has incarnated." "God alone is not born of a 'woman". "The Lord incarnates not." "God is self-existent, without form and incarnates not."

The Gurus have definitely decried belief in the theory of incarnation, and in order to dispel such ideas, have stated that He created countless Brahmas, Shivas, Krishnas and Ramas. Here too the idea that God never takes the human form has a distinct meaning and import. First, it shows that God is "Wholly Other" than man. For a God that is Transcendent and Unknowable, the question of His taking the human form does not arise. Secondly, all pantheistic and life implications as flowing from the idea of a God who takes human form have to be shed. Besides, the concept has three other corollaries, too. First, that man can never become God. This also involves that God and man are not identical but are different. Secondly, 'that the aim of spiritual effort is not merger in God as under some systems, but the ideal of man is to have a union or relation with Him. This, therefore, has a crucial significance in determining the human goal and in showing that the entity of man is distinct from that of God, and the two can never be one. Thirdly, it shows that spiritual activity is not stopped after the final achievement, and the superman has a role to perform in carrying out the Will of God. Consequently, so long as the universe is there and the Will of God is in operation, the activities, role and duties of the superman too do not come to an end.

GOD OF GRACE

In the *Mul Mantra*, God is called Gracious and Enlightener. A God of Will and a God of Grace have a meaning only in a becoming world wherein alone His Grace and Will can operate. In addition, it also stresses the love and benevolence of God towards man and the universe which are different from Him. For, a Gracious being can bestow his Grace only on something other than Himself. It has been emphasized again and again that all "final approval of man is an act of Grace of God."37 "All merits, miracles, intuition, penance, goodness areof no avail; only Grace works"."Myriads of good actions, heroic acts and losing life are vain without Grace." The Grace aspect of God also fortifies the truth of the other implications as clescribed earlier in relation to a God of Will and Attributes. In addition, it implies that God is Wholly other, Free and Creative. He is not governed by any empirical law known to us. His activity is, therefore, incomprehensible except in terms of His Grace or Freedom.

GOD WITH PERSONALITY

Another aspect of God is His Personality. In fact, the heading of a couple of hymns is specifically given as: I "That Person" (*So Purakh*), wherein He is described "That Person is Pure that God Person is Pure, God is Fathomless and Limitless". A God of Will, Freedom, Grace, Purpose and Attributes, i.e., a Controller, and Director of the Universe, can be conceived only in terms of a Personality. In the hymn of *Sach Khand* God is mentioned as Creating and Deliberating. He is Benevolent and is Delighted with His Creation. The emphasis on prayer and love towards God is there in almost all the hymns of Guru Granth. This can only mean that God is a Being with a Personality, to whom prayer can be directed and devotion and love expressed. Thus, the Creator, a God of Will of Grace and of Attributes, who is Immanent in the world and controls it, can be conceived only as a God of Personality. Evidently, these aspects of God are only in relation to the world. Nor is a God of Personality conceived in terms of the Limited personality of man, who is a finite being in a becoming universe.

The Gurus describe numerous attributes of God, including social, political, aesthetic, metaphysical, ethical and moral ones. But, we have mentioned only these salient aspects and features of God, as would be very relevant to our discussion. True, He is wholly beyond our description, but the above is only a symbolic and inadequate way of expressing His Nature. Every student should be greatly concerned with these ideas, and concepts of God in understanding the ideological and practical implications of Sikhism. Many of its distinguishing features are deeply and directly connected .with these theological aspects and concepts of God. They have a far-reaching effect in shaping and governing the life of the Sikh and the course of Sikh institutions, ethos and tradition.

THE MESSAGE OF GURU GRANTH SAHIB

KHARAK SINGH

To sum up the message of Guru Granth Sahib is an impossible task. It is a unique religious scripture, which embodies, not only the revolutionary: thought process, initiated by Guru Nanak and followed by his successor Gurus, but also the wisdom, bequeathed by outstanding Indian sages of the previous five centuries, coming from different schools of spiritual thought. The *Gurbani*, as the divine message in the Granth, is called, deals with every conceivable aspect of human, life, temporal as well as spiritual, and envisages a comprehensive whole-life religious system called Sikhism. It is the youngest among scriptures of the major world religions. Coupled with the facts that it is authenticated by the Guru himself and that it enjoys the status of Guru Eternal of the Sikhs, it becomes a unique scripture.

A number of serious studies on Guru Granth Sahib were made by scholars during the last two centuries. We have recendy celebrated the fourth centenary of its compilation, that fell in 2004, and we are looking forward to the third centenary of its anointment as Guru Eternal of the Sikhs, falling in 2008. In the wake of these celebritions, a large number of seminars have been organized in India as well as abroad, attracting hundreds of papers dealing with different aspects of the teachings of Guru Granth Sahib or its 'contents.

Guru Arjun Dev who compiled this great scripture, himself gave an indication as to its contents in the epilogue as follows:

"In this salver are lying three viands- truth, content and contemplation. Also lying in it is the Lord's ambrosial Name, sustenance of all existence. Whoever, partakes of it, consumes it, saved shall be. This substance no way can be discarded- ever in heart cherish it. The world, darkness enveloped, by touch of the Master's feet, is crossed Thus, sayeth Nanak, all that is visible, is seen as manifestation of the Supreme Being."

The Guru compares the Granth with a salver contining spiritual foods, carrying viands of *Sat*(Truth), *Santokh* (contentment) and *Vichar* (contemplation), besides *Naam* (the immanent Lord). These constitute the major components of the Gurus' message, and are, therefore, briefly discussed below :

TRUTH (ਸਤਿ)

Sat is a Sanskrit word, which literally means a reality or something that exists. According to Guru Granth Sahib, the ultimate reality is God Himself. He was in the beginning; He was, when the *yugas* started; He is now; and ever He shall be.

According to earlier religious traditions in India, the world was considered *mithya* or *maya*, which in fact did not exist, and all we see is an illusion. Guru Granth Sahib rejects this view; and says that the universe is God's creation, and is, therefore, rea l. "It is the abode of the True Lord. He dwells in it" , and that it has been created as a place to practise *dharma* in the midst of air, water, fire and nether regions. He, however, makes a distinction between God and the universe. While the former is the Creator, eternal without beginning or end, the latter is His creation which is transient, ever changing, becoming, and subject to beginning and end in time under His Will.

According to Guru Granth Sahib, it is not enough to know or understand Truth. It must be practised in life, as stressed in the following verses :

"Realization of Truth is higher than all else -, higher still is truthful living."

The Guru elaborates truthful living: *"Ever do they see and speak truth: Thus are their body and mind rendered holy. Their teaching; their preaching is truth; Through truth comes to them noble repute. Those disregarding truth depart this life wailing and crying." "He, who is true here, is true hereafter too; The true mind is imbued with the True word; He, who serves the Truth, practises the (Lord's) Truth, And earns he nothing but the Truth, Sacrifice, O Sacrifice am I unto those, Who enshrine the True Name in their hearts, And serve the True One and merge in Him, And sing the praises of the True One." "True should be known such a one as in heart bears truth -His impurity of falsehood cast off. His person should be washed clean. True should be known such a one as to truth is devoted in love. Should a person on listening to the Name Divine feels joyfull, The Door of liberation he attains. True should be known such a one as knows the*

device of union of the self with the Absolute. Preparing soil of his body, the Creator in it should he sow. True should be known such a one as truthful instruction receives; Should be compassionate to creation and something in ,charity give away. True should be known such a one as at the bathing-spot of the self takes abode; Seeks the hofy Preceptor's guidance and takes his fixed abode there. Truth is the universal remedy, washing off evils. Nanak lays his supplication before such as to Truth hold on."

-"Speak ever what is truthful and pure; shun what is false. Let the disciple tread the path shown by the Master."

-"To bear Truth in heart is purest doing. All else is fraud, whose worship ignominy entails."

The Guru adds that truth must be spoken, when the occasion demands. One should not shirk this responsibility. Falsehood is decried and compared to eating a carrion.

CONTENTMENT (ਸੰਤੋਖ)

Santokh means a state of being satisfied with what God in His grace, gives us. It is the opposite of greed or covetousness, which is decried in the Guru Granth Sahib as one of the five major vices that afflict humans.

Lured by temptation, people run after wealth and objects of worldly pleasure. These, however, do not quench ones thirst. The endless struggle for acquisition of more and more wealth continues. In the following verses the Guru explains the futility of these pursuits and the need for santokh for ultimate peace of mind:

"Maya of many hues in numerous aspects have I seen; I have seen much wisdom too by pen on paper recorded. Status of chief, king and lord too have I beheld; None of these to the mind brings fulfillment. Holy devotees! tell me of that joy, Whereby may desire be annulled and the mind's hunger be satisfied. (Pause I) Riding steeds fast as wind and elephants; Fragrance of attar and sandalwood, couching with beauteous females; Musical and dramatic performance in theatre - In none of these does the mind find satisfaction. In splendid assemblies to sit on thrones with carpets spread; Enjoying gardens with all manner of fruits laden; The spectacle of chase by kings; None of these to the mind brings joy: All false shows appear. The holy in their grace have declared this truth, Wherein lie all joy and bliss: In holy company chant Divine praise! Saith Nanak : This by great good fortune is attained.

Happy is one having such Divine wealth. By Divine grace is found union with the holy."

There are numerous references to santokh in Guru Granth• Sahib. We may reproduce one of these to conclude that craving will not end without santokh:

Man earning thousands, in pursuit after millions goes - By accumulation of wealth not satisfied, runs after these. Should man enjoy innumerable poison-delights, He still is unsatisfied, and after these dies hankering. In contentment alone lies satisfaction- All other actions are worthless as resolves and actions in dream. By devotion to the Name come all joys- This state by rare ones by great good fortune is attained. The Lord is the sole Doer of all. Saith Nanak : Ever the Lord's Name thou utter.

In Japu ji Guru Nanak explains that the traditional bull believed to support the world, is, in fact, *dharma* (the practice of righteous deeds), which leads to *santokh*.

CONTEMPLATION (ਵੀਚਾਰੋ)

The term has been variously translated by scholars as 'wisdom', 'contemplation', or 'meditation'. It also means thought or view. In any case, it involves the use of intellect and concentration. The Guru gives his own views on practically every subject dealing with life. For example, in the *Japu ji* he gives a beautiful description of Nature. He mentions all the good as well as bad things, and concludes, sharing his wisdom:

"How may I contemplate and express His might, I that am unworthy even once to be made a sacrifice to Him! Whatever Thou willst is good, Thou Formless one! Immutable, ever-perfect art Thou."

The Guru, however, does not favour blind faith. He advocates use of brain or intellectual faculties, to see the merit of one's actions and to discriminate between good and evil:

"By wisdom is the Lord served, by wisdom is attained honour,
By wisdom are books interpreted,
By wisdom is dispensed charity,
Saith Nanak : There is one sole path to God. All else is Satan's prompting."

He warns however that intellect-should not be wasted in needless controversies:

-"Those without truth and modesty in the hereafter honoured shall not be. To indulge in disputation is to lose sense - Such is not the way of wisdom."

- In the remaining seven quarters must one love truth, practise goodness, And seek company of the enlightened. Therein is discriminated good from evil; The false are found

losers; The spurious are cast off; The genuine given approbation. Saith Nanak : Suffering and happiness from the Lord comes; All argument is of no avail."

The Guru commends learning, since "it induces in the mind service of mankind." The Guru decries ignorance. He says :

"If the night be black, what is white shall so remain; In the blazing light of the day, the black remains black; Those blind of sight, ignorant, without enlightenment, Who see not, shall nowise be honoured in the Court Divine."

Wisdom or learning should be used in practical life. Knowledge for its own sake alone does not do any good. Kabir says :

"Saith Kabir: The mind aware of everywhere, yet does evil. What weal when holding lamp in hand, still into the well falls."

The Guru adds that learning should be used for a noble purpose, and condemns its use for betraying one's own people :

"Deer, falcons and state officials are given training that in snares spread around, their fellows they get entangled - In the hereafter shall they find no rest. Such are truly learned, well-taught and wise, as live in accordance with holy piety. Only that which has roots to grow from, can cast a shade from above."

NAAM (ਨਾਮ)

"Concept of *Naam* is fundamental to the gospel of Guru Granth Sahib and the entire structure of its theology. In fact, Sikhism has often been called *Naam Maarga*, or the way of Naam. The word *Naam*, as used in Guru Granth Sahib, has a distinct and more significant meaning than that of mere name. Often it has been used as synonymous with God. *Naam* is unfathomable. According to *Gurbani*, "It sustains all regions and universes, all thought, knowledge and consciousness, all skies and stars, all forces and substances, all continents and spheres. *Naam* emancipates those who accept it in their heart. He, on whom is His Grace, is yoked to *Naam*, and he reaches the highest state of development. *Naam* permeates the. entire creation. There is no place or space where *Naam* is not."

In *Asa di Vaar* , the Guru says that God created Himself (*nirgun* or formless) and himself created *Naam* (the *Sargun sarup*). Later He created the universe, and permeated it in immanent form. For practical purposes, we may, therefore, assume *Naam* as God Himself in the immanent form.

The subject of *Naam* is too vast to be discussed in the limited scope of this paper. It must be stated, however, that all Sikhs are seekers of *Naam* which is regarded as the greatest gift. They pray:

"Lord, to seek other than You is the greatest of afflictions. Confer on me the Naam, the bringer of content. Wherewith the minds ,thirst may go."

It is necessary to understand what the gift of *Naam* means. It certainly does not mean merger with God. For, God is the Creator, and man is His creation. So gift of *Naam* means link with God or His Will which is also synonymous with Naam. He prays :

"0 that someone to the Lord were to unite me! Of such, a one shall I grasp the feet, utter him fine words, Dedicate life to him."

The purpose is to identify His Will and to become an agent or instrument in the execution of the benevolent Will of God. That is the goal of life.

CONCLUSION

As pointed out in the beginning of this paper, it is impossible to sum up the comprehensive message of Guru Granth Sahib. Guru Arjun Dev has, however, compared it with a salver of spiritual food which contains, *inter alia*, three viands, viz., Truth, Contentment and Wisdom, besides *Naam*. God is the ultimate Truth. The universe is His creation, and is, therefore, also real and not an illusion. It is not enough to realize the truth. It should be practised in life. Greed or the unending craving for worldly possessions and pleasures, is decried, since ultimate peace is attainable only through contentment. The Guru also stresses the need for contemplation and wisdom, in order to discriminate good from evil, for in the ultimate evaluation only good deeds lead to deliverance. The aim of life is link with *Naam* or the immanent God, to recognize His Will, and to be an instrument in its execution. Lastly, we should not forget the message that *Sabad* is the real guru, and there is no place for a personal guru in corporal form in the Sikh religious thought. It must also be noted that the message of the Guru is universal, and addresses the entire mankind, and not Sikhs alone or any other particular community.

GURU SHABAD AND THE CULT OF GURUDOM IN HUMAN FORM

PRODUCED BY:
SIKH MISSIONARY COLLEGE (REG'D.) LUDHIANA, PUNJAB (INDIA)
(TRANSLATED BY: MOTA SINGH JHEETA – 604-597-9771)

GURU

The word "Guru" derives from Sanskrit. It is component of a word "Gri" which means – to swallow and/or to make one understand. In essence Guru is that who would help remove darkness and enlighten someone with the divine knowledge. So the true meanings of the word Guru are – Enlightener; Teacher of divinity; Possessor of divine knowledge; the Omnipotent and/or the Supreme One. So the guru is the one who is capable of such a divine power that can take someone out of the darkness and bring into the limelight of divinity and spirituality.

It should be remembered that ignorance could only be removed through knowledge. The human body is a media just as water can be contained in an earthen pot. Water is the real substance. By drinking the water one can quench his or her thirst. The earthen pot can sustain the water. The earthen pot itself cannot quench anyone's thirst. Similarly, human body is like an earthen pot and the water is like the divine knowledge.

But from the very beginning human beings are caught in a doubt and therefore consider human body as the guru. As a result of it, human body is being worshiped now as it has been in the past. Therefore as long as a truly divine person lived he was worshiped. But after death his idol and/or his picture replaced him. That is why there are so many idols and pictures now being worshiped in so many respective ways. In essence the real guru "knowledge" which provided enlightenment has been almost vanished.

Guru Nanak, from very beginning, knew about this human weakness. Instead of human body, Guru Nanak preached to worship the divine Word. During the life span of Guru Nanak the yogic practices were at their peak. The Yogis had claimed to be the gurus of the entire world. Guru Nanak's teaching became a threat to them. Their claim to be Gurus became the base of debate with Guru Nanank. The question by the Sidhas and the answers by Guru Nanak provide us full explanation. Reference is made in the "Sidh Gosht" as follows:

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : "ਕਵਣ ਮੂਲੁ ਕਵਣ ਮਤਿ ਵੇਲਾ, ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ"

ਉੱਤਰ : "ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵੇਲਾ, ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥

Question - What is the root, the source of all? What teachings hold for these times? Who is your guru? Whose disciple are you?

Answer - From the air came the beginning. This is the age of the True Guru's teachings

The ***shabad*** is the Guru, upon whom I lovingly focus my consciousness - I am ***chaylaa***, the disciple. (Ggs.p.942-943).

Guru Nanak gave the concept of Shabad Guru to this world. To make this concept understood and practice it fully, gurus spent 239 years in different human forms. Human form considered a source only. The divine knowledge was fully accepted although it might have appeared in any one of the human forms. This is the reason that besides the writing of the gurus "Gurbani" the writings of several saints are also included in the Guru Granth Sahib.

THE NEED OF A GURU

A person needs a guru from the time of his birth. The scientists confirm that if newly born child is confined into isolation where there is no sound of any kind, the child will grow up as a dumb child. It is a different point that at the time of birth of a child his "Guru" would be his mother, father, sister, brother and other relative through whose spoken words the child could hear and ultimately begin to speak. This process could be called an early beginning knowledge. This knowledge is also developed

through spoken words. Later on it is a teacher that teaches knowledge through words taught in a school, college and university. It is through this knowledge a person becomes capable of leading worldly life that may be a good employment and/or successful business, etc. As a successful worldly life, much more is important to live that life spiritually. And this can only be attained through spiritual knowledge. Guru Arjan Dev Ji compiled the hymns of the gurus and the saints. He enshrined the same hymns as the divine word in Sri Guru Granth Sahib Ji for the benefit of the entire humanity.

These hymns (Gurbani) are the guide to live a truthful life. By living a practical life as taught by Gurbani (Sri Guru Granth Sahib Ji) a person can become like a guru himself. It is important to understand that ***"Gurbani is to live by it and not to read it as a spell or a magic formula."***

The need of guru is repeatedly mentioned in Gurbani. Guru Nanak fore mentioned in Japu Ji the basic formula or a method of to meet with His grace the Almighty Waheguru. He further elaborated in the sixth Paurri of Asa Di War as follows:

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ
ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪੁ ਰਖਿਓਨੁ, ਕਰਿ ਪਰਗਟੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥

Without the True Guru, no one has obtained the Lord,
Without the True Guru, no one has obtained,
He has placed Himself within the True Guru;
Revealing Himself, He declared this openly. (Ggs. 466)

Guru Angad Dev Ji emphasize in Asa Di War the need of a guru as follows:

ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ, ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆਂ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥

If a hundred moons were to rise and a thousand suns appeared - Even with sun light, there would still be pitch darkness without the Guru. (Ggs.p.463)

Without a guru's help it is impossible for the soul to obtain salvation. Guru is the only one that is without a sin and is complete in its own a highest characteristic personality. That is why is mentioned in the Gurbani:

ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ,
ਅਭੁਲ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ।

Everyone makes mistakes; only the Guru and the creator are infallible.

(Ggs. p. 61)

Guru Arjan Dev tells us about the need and importance of the guru. Without guru it is impossible to go across the worldly ocean:

ਮਤ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ ਸੰਸਾਰਿ
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥

Let no one wander in doubt in the world; without the Guru, no one can cross over.

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਇਹੈ ਜਨਾਈ
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨਾ ਪਾਈਐ ਭਾਈ ॥

Says Nanak, God has inspired me to know this, without the Guru liberation is not obtained, O Siblings of Destiny. (Ggs.p. 864)

Meaningless rituals, sufferings and untrustworthiness are believed to be the root cause of sufferings and feuds in this world. Without teachings of true guru neither salvation nor freedom from the worldly sufferings are possible. Guru Nanak Dev Ji narrates:

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਈ
ਬਿਨੁ ਨਾਮੈ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥

Without the True Guru, the Name is not obtained, O Siblings of Destiny. Without the Name, doubt does not depart. (Ggs.p. 635)

Human mind is deceiving and suggestive. It is captured by five passions – lust, anger, greed, attachment and ego. Without conquering these five passions peace of mind is impossible. They can only be conquered by total surrender to the true guru:

ਜਬ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਤਬ ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਇਆ
ਧਾਵਤ ਪੰਚ ਰਹੇ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥

When one meets the Guru, then the mind becomes centered. The five passions, running wild, are brought to rest by meditating on the Lord. (Ggs.p.165)

GURU'S QUALITY AND DEEDS

In Sikh religion "Waheguru" and "Guru" have great importance. No matter how great an individual be – he or she cannot be paralleled with the guru. There always are copies of the original. Precious and popular things are always copied. Therefore the merciful, remover of

darkness and truthful guru is copied by phony, greedy, selfish gurus in a large number. Therefore the qualities of a true guru and his deeds are fully explained in Gurubani [Sikh scripture] for our benefit. True guru's qualities are that he should have full revelation of God, should be in tuned with Him and should be impartial to all. A Sikh can attain salvation in the company of such a guru:

ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਉ
ਤਿਸ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਿਖੁ ਉਧਰੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥

The one who knows the True Lord God is called the True God. In His Company, the Sikh is saved, O Nanak, singing the glorious praises of the Lord. (Ggs. 286)

Other greater qualities of a guru are – (a) He should be truthful within and outside; (b) He should be of an exemplary character; and then he shall teach these qualities to the Sikh. With his teachings the sense of otherness should vanish and shall put ones mind and peace and contentment.

ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਮਨਿ ਜੋਇ ਅੰਨਦੁ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ
ਮਨ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਲਹੀਐ ॥

Meeting Him, the mind is filled with bliss. He is called the Guru.
Double mindedness departs, and the supreme status of the Lord's is obtained. (Ggs. 168).

True guru is provider of spiritual blessings. He is the source of peace. He is the enlightener of entire creation. From him worldly comforts and spiritual word for salvation is received.

ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਹਿਵੈ ਘਰੁ, ਗੁਰੁ ਦੀਪਕੁ ਤਿਹ ਲੋਇ
ਅਮਰ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕਾ, ਮਨਿ ਮਾਨਿਐ ਸੁਖੁ ਜੋਇ ॥

The Guru is the giver; the Guru is the House of ice. The Guru is the Light of the three worlds.
O Nanak, He is ever lasting wealth. Place your mind's faith in Him, and you shall find peace. (Ggs. 137).

True guru is without enmity. He has no friends or foes. He looks upon all in equality.

ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਸਮਾਨੇ, ਅਉਗਣ ਕਟੇ, ਕਰੇ ਸੁਧੁ ਦੇਹਾ ।

The True Guru has no anger or vengeance; He looks upon son and enemy alike. Removing faults and mistakes, He purifies the human body. (Ggs.960)

If an infidel chooses protection, the guru forgives him and protects him.

ਕੋਈ ਨਿੰਦਕੁ ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ, ਫਿਰਿ ਸਰਣਿ ਗੁਰ ਆਵੈ
ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸਿ ਲਏ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲਿ ਰਲਾਵੈ ॥

If someone slanders the True Guru, and then comes seeking the Guru's protection, the True forgives him for his past sins, and unites him with the saints' congregation. (Ggs. p. 855)

Another quality of guru is, that for his blessings, he does not ask for fee from his Sikh. He does not take material from his followers to become rich. True guru by his grace teaches his Sikh divinity and feels content when his Sikh is fed. ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਗੁਰਸਿਖ ਮੁਖਿ ਪਾਇ

The True Guru loves to place food in the mouth of His Gursikh. (Ggs.164).

True guru does not keep his Sikh's limit just to worship him. He becomes a source to connect his Sikh with the infinite "Waheguru". True guru, without any greed, provide divine knowledge to all and connect them with His immortal name.

ਮਹਾ ਪੁਰਖਾ ਕਾ ਬੋਲਣਾ, ਹੋਵੈ ਕਿਤੈ ਪਰਥਾਇ
ਓਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੇ ਭਰਪੂਰ ਹਹਿ, ਓਨਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥

The speech of the great spiritual beings has a higher purpose. They are filled to over-flow with Ambrosial Nectar, and they have absolutely no greed at all. (Ggs. p.755).

From these Gurbani quotations the image and greatness of a true guru is fully understood. In Sikh religion true guru cannot be compared with none else. In Sikh religion, Guru Nanak is the prophet. His nine successors are also considered his embodiment or the true Sikh gurus. Before Guru Nanak's time two thoughts about guru were commonly accepted. One was that a Hindu would choose a person to accept him as his guru and would live according to his guidance. As a result, in one family there would be several gurus. These gurus were symbolic only. They had not achieved the heights of spirituality. The second thought was that God himself would be born in human form to reveal religion.

Sikh religion discredits both of the above thoughts. Guru Nanak did not believe that God takes birth in human form. He believed that God is free from birth. At the same time

a common man can also not claim to be a guru. In Sikh religion the word "Guru" was only connected with rare names of those who were accomplished, free from five vices – lust, anger, greed, attachment and ego – and were fully tuned with the almighty God. They were sent to this world with Thy grace. Nanak's guru was not a human being - his guru was the God Himself. Nanak says about himself as follows:

ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥

The Infinite Transcendent Lord, the Supreme Lord God – Nanak has met with him, the Guru. (Ggs. p.599).

PHYLOSPHY OF WORD "GURU"

Now days several men in the phony garb of guru propagate that without guru in human form salvation cannot be attained. They use quotations with the word "guru" from Gurbani and translate it as "guru in human form" and misinterpret it to the innocent Sikhs. If we study Gurbani closely and try to understand its meaning, we will find out that nowhere in Gurbani the word "guru" has been defined as guru in human form. Human body is composition of five elements and is destructive. So how can it be a Guru? Word guru represents the almighty creator. It can only be realized by the grace of the true Guru. It is the same Word that is also known as Gurbani. The true guru says:

ਜਿਨ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਸੋਇ
ਅਨਦਿਨ ਭਗਤੀ ਰਤਿਆ, ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਇ ॥

Gurbani clearly defined the "word" as guru and human body as dust.

ਕਬੀਰਾ ਧੂਰਿ ਸਕੇਲਿ ਕੈ, ਪੁਰੀਆ ਬਾਂਧੀ ਦੇਹ, ਦਿਵਸ ਚਾਰਿ ਕੋ ਪੇਖਨਾ,
ਅੰਤਿ ਖੇਹ ਕੀ ਖੇਹ

The Sidhas questioned Nanak at Achhal Vatalay – who is your guru?

ਕਵਣ ਮੂਲੁ ਕਵਣ ਮਤਿ ਵੇਲਾ, ਤੇਰਾ ਕਵਣ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ
ਕਵਣ ਕਥਾ ਲੇ ਰਹਹੁ ਨਿਰਾਲੇ, ਬੋਲੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਤੁਮ ਬਾਲੇ ॥

Nanak's answer was:

ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵੇਲਾ, ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ
ਅਕਥ ਕਥਾ ਲੈ ਰਹਉ ਨਿਰਾਲਾ, ਨਾਨਕ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ
ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਜਿਤੁ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥

Meanings of the questions of Sidhas were: "What are the principals of life? What is the right time to learn? Whose disciple are you? What keeps you detached from the materialistic life? Explain how can the worldly ocean be swum across?

Guru Nanak answered – Breath is the base of life. Human life is the opportunity to learn teaching of the true guru. The divine word is my guru. My consciousness is His humble servant. By singing Thy praises can become mammon or detached from materialistic life. He is omnipresent. Only by contemplating the divine word the merciful qualities of God can be realized. One divine Word can help to remove ego. Nanak teaches us that only the divine Word can keep human mind stable. Without the divine Word human can become insane.

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ
ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ ॥

The lesson - human body is destructive and the divine word is eternal - can be learnt from Sri Guru Granth Sahib Ji. Human body perishes. Divine word "guru" is immortal.

ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਕਮਾਵਹੁ
ਥਿਰੁ ਘਰਿ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਪਾਵਹੁ ॥

With spiritual strength of the word, Nanak transformed Bhai Lehna with the divine light and established him as his successor. The same light prevailed in ten Sikh gurus in different bodies. Sometimes people are confused by the words mentioned in Gurbani – ਗੁਰੂ ਮੂਰਤ - guru moorat. They assume that that words guru moorat is used for a guru in human form. Bhai Gurdas has removed this confusion in his following words:

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ, ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ ॥
ਅਤੇ
ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਅਬਿਗਤਿ ਅਬਿਨਾਸੀ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗਿ ਨਿਵਾਸੀ
ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਾਣੀਐ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥

Guru Amar Das tells us that God can be revealed through the divine word:

ਰੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥

Guru Amar Das tells us that the words of guru – Gurbani – is only the true guru:

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨੁ, ਬਚਨੁ ਹੈ ਨੀਕੋ, ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੈਗੋ ॥

Some phony gurus claim that only they have the divine

word. It cannot be obtained through Gurbani. Such persons are wrong right from the beginning. There is no divine word outside Gurbani. Those who want to understand should read, listen and attain through Gurbani.

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ, ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ, ਇਉ ਆਤਮ
ਰਾਮੈ ਲੀਨਾ ਹੇ ॥

In reality Sikh can only commune with the guru through the divine word only. Through the divine word path to the truth is known. Salvation cannot be attained by worship of human body. Only by contemplation, practice and meditation of divine words of guru salvation is possible.

ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਖਦਾ, ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ, ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਜਿਨ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥

Guru Ram Das further explains:

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ
ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ, ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

Through guru divine word Sikh attains the divine knowledge. Guru Nanak explains us in Sri Rag:

ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੇਦੀਐ, ਕਿਉ ਸੋਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿ ॥

Guru Granth Sahib is the true guru. It is compilation of the divine words of the God. Every word in Guru Granth Sahib is directly received from the Almighty God.

ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਸਮੋਇ, ਸਬਦੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥

People festered in materialistic life have no comparison with the sacred Gurbani. Gurbani is only the eternal. Guru Ram Das explains us about phony gurus, who write their poetry, compare equivalent to Gurbani and claim themselves to be gurus, as under:

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਰੀਸੈ, ਹੋਰਿ ਕਚੁ ਪਿਚ ਬੋਲਦੇ,
ਸੇ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਝੜਿ ਪੜੀਐ ॥
ਓਨ੍ਹਾ ਅੰਦਰਿ ਹੋਰੁ, ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਹੈ,
ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਨੋ ਝਖਿ ਮਰਦੇ ਕੜੀਐ ॥

Bhai Gurdas explain us about the philosophy of Shabad Guru as under:

ਜੈਸੇ ਫਲ ਸੇ ਬਿਰਖੁ, ਬਿਰਖੁ ਸੇ ਹੋਤ ਫਲ, ਅਦਭੁਤਿ ਗਤਿ, ਕਛੁ ਕਹਨੁ ਨ ਆਵੈ ਜੀ ॥
ਜੈਸੇ ਬਾਸੁ ਬਾਵਨ ਮੈਂ, ਬਾਵਨੁ ਹੈ ਬਾਸੁ ਬਿਖੈ, ਬਿਸਮ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਕੋਊ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ਜੀ ॥
ਕਾਸਟ ਮੈਂ ਅਗਨਿ ਹੈ, ਅਗਨਿ ਮੈਂ ਕਾਸਟ ਹੈ, ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਕੌਤਕ ਕਹਾਵੈ ਜੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਮੈਂ ਸਬਦ, ਸਬਦ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ, ਨਿਰਗੁਨ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਸਨਝਾਵੈ ਜੀ ॥

Gurbani is the embodiment of gurus and true Guru is Gurbani. This is the fundamental philosophy of the teachings – gurmat - of the gurus. It helps us rise above the human personality, phony gurudom and clannishness. It helps us get in tune with the eternal – God and the embodiment of ten gurus Sri Guru Granth Sahib. The above-mentioned compositions of praise with examples by Bhai Gurdas splendidly explain us as follows:

"As - The fruit tree grow from the fruit and the fruit from the fruit tree is wondrous and beyond explanation; as the fragrance is in the sandle-wood and sandle-wood conceal fragrance in it is a wondrous play and its secret is unknown; as wood contain fire in it and fire is concealed within wood is a wondrous miracle; similarly there is no division within the true guru and the divine word. The divine word dwells within the true guru and the true guru within it. But its understanding and revelation is only possible upon total concentration on the true guru – Gurbani.

Waheguru Ji Ka Khalsa
Waheguru Ji Ki Fateh !

****
****
****

300TH CENTENNIAL CELEBRATIONS OF SRI GURU GRANTH SAHIB THE REPOSITORY OF SPIRITUALITY, WORLD PEACE AND DEMOCRACY

Dr Raghbir Singh Bains

The year 2008 is historically significant and eminent year for more than 26 million vibrant Sikhs living around the world. The global Sikhs will commemorate, reaffirm, rejoice, re-juvenate in renaissance of the tri-centennial of Guruship ordination of Guru Granth Sahib. Guru Gobind Singh, the last Sikh Guru ended the line of Guruship in human form and ordained the Sikhs at the historic city of *Sachkand* Sri Nanded Sahib in 1708 to revere Sri Guru Granth Sahib as their eternal and manifest Guru. The epitome teaches the supreme spiritualism, the truthful way of life, remaining in humility and raising moral values by understanding and practicing the Shabad Guru. The doctrine of 'Shabad Guru' offers divine principles for universal peace, harmony and prosperity of the global village. It teaches its followers the religio-socio-cultural aspects of human life. It promotes interfaith dialogue and awakens common spirit of oneness amongst people of all races.

Sikh Religion

Sikh religion is the youngest of the world religions. It is ahead of its times. Sikh religion is a way of life and puts emphasize on whole life development. Its foremost virtue is human love, compassion, patience, understanding and simplicity. Sikhism is monotheistic and a practical religion. It emphasizes on diversity and tolerance. It is not a religion of mere beliefs, traditions, customs, theories and formalism but a religion of practice in life. Teachings of Sikhism are universal, liberal and rational, leading towards truthful living and enlightenment. Sikhism addresses various forms of cultural pursuits, ethical ideals and truthful lifestyles. It deeply recognizes the reality of world, the society and addresses the socio-religio-political problems faced by human beings. The Sikh Gurus (spiritual masters) did speak of One God who is eternal truth and formless entity.

ਸ਼ਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ । ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ ।
(SGGS-350)

Manifestation of Guru Nanak Dev

History of Sikhism started with manifestation of Adi Guru, Guru Nanak Dev Ji over the firmament of this globe in 1469. The ten living Sikh Gurus in human form established the canons of Sikh philosophy for 239 years from 1469 to 1708 AD. Sikhism believes in doing honest labour, sharing the earnings with less fortunate and doing Nam Simran. Sikhism stands for human liberty, equality, fraternity, universal peace, prosperity and wellbeing of entire human race irrespective of caste, colour, creed, age and region. It is an inclusive and democratic religion that respects people of other faiths.

Passing On the Divine Light to Successor Gurus

Guru Nanak Dev ji, the first Sikh Guru left for celestial abode in 1539. Before his physical demise, he handed over his Bani and divine writings of Bhagats to his successor Bhai Lehna (later called Guru Angad). The same *jot* or light was passed on and Guru Angad Dev too became the embodiment of the Divine Light. In the same way, the Divine Light was passed to all the other nine Sikh Gurus. They were all the fountains of divine knowledge and repositories of the Divine Light.

ਥਾਪਿਆ ਲਹਿਣਾ ਜੀਂਵਦੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰ
ਫਿਰਾਇਯਾ । (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)
ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ
ਪਲਟੀਐ । (SGGS-966)

It implies that human body is not Guru but Divine Light in human body is *Guru Jot*.

Sikh Scripture

Every religion of the world has its scriptures which show the path to truth, righteousness and divine wisdom to its followers. The Sikh religion has its own scripture – Guru Granth Sahib -- which emanated from the Almighty Lord and

has the spiritual wisdom to convict and change the sick lives of human race. It has a universal message of spiritual living for the whole human race. The Bani (hymns) is the appreciation of the Supreme. It teaches human beings to shun five evils like lust (Kaam), anger Karodh), greed (Lobh), worldly attachment (Moh) and ego (Ahankar).

Guru Granth Sahib, truth of all truths is revered scripture of the Sikhs and an ocean of divine revelation (Dhur Ki Bani). It is a mine of God's attributes and divine mysteries. It is treasure of spirituo-moral insights, spiritual knowledge (*Brahm Gyan*), spiritual wisdom (*Tat Gyan*), social life, ethical norms, metaphysical probing and mystical experience of the Divine. It's central theme is God. It lays stress on contemplation on the Name of God and code of conduct to raise ethical rules for cleaning soul to attain ultimate unity with Almighty Lord. It is eternal and manifest Guru of the global Sikhs who are living in 157 countries of the world. Gurbani (hymns) enshrined in Guru Granth Sahib is Panacea and provides solutions for Life problems. It is full of teachings, which a man can adopt for a meaningful journey of life. Tremendous importance has been given in it to righteous deeds in remembrance of God and living under His Will. It guides human beings to achieve oneness with Almighty Lord. It is an emerging order of peace in this multi-polar world.

Voyage from Adi Granth to Guru Granth Sahib

Guru Arjan Dev, the fifth Sikh Guru in human form realized that a standardized, authenticated and unaltered collection of the Bani (Divine Revelation) of the Sikh Gurus and other saints was needed to preserve the integrity of the Shabad from the nefarious designs of the impostor Gurus who could malign and garble Bani to pocket offerings from innocent Sikhs.

Pothi Sahib to Adi Granth

The primary scripture (Guru Granth Sahib) of the Sikhs is reverently known as Sri Guru Granth Sahib. It was initially named Pothi Sahib (*Pothi Parmesar Ka Thaan*) and then Adi Granth, Granth Sahib and finally Guru Granth Sahib, the eternal Guru.

Guru Arjan Dev says, "The scripture is the home of Transcendent Lord".

ਪੋਥੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਥਾਨੁ । (SGGS 1226)

The Bani of His Word emanated from the Primal Lord. It eradicates all anxiety

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ।.

ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ । (SGGS 627)

On completion of Sri Harminder Sahib, Guru Arjan Dev Ji, the fifth Guru, decided to enshrine the spiritual wisdom of the Gurus and saints in a holy scripture and to install it in the Harmander Sahib at Amritsar.The Guru collected Bani of his predecessors and many saints belonging to various denominations and geographical regions. He sorted out and sifted through the authenticity of Shabads and started compilation of the scripture in 1601.

Although the Bani had been written by scribers in different linguistic paradigms of the south east Asia, the Adi Granth was initially scribed by Bhai Gurdas Ji in a script called Gurmukhi. After compilation, it was first installed with rejoicings in the sanctum sanctorum of Sri Harmandar Sahib at Amritsar (Punjab-India) in 1604. Baba Budha Ji, the most revered Sikh was honoured with appointment as the first Granthi (care taker).

Conferment of Guruship on Guru Granth Sahib

Guru Gobind Singh initiated Khalsa in 1699 at Sri Anandpur Sahib. The Guru moved to Damdama Sahib in 1705. The tenth and last of the Sikh Gurus in human form, dictated the entire Adi Granth at Talwandi Sabo now called Damdama Sahib from his intuitive and inhibitory memory and added Bani of Guru Tegh Bahadur Ji, the nineth Sikh Guru into the scripture in 1706. The recension was used to be called Granth Sahib. Bhai Mani Singh was scriber of the Granth Sahib. At a later stage, Baba Deep Singh calligraphyed various "Birhs' of Guru Granth Sahib for distribution. First printed copy of Guru Granth Sahib was prepared in 1864.

The tenth Guru ended the line of personal Guruship. He did not appoint any human successor as Guru. Guru Gobind Singh declared Granth Sahib to be the ultimate preceptor and the Guru-eternal of the Sikhs in a magnificent ceremony at Abchal Nagar Sri Hazoor Sahib by circumambulating around and bowing his head before the scripture. He formally installed Sri Guru Granth Sahib – Shabad Guru -- as his successor on October 6, 1708 just before he concluded his worldly sojourn on October 7, 1708. The tenth Guru transmitted Guru Nanak's Divine Light (*Guru Jot*) into the Divine Word and declared that after him, the next Guru of the Sikhs would be Guru Granth Sahib. The Guru ordained the Sikhs to treat Guru Granth Sahib as *Jaagat Jot* (manifest Guru) and their Living Guru.

ਆਗਿਯਾ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਭੀ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ ।

ਸਬ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨੀਓਂ ਗ੍ਰੰਥ । (Bhai Gian Singh: Panth Parkash, p.353)

Guru Gobind Singh had already

vested the authority of the institutional organisation in the Guru Panth when he initiated Khande-de-Pahul (Amrit-Nectar) to the Sikhs at Anandur Sahib on the day of Vaisakhi during 1699 AD and sought the gift of Amrit for himself from the five beloveds.

The idea of Guru Granth and Guru Panth is closely related to the unity of Piri (spiritual authority) and Miri (temporal authority) that is popularly emphasized in Sikhism.

Puja Akal Purakh Di:

Worship only the Timeless God with understanding

(Pooja is Shabad Saadhna)

(ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸਰਧਾਪੂਰਬਕ ਸੇਵਾ ਹੀ ਪੂਜਾ ਹੈ)

Parcha Shabad Da:

Seek Guidance only from Shabad Guru (Divine Revelation), Sri Guru Granth Sahib

Deedar Khalsey Da:

For vision of the Guru, have a glimpse of the Guru Khalsa, the pure ones

Since then, the Sikhs do not acknowledge any privileged person in human form (Dehdhari) to be their manifest Guru. Sri Guru Granth Sahib is their magnetic point and they bow revering it as their eternal and manifest Guru.

Guru and 'Shabad Guru'

Guru has different meaning in different situations. The honorific word Guru is used invariably by the Sikhs for Primal God, Sikh Gurus, and Guru Granth Sahib. Bani enshrined in Sri Guru Granth Sahib has in itself the status of Guru / Shabad Guru. It is also used to mean a religious master, teacher, preceptor, mentor or guide to spiritual life. Shabad is spiritual knowledge and spiritual wisdom that emanates from God.

Shabad is Parkash Sarup, and Parkash is Shabad Sarup. It is spiritual illumination. It is Spiritual Light, Shabad is truth. Shabad is Guru. Shabad emanated from Primal Lord. It is eternal, timeless, deathless and everlasting.

Guru is composed of two words - GU and RU. GU means darkness and RU means Light i.e. Light that dispels all darkness of ignorance. The light is divine knowledge. The light is the Word. The Word is the true nature of Akal Purakh Himself. It is called JOT OR DIVINE LIGHT or Shabad Guru.

Guru is that who would help remove darkness and enlighten someone with the divine knowledge and divine wisdom. Guru is the one who is capable of such a divine power that can take someone out of the darkness and bring into the limelight of divinity and spirituality.

Shabad is Parkash Sarup (Spiritual Light-illumination), and Parkash is Shabad Sarup. Shabad is *Brahm Gyan*. Guru Nanak Dev says,"The Shabad is the Guru, upon whom I lovingly focus my consciousness; I am the Chela, the disciple".

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ।

(SGGS-943)

Guru Amar Das says, "The Jewel is the Guru's Shabad; the knower, the deep researcher, only knows it".

ਰਤਨੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਬੂਝੈ ਬੂਝਣਹਾਰੁ ।

(SGGS- 589)

Homogeneity and Neutrality in Divine Scripture

Sri Guru Granth Sahib (divine scripture) is treasure of divine knowledge, mysticism and a guide to spiritual living. It enshrines 1430 pages and contains Bani of six Sikh Gurus and various saints from other religions and different regions without distinction of their race, colour, religion, caste or creed. The magnificence is that mostly Bhagats (Saints) belonged to the lower strata of society like weavers, calico printers, cultivators and cobblers etc. The saints belonged to different social and religious backgrounds from different parts of India including the Hindus and Muslims. Guru Arjan Dev took proper care to protect the originality, authenticity and sanctity of the content of *Bhagatas Bani*. When a need was felt for more explanation, the Gurus compiled a separate clarified version under their own name without interfering with the original text. Writings of *Bhagatas* are equally revered as that of the Sikh Gurus.

Bhagat Kabir says, "From the One Light, the entire universe welled up. So who is good and who is bad? All are equal".

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ।

(SGGS-1349)

Originality and Unique Authenticity

The greatest glory of Guru Granth Sahib is its originality and *authenticity* since Bani was handed over to succeeding Gurus by the preceding Gurus themselves. The Adi Granth was compiled by Guru Arjan Dev Ji himself in his life time and calligraphed by a devoted Sikh Bhai Gurdas at dictation of the Guru compiler.

Sri Guru Granth Sahib is unique, complete, final and unalterable scripture which was prepared by the Gurus in their life time. The authenticity of the

scripture has never been questioned. It is unalterable. It travelled through the generations without the change of a single letter. Guru Granth Sahib comprises of 1430 pages and it starts with IK Oankar (One and oneness of God). The arrangement of Bani in Guru Granth Sahib is not subject-wise but it is Raga-wise. It is composed in 31 musical measures of melodious singing called the "ragas". The doctrinal teachings of Sikhism are original and can be accepted without fear of being contradicted by modern scientific discoveries and achievements.

Guru Granth Sahib Teaches the Art of Living

Sikh religion is a code of conduct and an art of living. It is an understanding of spiritual knowledge. The Sikh Gurus had a strong conviction that the human personality should be developed as a whole keeping in view the physical, mental, social, cultural, financial, spiritual and secular needs of an individual. Sri Guru Granth Sahib contains the universal message of love, fraternity, *Sarbat Da Bhala*, universal peace and mutual harmony as enunciated by the mystical prophets irrespective of religious leanings. It touches all aspects of human life and provides solutions for human sufferings, moral degradations, socio-economic dilemmas and agonies of human consciousness. Doctrines enshrined in Sri Guru Granth Sahib imply the need to bring spirituality and morality into practice. It lays stress on equality of women and respecting the sacred bond of marriage institution. Premarital and extra-marital relationship is taboo in Sikh religion. Drugs are banned and prohibited in Sikh way of life. Accordingly, education is not accumulation of bookish knowledge but it consists of implementation in practical life. Its philosophy is relevant to the modern times and present generations.

The followers of Sikh faith are required to be staunch believers and saviours of world peace, democracy and human equality.

Respect for Air, Water, Earth and Environment

Guru Granth Sahib requires its followers to respect purity of air, water, earth and worldly environment.

Guru Nanak Dev says, " Air is the Guru, Water is the Father and Earth is the Great Mother of all".

ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ।
(SGGS-੮)

International Issue of Social Solidarity and World Peace

Guru Granth Sahib addresses the international issue of world peace. It stresses on positive human relations in society for social solidarity. It enunciates the microscopic concept of inner tranquility by doing *sarbat da bhala* and provides perennial solution to the emerging problems facing human beings.

Gurbani is Panacea for all Human Ailments

Sri Guru Granth Sahib is Truth of all Truths. It is divine light. Guru Amar Das says,"Gurbani is the Light to illuminate this world: by His Grace, it comes to abide within the mind".

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ । (SGGS -67)

The Bani (spiritual hymns) in Guru Granth Sahib inspires, uplifts and empowers the powerless human beings to live a life of truthfulness, righteousness and spirituality to achieve a state of higher consciousness and ultimate union with Almighty Lord.

Guru Arjan Dev says, "The dwelling of all diseases is destroyed by Gurbani.

ਸਗਲ ਰੋਗ ਕਾ ਬਿਨਸਿਆ ਥਾਉ ।
(SGGS -191)

The Naam is the panacea, the remedy to cure all ills.

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ।
(SGGS-274)

Sri Guru Granth Sahib is Divine revelation and treasure of divine knowledge. It is panacea for all the human maladies. It is Shabad Guru. Every Sikh is required to grow in truth and knowledge of divinity taught in Sri Guru Granth Sahib.

Also Refer:

Macauliffe, The Sikh Religion; Vol.v p.24; -Rehtnama Bhai Prahlad Singh (close associate of the Guru); Bhai Chaupa Singh Rehtnama; Bhai Daya Singh (Reht Nama –Piara Singh Padam; p.73); Koer Singh - Gurbilas XX1, 99-102, p.284; Kesar Singh Chhibar - Bansavli Nama, p. 679; Poet Sainapat (Sri Gur Sobha 128-Bakhash Deo Khalsa Ko Jama); Dhadi Nath Mall (Hari Ram Gupta V.1: 326); Bhai Nand Lal *Rehtnama*.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਅਧਿਐਨ

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸੂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਦੈਵੀ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ 30 ਅਗਸਤ 1604 ਈ. ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕੁਲ ਰਚਨਹਾਰ 36 ਹਨ, (ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 35) (ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, 15 ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਗਤ, 11 ਭੱਟ ਅਤੇ 4/3 ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ) ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਤੇ ਭਗਤ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਬਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੈਵੀ ਗ੍ਰੰਥ ਮੁਨੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਇਸ ਦੀ ਰਵਾਦਾਰੀ, ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਉਚੇਰੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਧਰਮ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਰੜਾ ਹੁਕਮ ਹੈ:-

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ।।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰਿਬ ਦੇ ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ 1430 ਹਨ।ਇਸ ਵਿਚ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰੀਤੀਆਂ, 31 ਰਾਗਾਂ, ਲੋਕ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 5 ਅਕਤੂਬਰ, 1708 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਰਮ-ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਅਥਵਾ ਸੱਚ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ, ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਤੇ ਇਸ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਵਿਥਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤਿ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੌਰਵ ਤੇ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੂਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਹਸਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਸੰਗ ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਸਨੇ ਕਈ ਦੇਵ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ-ਉਪਾਸਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਜਨਮ-ਜਾਤ ਕਾਮਦਾਇਕ ਪਾਸ਼ਵਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਦੋ ਤੱਤ, ਆਤਮਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਤਣਾਓ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਨਸਕ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਡੂੰਘੇਰਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੱਖ ਉਭਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਚਰਿਤਰ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

1. ਧਰਮ ਸਬੰਧਿਤ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਗੁਰੂ, ਮਨੁੱਖ, ਸੰਸਾਰ, ਮਾਇਆ, ਧਰਮ, ਮੁਕਤੀ, ਬੁਰਿਆਈ ਤੇ ਪਾਪ ਸਬੰਧੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸਾਰਥਕ ਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਨਰ-ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ੧ਓ (ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ) ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਇਕ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ (ਏਕ) ਦੇ ਅੱਖਰ ਨੇ ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਂਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਦੇਵਵਾਦ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੀਮਿਤ ਦਾਇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਨੰਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮੂਲ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ

ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦੈਵੀ ਅਨੰਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੰਤ, ਅਲੱਖ, ਅਪਾਰ, ਅਗੰਮ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਨੰਤਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਅਨੰਤਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਬਣਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਵੀ ਹਸਤੀ, ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਬੇਅੰਤ ਤੂੰ।।
ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ।।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ: ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਜੋਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਦਾ ਦਾਸ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਸਮਝੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕ ਦਾਸ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਵੇ:-

ਇਕਾ ਬਾਣੀ, ਇਕ ਗੁਰੁ, ਇਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ।।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ, ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਲੱਛਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਚੇਲਾ ਅਥਵਾ ਸਿੱਖ ਇਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੁਲ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ:

ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ, ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਹੈ ਏਕੋ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ॥
ਰਾਮਨਾਮ ਮੰਤੁ ਹਿਰਦੈ ਦੇਵੈ, ਨਾਨਕ ਮਿਲਣੁ ਸੁਭਾਏ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਕ ਸਜੀਵ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਜੰਗਾਂ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਐਸੇ ਕਰਤਵ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਨਵੇਂ ਨਗਰ ਵਸਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਬਣੇ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਕਲਪ: ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਗੌਰਵ ਭਰਪੂਰ ਹੋਂਦ ਵਜੋਂ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਹੋਰ ਵੀ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੀਵਨ, ਆਵਾਗਵਨ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਰਵੋਤਮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਹਰੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਰਾਪ ਵਾਲੀ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਈ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਆਦਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਲੈਟੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਕਬਰ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਮਾਦੇ ਦੀ ਵਸਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਪਾਕ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਤਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਦੁਖਾਂਤਿਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਵ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲ ਰੁਖ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਘਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਮਾਨਵ ਨੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਫਿਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਆਪ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਾਨਵ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪਣਾਉਂਣ ਲਈ ਕਈ ਮਿਆਰ ਮਿਥੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਿਆਰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਣਖ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ,

ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਨਿਆਂ, ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣਾ, ਜਾਬਰ-ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਡਟਵਾਂ ਵਿਰੋਧ, ਇਖਲਾਕ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ, ਔਰਤ ਜਾਤ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਅਧਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼, ਨੇਕੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਆਦਿ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਨੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤੀ।

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੰਕਲਪ: ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਤੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਹੈ। *ਆਪ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭ ਸਤਿ* (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 294) ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੰਪੂਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬ ਵਸਦਾ ਹੈ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸ਼ੰਕਰ ਤੇ ਹੋਰ ਜੋਗੀਆਂ, ਸੂਫੀਆਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਿਥਿਆ ਤੇ ਕੂੜ ਆਖਿਆ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜੱਗ ਸੱਚੇ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਹੱਸਣ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਭਰਪੂਰ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤਿ ਪਲਾਇਨ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇ:

ਹਲਤਿ ਸੁਖੁ ਪਲਤਿ ਨਿਤ ਸੁਖੁ ਸਿਮਰਨੋ॥
ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਸਦਾ ਲੀਜੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜ-ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੇ ਅਮਾਨਵੀ ਕਿਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਿ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੱਚ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸੀਲ ਵਿਕਅਤੀ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ।

ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੰਕਲਪ: ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਇਆ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਰੱਬ ਵਿਚਲੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ

ਇਨਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੈ॥

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦੌਲਤ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਪਾਂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹਿ ਮੋਇਆ ਸਾਥ ਨ ਜਾਈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਅਖਾਉਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਉ, ਪ੍ਰਭ-ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰਤਿ ਉਦਾਸੀਨਤਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਕ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤਿ ਹਿੱਤ ਮਾਇਕ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਮਾਨਵੀ ਹਸਤੀ ਦੀ ਪਰਮ ਬੁਲੰਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:

'ਕਹੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤਿਨਾਂ ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ॥

ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਨਰ-ਵਿਆਖਿਆ: ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਦੇ ਲਈ ਸੰਨਿਆਸ, ਵਰਣ-ਆਸ਼ਰਮ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਯਾ ਆਦਿ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤਿ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੋਰੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਵਾਹਨ ਬਣਾਇਆ। ਤਤਕਾਲੀਨ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਸੂਫੀ ਲਹਿਰ ਆਦਿ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚਲਾ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸ਼ਾਤੀ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ

ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵਕਤ ਦੇ ਨਿਮਾਣੇ ਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਮਾਨਵੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਵਿਆਖਿਆ: ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੰਲਕਪ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਧਾਰਮਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਮਲੀ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਤੇ ਜ਼ਬਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੁਕਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਮੁਕਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਤੀਹਰੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਟੱਲ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਹਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾਉਂਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਿੱਜੀ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਗੜੂੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸੂਫੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨੈਤਿਕ ਸ਼ਿਥਲਤਾ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸੰਤੋਖਵਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਜਕ ਹਿੱਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੂੜ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕੁਲਯੁੱਗੀ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੁੱਗਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ-ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਮਹੀਣਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਦੁਆਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਹ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਗਿਆ ਜੋ ਭੂਤ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਹੁਣ ਦੇ ਪਲ ਸਦੀਵ ਬਣਾਉਂਣ ਵਿਚ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਵਿਆਖਿਆ: ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁਰਿਆਈ ਸੰਸਾਰਕ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਵੀ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬੰਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਜੇ ਇਸ ਅਦਾਰਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਬਰਿਆਈ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ। ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਇੱਛਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਬੇਕਾਬੂ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੁਧਰੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਢੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਇੰਦਰੇ, ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਲਈ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਾਉਮੈ, ਈਰਖਾ ਤੇ ਖੁਦਰਗਜ਼ ਸਰਗਰਮੀਆਂ 'ਚ ਗਲਤਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਬ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਵਤੀਰਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਬੁਰਿਆਈ ਹੈ। ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸੰਸਾਰਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਰੱਖਣਾ ਰੱਬੀ ਗੁਣ ਹੈ। ਰੱਬ ਨੂੰ ਭਲਾਉਂਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਵਤੀਰਾ ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਦਾ ਲਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬੁਰਿਆਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਆ ਰੱਬੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਰੱਬੀ ਭੈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਰੱਬ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਹਿਮ, ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪਾਪ ਪ੍ਰਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ: ਬੱਜਰ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਾਲ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ ਕਰਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਬੰਦਾ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਗਲਤੀਆਂ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਬ ਹੀ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:-

- *ਭੁੱਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ॥*

- *ਕੋਈ ਜਾਣਿ ਨਾ ਭੂਲੇ ਭਾਈ॥*
  ਸੋ ਭੂਲੇ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਬੂਝੈ ਜਿਸੈ ਬੁਝਾਈ॥

ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਤੋਹਫਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇੱਛਾ ਉਸ ਕਰਤੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਪਾਪ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖਸਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ॥

ਪਾਪ ਬੁਰਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਵਧਦੇ ਫੂਲਦੇ ਹਨ। ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਟੁੱਟੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਿਖਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕਸੁਰਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ 'ਦੁਹੇਲੀ ਵਾਟ' ਹੈ ਜੋ ਜਮ-ਮਾਰਗ ਤੇ ਪੈਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਜਿਵੇ:-

ਅਨਕਾਏ ਰਾਤੜਿਆ ਵਾਟ ਦੁਹੇਲੀ ਰਾਮ॥
ਫਾਪ ਕਮਾਵਦਿਆ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾ ਬੇਲੀ ਰਾਮ॥......
ਤਰਵਰ ਵਿਛੁੰਨੇ ਨਹ ਪਾਤ ਜੁੜਤੇ ਜਮ ਮਗਿ ਗਉਨ ਇਕੇਲੀ॥
ਬਿਨਵੰਤ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ, ਸਦਾ ਫਿਰਤ ਦੁਹੇਲੀ॥

ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਚ ਪਾਪ ਘੋਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਮਿੱਤਰਾਂ, ਸਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ, ਪਤਨੀ ਆਦਿ ਲਈ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਪਾਪ-ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੀਵਨ ਸੁਖਮਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(2) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ: ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ:

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਗਾਊਂ ਹੀ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਵੇਂ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਇਹ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ॥

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ '*ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ* (ਪੰਨਾ 982) ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਰਾਹੀਂ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵੇਲੇ ਦੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੈ।

ਗੁਰਮੂਰਤ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਪਰਗਟਿਆਇਆ॥

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਦਾ ਗੁਰੂ ਥਾਪਣ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ:-

ਆਤਮਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਪੰਥ ਵਿਚ, ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਕਾ, ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਕੀ।

ਈਸ਼ਵਰੀ ਸੇਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਿਚ ਜੋ ਗਿਆਨ ਵਿਵੇਕ, ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਾਲੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੋਚ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ, ਸਬਰ-ਸਿਦਕ ਆਦਿ ਤੱਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਕ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰਗਾਮੀ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅਨੰਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਅੰਤਰੀਵੀ ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵਤਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਆਦਿ ਭਾਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ

ਸਹੀ ਨੁਹਾਰ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜਾਅ ਸਕੇ। ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਰੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਯੁਕਤੀਆਂ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੀ ਪੁੰਨ-ਪਾਪ ਦੀ ਤਮੀਜ਼ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਨਰਕੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਬੀਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇ:-

ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪੁ, ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ॥

...

ਬੇਦੁ ਵਪਾਰੀ ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ, ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਹੋਇ॥

ਸ਼ਬਦ, ਗੁਰਮੁਖ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਨਕਸ਼ ਅਥਵਾ ਪਵਿੱਤਰ ਦਸ਼ਾ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਧੜਕਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਤ ਦੇ ਜੜ੍ਹ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉਪਜਾਊ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸੋਮਾ ਹੈ।

(3) ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ:

ਸਮੁੱਚਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਮੁੱਚੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੰਪਰੂਨਤਾ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਕੁ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ, *ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੈ ਤਿਸ ਹੀ ਜੈਸੇ* ਵਿਕਅਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੋਤ ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਂਗ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਣ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ, ਸਦੀਵਤਾ, ਨਿਰਭੈਤਾ, ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ, ਅਰੋਗਤਾ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਪਵਿਰਤਾ ਸੰਪੂਰਨਤਾ, ਅਭੇਦਤਾ ਆਦਿ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਉਸੇ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜੂਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ:

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹੁ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਾਉੜੀ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਤਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਉਮੈ ਅਰਥਾਤ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਤਾ ਜਿਸਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਚੇਰੇ ਮੰਡਲ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਉਮੈ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਨੇਕਤਾ ਅਥਵਾ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਨਿਰਮਲ ਹਾਉਮੈ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹਾਉਮੈ ਦੇ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਰੂਪ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਹਾਉਮੈ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹਾਉਮੈ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਹਾਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ, ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ॥
ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸ਼ਬਦੁ ਕਮਾਹਿ॥
ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਸੁਣਹੁ ਜਨਹੁ ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਦੁਖ ਜਾਹਿ॥

ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਦੈਵੀਕਰਨ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦਿਵੈਤਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਬੇਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੈਵੀ ਵਿਰਸੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਰਮ ਬੁਲੰਦੀ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਛੂਹ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਉਚੇਰੇ ਆਪੇ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਆਪੇ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰੇਰਨਾਵਾਂ ਹਨ ਉਥੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਰਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਜੋਂ ਉਸ ਪਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੂਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਪੇ ਦਾ ਇਕ ਭਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੀ. ਜੀ. ਜੁੰਗ ਨੇ ਸਮੂਹਕ ਅਚੇਤਨਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪਾਸ਼ਵਿਕ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗਿਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੂਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਫਰਾਇਡ ਨੇ ਅਚੇਤ ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਸ਼ਵਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੱਥੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਗਨੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵੀ ਹੈ; ਜਿਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਹੈ, ਉਥੇ ਚੰਦ ਵਰਗੀ ਸ਼ੀਤਲਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਰੀਰ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਨਗਰੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਲ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਖਿੜਾਉ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬੇ ਬਣਾਉਂਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਸ਼ਵਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਉਥਾਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਬਦਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਥਵਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦੈਵੀਕਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਦਿਉਹਾੜੀ ਸਦਵਾਰ॥
ਜਿਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ, ਕਰਤ ਨਾ ਲਾਗੀ ਵਾਰ॥

ਉਪਰੋਕਤ ਦੈਵੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ 'ਚ 'ਸਚਿਆਰ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹੁਕਮ ਤੇ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਪਰਮ ਹਸਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਰੀ ਕੂੜ ਅਥਵਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜ ਪੜਾਵੀ ਅਧਿਅਤਾਮਕ ਯਾਤਰਾ ਧਰਮਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਸ਼ਰਮਖੰਡ, ਕਰਮਖੰਡ, ਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕਰਮਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁਚੇਤ, ਅਸੀਮ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਧਾਰਨੀ, ਘਾਲਨਾ ਰਾਹੀਂ ਸੁਹਜਾਤਮਕ ਰੂਪਵਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਇਕ ਕਰਮਭੂਮੀ, ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਯਾਤਰਾ: ਗੁਰਮਤਿ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਇਕ ਕਰਮਭੂਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਉਸਾਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਹੀ ਆਵਾਗਵਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। *'ਆਪੇ ਬੀਜ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ' ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੀ ਆਵਹੁ ਜਾਵਹੁ॥* ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ *'ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਰਹਸੀ ਮੇਰੇ ਜੀਅੜੇ'* (ਪੰਨਾ 154) ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨੇਕ ਕਰਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਵਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਫੁਰਮਾਨ *'ਕਾਰ ਕਮਾਵਹਿ ਸਚ ਕੀ ਲਾਹਾ ਮਿਲੈ ਰਜਾਇ'* (ਪੰਨਾ 59) ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰ ਦੈਵੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਹੇਵੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਕੰਡਿਆਲੇ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜ ਕੇ ਦਾਖਾਂ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।
ਗੁਰਮਤਿ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਤੀਹਰਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਮਾਨਸਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸੱਚ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖ ਨਾਲ ਹੈ ਤੇ ਤੀਜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਬੰਦੇ ਦੀ ਜਾਰਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਜਬਰ ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਖ ਅਪਣਾਉਂਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਜਬਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸਮਾਜ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਿਵੱਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੋ ਕੇ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ *'ਕੂੜੁ ਰਾਜਾ ਕੂੜੁ ਪਰਜਾ ਕੂੜੁ ਸਭ ਸੰਸਾਰ'॥* ਦੇ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵੀਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਲਾਲਚ, ਝੂਠ, ਖੁਦਰਗਜ਼ੀ, ਈਰਖਾ, ਨਫਰਤ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੀ ਜੀਵਨ-ਵਿਧੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਤੌਖਲਿਆਂ, ਸਦਮਿਆਂ, ਨਾਕਾਮੀਆਂ, ਲਾਚਾਰੀਆਂ, ਬੇਚੈਨੀਆਂ ਤੇ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਲਬੁ ਲੋਭ ਮੁਚੁ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਬਹੁਤੁ ਉਠਾਵਹਿ ਭਾਰੋ॥
ਤੂੰ ਕਾਇਆ ਮੈ ਰੁਲਦੀ ਦੇਖੀ, ਜਿਉ ਧਰਿ ਉਪਰਿ ਛਾਰੋ॥

ਪਵਿੱਤਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਸੁਹਾਣਾ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਵਾਗਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਣਫ ਸਫਲ ਭਈ ਸਫਲ ਜਾਤ੍ਰਾ॥
ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ ਮਿਲੇ ਸਾਧਾ॥

ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਗ੍ਰੰਥ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਖੋਂ ਡਿੱਗੇ, ਲਿਤਾੜੇ, ਮਿੱਧੇ, ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਭਗਤਾਂ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ, ਆਦਿ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ, ਸਮਾਨ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਰੇਣੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਨਤਾ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਤ ਬਨਾਵਟ ਹੈ, ਉਪਾਧੀਆਂ ਬਨਾਵਟ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਮਹਸਤੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ, ਨੀਚ ਤੇ ਨਿਮਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਬੇਚਾਰਗੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ, ਸ਼ੂਦਰ ਜਾਤ ਨੂੰ ਖੁੱਸੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਵਾਉਂਣ ਲਈ ਵਰਣਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਫਲਸਫੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਹੁੰ ਵਰਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸੁਆਰਥੀ ਵੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਵੰਡ ਮਾਨਵਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਧੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਧੱਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਕ ਕਥਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁੰਤਤਰਤਾ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੰਗਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਾਲੋਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ 'ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਞ' ਆਖ ਕੇ, ਰੱਤ ਪੀਣੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੂੰਖਾਰ ਜਾਨਵਰ ਆਖ ਕੇ, ਪਤਿ ਸਹਿਤ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਆਖ ਕੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ। ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਨੇ ਜ਼ਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲੀ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪ ਠੋਸ ਕੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਾਮਣਵਾਦ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਮਨੁੱਖ ਬੇਗ਼ਾਨਗੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ:

- *ਮਨ ਪਰਦੇਸੀ ਜੇ ਥੀਐ ਸਭੁ ਦੇਸੁ ਪਰਾਇਆ॥*
- *ਨਾਨਕ ਦੁਨੀਆ ਕੈਸੀ ਹੋਈ॥*
  ਸਾਲਕੁ ਮਿਤੁ ਨਾ ਰਹਿਓ ਕੋਈ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਘਾੜਤ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਕੋਲ ਇੱਛਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ 'ਤੇ ਗੌਰਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦ ਤੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਕੱਟੜਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਾਰਗ ਆਪ ਉਲੀਕਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਬੰਧਨ-ਯੁਕਤ ਸਿਲਸਿਲੇ ਤੋਂ ਪਾਰਗਾਮੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁੰਤਤਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਗਵਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਬ ਹਮ ਚਲੀ ਠਾਕੁਰ ਪੈ ਹਾਰਿ॥
ਜਬ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਆਈ,
ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭੂ ਭਾਵੈ ਮਾਰਿ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੇ ਬੋਲੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੁਤੰਤਰ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਆਚਰਨ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਦੂਰ-ਰੱਸ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲੇ। ਫਲਸਰੂਪ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਮਲ ਦੀ ਇਕਸੁਰਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਣ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਾਨਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਦੀ ਇਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਹਰੇਕ ਕਰਮ ਨਿਆਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੈਵੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਤੇ ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਣ ਵੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:

- *ਹਰਿ ਕਾ ਏਕੁ ਅਚੰਭਉ ਦੇਖਿਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ*
  ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਧਰਮ ਨਿਆਏ ਰਾਮ॥
- *ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨ ਕਰੈ॥*
  ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ॥
- *ਕਾਜੀ ਹੋਇ ਕੈ ਬਹੈ ਨਿਆਇ। ਫੇਰੇ ਤਸਬੀ ਕਰੈ ਖੁਦਾਇ॥*
  ਵਢੀ ਲੈ ਕੇ ਹਕੁ ਗਵਾਏ॥ ਜੇ ਕੋ ਪੁਛੈ ਤਾ ਪੜਿ ਸੁਣਾਏ॥

ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਜਜ਼ਬਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਫਰ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਗਮੀਆਂ ਸਮੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਰਹੁ ਰੀਤ ਹੈ।

ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਬੀਆ॥
ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਸੂਫੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤਿ ਨਿਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਤੀਰਾ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿਰਉਦੇਸ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਯੱਗ ਦੀ ਊਲ-ਜਲੂਲਤਾ ਦੇ ਗੋਰਖ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਦਰ ਮੁਕਤੀ ਤੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਦੇ ਚੌਖਟੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਘੋਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇ:

ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗਜੀਵਨਿ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿਓ ਮਨ ਮਾਝਾ॥
ਧਰਮ ਰਾਇ ਦਰਿ ਕਾਗਦ ਫਾਰੇ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਲੇਖਾ ਸਮਝਾ॥

ਅੰਤਿਮ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਹਾਮੀ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਹਿਬ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਅੰਤਮ ਕੀਮਤਾਂ ਅਪਣਾਉਂਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੋਲ ਪਦਾਰਥਕ ਕੀਮਤਾਂ, ਭਟਕਣਾ, ਅਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਵਤਾ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨੇਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਬੀਮਾਰ ਤਰਜ਼ੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਦਾ ਕਥਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਦੀਨੁ ਗਵਾਇਆ ਦੁਨੀ ਸਿਉ, ਦੁਨੀ ਨ ਚਾਲੀ ਸਾਥਿ॥
ਪਾਇ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਿਆ, ਗਾਫਲਿ ਅਪੁਨੈ ਹਾਥਿ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਕੀਮਤਾਂ ਅਪਣਾਉਂਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਤਿ, ਸੁਹਜ, ਖੇੜਾ, ਧੀਰਜ, ਨਿਆਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼, ਪ੍ਰੇਮ, ਤੇ ਆਸ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਇਕਾਗਰਤਾ, ਗਿਆਨ, ਸੰਗੀਤਕ ਅਨੰਦ, ਆਮ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੇ ਡੂੰਘੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖੀ ਮਿਆਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

****

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਇਸ 'ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੂ' ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਰੂਪ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਦੀ ਬੀੜ ਬੰਨੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਗਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਾਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਤਹਿ ਵਿਚੋਂ ਆਬਦਾਰ ਮੋਤੀ ਕੱਢਣੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ, ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਜੋ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ 5॥
ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚਾਰੋ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ, ਜਿਸਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ॥
ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੇ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੇ, ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ॥
ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ, ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿਧਾਰੋ॥
ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ, ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ॥

'ਮੁੰਦਾਵਣੀ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੈ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਐਲਾਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ

(1) ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਇਹ ਭੁੱਖ 'ਉਧਾਰ' ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇ, 'ਉਧਾਰ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਉੱਚਤਮ ਹੋਣੀ ਤੀਕ ਪੁੱਜ ਸਕੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਨਤੀ ਕਰੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰਕ ਪਦਾਰਥਕ, ਆਰਥਕ, ਮਾਨਸਕ, ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ 'ਉਧਾਰ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

(2) ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੰਧੇਰਾ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ, ਤਮ 'ਸੰਸਾਰ' ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ 'ਉਧਾਰ' ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ 'ਉਧਾਰ' ਲਈ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ 'ਉਧਾਰ' ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(3) ਮੈਂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ (ਉਧਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ) ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਖਾਣੇ ਦਾ 'ਥਾਲ' ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ' ਪਰੋਸ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਥਾਲ ਦੀ , 'ਜੋਤਿ' ਹੈ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ 'ਜੋਤਿ'।

(4) ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਪਚਾ ਜਾਏ, ਉਸ ਦਾ 'ਉਧਾਰ' ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੀਕ ਅਵੱਸ਼ ਪੁੱਜੇਗਾ। ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਏਹ ਵਸਤ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ' ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਦੇ 'ਉਧਾਰ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਮਹਾਨ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਪਚਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਇਸ ਵਸਤੂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਖਤਰਾ ਮੁੱਲ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵਸਤੂ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। 'ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿਧਾਰੋ'। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਹੀ 'ਉਧਾਰ' ਹੋਣਾ ਹੈ, 'ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ'।

(5) ਥਾਲ ਵਿਚ ਵਿਚ ਪਈ ਵਸਤੂ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਖਾਣਾ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੱਚਾਈ, ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਅਸੂਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। 'ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ' ਸਤੁ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਨਾਮ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ। ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪਦਵੀ, ਸਰੀਰਕ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪੁਰਤਾਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੇਦ, ਗੀਤਾ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਤੇ ਬਾਈਬਲ, ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਏ ਦਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼੍ਹਬ, ਜਾਤ, ਵਰਣ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਐਸਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿਲਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲ ਕੇਵਲ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਰਬ ਸਾਂਝੇ ਕੌਮੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਦੈਵਤਵਾਦ ਦਾ ਪਰਮਾਣ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕਾਈ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਮਜ਼ਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਮੈਕਾਲਫ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਤਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭੇਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਵੱਡੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇਕ ਪੰਗਤੀ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਕੇ ਗਿਆ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ ਜਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ। ਫੈਸਾ ਗੌਰਸ ਨੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਤੀਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੁਕਰਾਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਫਲਾਤੂਨ ਤੇ ਜੇਨਾਫਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। 'ਬੁੱਧ' ਆਪਣੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਯਾਦ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨਫਯੂਸਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਇਖਲਾਕੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਈਸਾਈਅਤ ਦੇ ਬਾਨੀ (ਈਸਾ) ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਮੈਥੀਊ, ਮਾਰਕ, ਲੂਕ ਅਤੇ ਜੋਹਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਬ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ (ਮੁਹੰਮਦ) ਨੇ ਵੀ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਸਿਪਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸਗੋਂ ਉਹ ਉਸਦੇ ਖਲੀਫਿਆਂ ਜਾਂ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਸਿਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਮਨੌਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਬਰਾਨੀ ਮਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤੌਰੇਤ ਮੂਸਾ, ਅੰਜੀਲ ਈਸਾ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਨਾਜਲ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਕਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋਈ ਕਲਾਮ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ, ਇਕ ਸੁਰ ਤੇ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਈ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਜਿਹਾ ਡਿਠਾ ਮੈਂ ਤੇਹੋ ਕਿਹਾ' ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੇਦਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਾਇੰਟੇਫਿਕ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਣੇ ਅਰਬੀ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚੋਂ 600 ਸਾਲ ਵਿਚ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗੈਰ-ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿੰਧੀ, ਮਰਾਠੀ, ਬ੍ਰਿਜ, ਹਿੰਦੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ ਇਕੋ ਜਿੰਨੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧ ਹੋਣੀ ਸੀ ਜਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਇਸ ਬੋਲੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਟਰੰਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ 31 ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਗੈਰ ਭਾਰਤੀ ਸਨਾਤਨ ਤੇ ਦੇਸੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਰਾਗ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਆ ਹਨ, ਮੌਸਮੀ ਰਾਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਸੰਤ, ਮਲਾਰ ਤੇ ਸਾਰੰਗ। ਕੁਝ ਰਾਗ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹਨ। ਤਿਲੰਗ ਤੇ ਆਸਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵਧ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਕੋਮਲ ਭਾਵੁਕਤਾ ਵਾਲਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ 'ਚ ਰਾਗ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਘੱਟ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਵੱਧ। ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਦੀ ਥਾਂ 'ਕੀਰਤਨ' ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਰਾਗ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਭਾਵ ਵੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ। ਇਸ ਲਈ 'ਕੀਰਤਨ' ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਿਰਾ ਆਕਾਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਸਤੂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਨਾਲ ਵੀ ਇਕ ਲਾਸਾਨੀ, ਮਹਾਨ ਤੇ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਯੁੱਗ ਦੇ ਬੇਜਾਨ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੇ ਫਾਲਤੂ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਯੁੱਗ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤੁਕਾਂ, ਜਿਹਾ ਕਿ 'ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ,' 'ਸਸ ਘਰ ਸੂਰ ਮਮਾਵੈ,' 'ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ, ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ' ਆਦਿ ਦੀ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੂਜਨੀਕ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਆਪਣਾ ਮਸਤਕ ਝੁਕਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸਾਡੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫਿਲਾਸਫਰ ਡਾ. ਰਾਧਾ ਕਿਸ਼ਨਨ ਯੂਨੇਸਕੋ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲਿਖਤਾਂ' ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਤੁੱਟ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੱਦ ਬੰਨੇ ਜੋ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਟ ਜਾਣਗੇ।"

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ,

"ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਚ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਢੂੰਡ ਲਿਆ। ਅਸਾਂ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਸੋਹਣੀ ਵਸਤੂ ਚੁਣ ਲਿਆਂਦੀ, ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਥਰਾਂ ਉਤੇ ਉਕਰੇ ਬਚਨ, ਭੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਉੱਤਮ ਵਾਕ ਬੜੇ ਬੜੇ ਖੋਜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕਤ੍ਰ ਕੀਤੇ। ਉਸਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੋਤੀ ਬਖਸ਼ੇ, ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ ਤਾਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾ ਅਮੋਲਕ ਭੰਡਾਰਾ, ਸੁੱਚੇ ਹੀਰੇ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਤੇ ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਲਜ਼ ਬੱਕ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜੋ ਰਾਏ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੂਹ ਦੀ ਇਕਲੱਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲੋਚਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂਘਾਂ ਦਾ, ਉਸਦੀ ਰਬ ਵਾਲੀ ਝੀਣੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰੱਬ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਣ ਦੀ ਤਰਾਣ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਦਾ।"

ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ।ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਕਾਰ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਲ ਦੀ ਧੁਰ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਧਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰੱਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਅਗੰਮ ਤੋਂ ਅਗੰਮ ਚਿੱਤਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਵਕਤੀ ਲੋੜਾਂ ਤੀਕ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।"

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਰਨਲਡ ਟਾਇਨਬੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੇਖਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:

"ਭਾਵੇਂ ਇਨਸਾਨੀ ਧਰਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਕ ਗੱਲ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਵੱਡੇ ਧਰਮ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣਗੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਵਾਜਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਦੇ

ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਚੀਜ਼ ਭੇਟਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਆਤਮਕ ਸ਼ਾਤੀ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਸੋਮਾ ਹੈ।"

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਹੈ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਹੈ? ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਗਿਆਨ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਭਗਤੀ, ਗਿਆਨ, ਵੈਰਾਗ, ਪ੍ਰੇਮ, ਆਤਮਿਕ ਉੱਨਤੀ, ਨੇਕੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਤੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਸੋਮਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਬਾਬਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

1. **ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥ (ਤਿਲੰਗ ਮ: 1) (722)**
2. **ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨਾ ਜਾਣਦਾ, ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ॥ (ਸੂਹੀ ਮ: 5) (763)**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਜੈਸੇ ਤੌ ਸਕਲ ਨਿਧਿ ਪੂਰਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਬਿਖੈ, ਹੰਸ ਹਰਜੀਵਾ ਨਿਹਚੈ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਪਾਵਈ।
ਜੈਸੇ ਪਰਬਤਿ ਹੀਰਾ ਮਾਨਿਕ ਪਾਰਸਿ ਸਿਧ, ਖਨਵਾਰਾ ਜਗਿ ਵਿਖੈ ਪ੍ਰਗਟਾਵਈ॥
ਜੈਸੇ ਬਨ ਬਿਖੈ ਮਲਿਆਗਰ ਸੌਧਾ ਕਪੂਰ, ਸੋਧ ਕੈ ਸੁਬਾਸੀ ਸੁਬਾਸ ਬਿਹਸਾਵਈ॥
ਤੈਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਿਖੈ ਸਗਲ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਜੋਈ ਜੋਈ ਖੋਜੈ ਸੋਈ ਸੋਈ ਨਿਪਜਾਵਈ।

(ਕਬਿਤ ਨੰ: 546)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਭੂਗੋਲਕ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾਂ ਨਹੀਂ। ਫੋਕੀ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਮੰਤਕ ਜਾਂ ਦਲੀਲ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਦੀ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਇਕਮਿਕ ਅਤੇ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਇਕ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈ ਹੈ:

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰਸਿਖਹੁ
ਹਰ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ॥ **(ਗਾਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ:4) (308)**

ਸਾਧਾਰਨ ਬਾਣੀ, ਕਾਵਯ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਕਾਵਯ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਆਚਰਣ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਆਚਰਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਸੱਚਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ; ਆਚਰਯਾਂ, ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਨਿੱਜ ਅਨੁਭਵ, ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ, ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਗੂਹੜੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਮਲੀ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਰਸ, ਵਿਸਮਾਦ, ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਬਾਣੀ ਰਸ ਤੇ ਮੰਡਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਵਰਨਣ ਹੈ (1) ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੱਚਾਈਆਂ (2) ਨਾਮ, ਨਾਮੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ (3) ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਹੀ ਨਿਯਮ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਮਲੀ ਫਿਲਾਸਫੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਅਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਤਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਿਵੇਕਲੀ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਧਰਮ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਾਧਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਨਮਤਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਜੋ ਇਸ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਰਵਾਂ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ, ਸੁੱਚ ਭਿੱਟ, ਛੂਤ ਛਾਤ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਖਾਣ ਪੀਣ, ਪਹਿਨਣ ਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਤੇ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਯੁੱਗਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਲਪਤ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਤਿਯੁੱਗ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਲਯੁੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦੇਣਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਚਾਲ ਚਲਣ ਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਯੁੱਗਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਸੀਤ, ਨਿਮਾਜ਼ਾਂ, ਸੁੰਨਤ, ਰੋਜ਼ੇ ਤੇ ਕਲਮੇ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਨਰੋਈਆਂ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਾਸਤਵਿਕ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਰੱਬ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੀਹ ਮੁਕੱਦਮ ਕੁੱਤੇ, ਰਈਅੱਤ ਨੂੰ ਅੰਧੀ, ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੱਢੀ-ਖੋਰ ਆਦਿ ਆਖ ਕੇ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋਗੀ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਾਏ ਹੋਏ ਫੋਕਟ ਪਖੰਡ ਜਾਲ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਖੀਆ ਉਧੇੜਿਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਪੱਖ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਰਤ ਤੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਮਾਰਗ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥

(ਸਾਰੰਗ ਮਹੱਲਾ 1 ਪੰਨਾ 1245)

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਣਜ, ਵਪਾਰ, ਵਾਹੀ ਖੇਤੀ ਤੇ ਚਾਕਰੀ ਆਦਿ ਕਿਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਤੇ ਨਿਭਾਉਂਣਾ ਹੈ।

ਗੱਲ ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ ਧੁਰਾ ਹੈ, ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸਾਦਿਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜਨਾ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਮੌਤ ਹੈ।

****

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ

'ਸ਼ਬਦ' ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ 'ਸ਼ਬਦ' ਓਪਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਅਰਥ/ਭਾਵ ਅਰਥ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:
"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਤਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਧਰਮ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਨ।"

(ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ , ਭਾ: 1, ਪੰਨਾ 141)

ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸਦੀਵੀਂ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮ-ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:
"ਨਿਰੰਕਾਰ ਇਕ ਖਾਸ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਕੁਝ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਇਹਨਾਂ ਪਰਮ-ਪੁਰਖਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਹਾਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਦੀਵੀਂ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ 'ਸ਼ਬਦ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਸਿਖਿਆ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹਨ।

(ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ /ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ- 1965/ ਪੰਨਾ 78)

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇੰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ:
'ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਤੱਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਸੱਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸੱਚ' ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।"
(ਵੈਸਾਖੀ ਆਫ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪੰਨਾ 333)

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਸੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ (ਅਭੇਦ/ਇਕਮਿਕ) ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।' ਇਸ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਸਤੀ, ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਧਰਮ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਅਤੇ ਸਫਲ-ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਮ ਸੱਚ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸ਼ਬਦ' ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

(ੳ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਵਰਣਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਸ਼ਬਦ' ਅਤੇ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਸਮਾਨ-ਅਰਥ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਹੁਕਮ/ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ:

- ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਸਬਦੇ ਹੋਵੈ॥

ਸਬਦੇ ਹੀ ਫਿਰ ਓਪਤਿ ਹੋਵੈ॥

(ਮਾਝ ਮ:3- 117)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

- ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ, ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ, ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਨਾਮੁ ਪਤਾਲੰ॥
  ਸਭ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚਾ, ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਬੈਆਲੰ॥

(ਮਲਾਰ ਮ: 1 ਅਸਟਪਦੀਆਂ-1275)

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਂਵੇ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ 'ਚ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਜੀਵਨ ਰੌ ਰੁਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

- ਏਕੋ ਸ਼ਬਦੁ, ਏਕੋ ਪ੍ਰਭ ਵਰਤੈ, ਸਭ ਏਕਸ ਤੇ ਉਤਪਤਿ ਚਲੈ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: 3 - 1334)

ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

- ਸਭੁ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦੁ ਵਰਤਦਾ, ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ॥

(ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ:4-654)

ਸਭ ਥਾਈ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਜੋ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੋਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਅ) **ਨਾਮ:** ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਾਉਮੈਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

- ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਊਪਜੇ, ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ॥
  ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ, ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥
  ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਕੋ ਸਬਦ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ॥
- ਸਬਦਿ ਮਰਹੁ ਫਿਰਿ ਜੀਵਹੁ ਸਦ ਹੀ,
  ਤਾ ਫਿਰਿ ਮਰਣੁ ਨਾ ਹੋਈ॥
  ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਮੀਠਾ,
  ਸ਼ਬਦੇ ਪਾਵੈ ਕੋਈ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: 3- 604)

ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਛੋਹ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਸਦਾ ਲਈ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਜੀਊਂਦੇ ਰਹੋਗੇ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

-ਗੁਰੂ ਕਾ ਸ਼ਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਬਾਣੀ॥
ਅਨੁਦਿਨ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ॥

(ਮਾਰੂ ਮ:3-1057)

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੁੜਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਿਖ ਪਾਇਆ॥

(ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ, ਮ: 3- 644)

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਗੁਰੂ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

- ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਉ॥
  ਤਾ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲ ਜੀਉ॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ:5-891)

ਹੇ ਮਨ! ਗੁਰੁ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਂਦਾ ਰਹੁ ਤਦੋਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇਗੀ।

(ੲ) ਗੁਰੂ/ਗੁਰਬਾਣੀ - ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਥਵਾ ਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਕੁਝ ਫੁਰਮਾਨ ਪੇਸ਼ ਹਨ:

- ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ॥
  ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ:1- 635)

ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਡੂੰਘੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਜਗਤ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਕਮਲਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

- ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ॥ (ਰਾਮਕਲੀ ਮ: 3, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-943)

ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਸਿੱਖ ਹੈ।

- ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ॥
  ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ॥

(ਨਟ ਮ:4-982)

(ਗੁਰੂ ਦੀ) ਦੀ ਬਾਣੀ (ਸਿੱਖ ਦਾ) ਗੁਰੂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਲ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸਾਂਭ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸੇਵਕ ਉਸ ਬਾਣੀ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਸ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

- ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ, ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ
  ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੋ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ:4-1310)

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਸਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

- ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ॥
- ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੁਗ ਜੁਗ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ॥

(ਆਸਾ ਮ:3- 424)

ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਚਰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਮਇਆ ਦੇ ਮੋਹਿ ਭਰਮ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦੀ ਆਈ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰਬਾਣੀ/ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਚਾਰਾਧਾਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੇਹ-ਪੂਜਾ (ਸਰੀਰ ਦੀ ਪੂਜਾ) ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ। ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਨਾਨਕ-ਨੀਚ', 'ਨਾਨਕ ਵੇਚਾਰਾ', 'ਢਾਢੀਕਾ, 'ਨੀਚ-ਜਾਤ' ਆਦਿ ਹੀ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਫਲ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਸਮਝਾਈ।

ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਰਬੋਤਮ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਭਗਤਾਂ, ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ, ਭੱਟਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ 'ਬਾਣੀ' ਪ੍ਰਭੂ ਅਭੇਦਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਸੀ ਅਥਵਾ 'ਸ਼ਬਦ' ਸੀ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ:

- ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਖਦਾ, ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ॥
ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ, ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰੁ॥

(ਸਲੋਕ ਮ:3-594)

(ਸ) ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ: 'ਸ਼ਬਦ', ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ,ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਆਵੇਸ਼ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਕ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ, ਅਭੇਦ, ਇਕ-ਮਿਕ, ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਗਿਆਨ ਕਥਦੇ ਹਨ.........ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ...... ਇਹ ਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੋਂ ਕਢਵਾਉਂਦਾ ਹੈ..... ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬੁਲਾਏ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ:

- ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ,
ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥

(ਤਿਲੰਗ ਮ: 1-722))

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਹੇ (ਭਾਈ) ਲਾਲੋ! ਮੈਨੂੰ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਆਈ ਹੈ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵਾਕਫੀਅਤ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

- ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ॥ ਤਿਨ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: 5-628)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ!

- ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ,
ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ॥

(ਸੂਹੀ ਮ: 5-763)

ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ।

- ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰ ਸਿਖਹੁ,
ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ॥

(ਗਾਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ:4-308)

ਹੇ ਗੁਰ-ਸਿੱਖੋ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਸਮਝੋ (ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

- ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੇ ਜਨੁ ਨਾਨਕ,
ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਕਰਾਇਹਿ, ਤੇਹਾ ਹਉ ਕਰੀ ਵਖਿਆਨੁ॥

(ਸੂਹੀ ਮ: 4-734)

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਤੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮੈਥੋਂ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈਂ ਮੈਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

- ਤਾ ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਕਹਿਣੁ, ਜਾ ਤੁਝੈ ਕਹਾਇਆ॥

(ਵਡਹੰਸ ਮ:1- 566)

ਮੈਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਪ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

- ਨਾਨਕ ਬੋਲੈ ਤਿਸਕਾ ਬੋਲਾਇਆ॥

(ਮਲਾਰ ਮ:5-1271)

ਨਾਨਕ ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਉਸਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

- ਜੈਸੋ ਗੁਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ, ਮੈਂ ਤੈਸੋ ਕਹਿਆ ਪੁਕਾਰਿ॥

(ਗਾਉੜੀ ਮ:5- 214)

ਹੇ ਭਾਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(ਹ) ਗਿਆਨ/ਪ੍ਰਕਾਸ਼: ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਪਕ ਅਥਵਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਅਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਘਟ-ਘਟ ਵਿਆਪ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਲਖਤਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਮਾਰਗ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ:

- ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਉਜਾਰੋ ਦੀਪਾ॥
ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ, ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਨੂਪਾ॥
1॥ ਰਹਾਉ॥

ਜਿਸ ਮਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੀਵੇ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਮਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਕੋਠੜੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਉਥੋਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਜਉ ਪੇਖਿਓ, ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਵਡਿਆਈ॥
ਮਗਨ ਭਏ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਮਾਤੇ, ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਲਪਟਾਈ॥1॥

(ਬਿਲਾਵਲ ਮ:5- 821)

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੀਵੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਮੇਰ ਤੇਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੱਧਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਦੇ ਧਾਗੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਰਤਿ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਬੜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

- ਸਬਦੁ ਦੀਪਕ ਵਰਤੈ ਤਿਹੁ ਲੋਇ॥
ਜੋ ਚਾਖੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ॥ (ਧਨਾਸਰੀ ਮ:3-664)

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀਵਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਚੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਸਬਦਿ ਸੂਰ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਅਉਧੂ,
ਬਾਣੀ ਭਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ॥
ਏਹੁ ਮਨ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਅਉਧੂ,
ਨਿਕਸੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ॥ (ਰਾਮਕਲੀ ਮ:1-908)

ਹੇ ਅਉਧੂ! ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚੌਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਭੀ ਸਮੇਂ ਕਾਮਾਦਾਇਕ ਵਿਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੋਚ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਹੇ ਅਉਧੂ! ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕੇ)। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੋਚ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਅੰਧਕਾਰੁ ਮਿਟਿਓ ਤਿਹ ਤਨ ਤੇ,
ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਾ
ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਜਾਲੀ ਤਾ ਕੀ ਕਾਟੀ,
ਜਾਕਉ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਸਵਾਸਾ॥

(ਗਾਉੜੀ ਮ:5- 208)

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ) ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। (ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ 'ਚ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣ ਗਈ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦਾ ਮਾਇਆ ਖਾਤਰ ਭਟਕਣਾ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

- ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਸਬਦੁ ਲਗੋ ਗੁਰ ਮੀਠਾ॥
ਖੁਲਿਓ ਕਰਮੁ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸਾ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਡੀਠਾ॥

(ਸਾਰਗ ਮ:5- 1212)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਮੀਠਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੇਹਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੱਸਦਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।

- ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ,
ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨ ਆਏ॥ (ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ:3-67)

ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੱਸਦੀ ਹੈ।

(ਕ) ਧਰਮ: ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ 'ਸ਼ਬਦ' ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

- ਜੋਗ ਸਬਦੰ, ਗਿਆਨ ਸਬਦੰ, ਬੇਦ ਸਬਦੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਹ॥
ਖਤ੍ਰੀ ਸਬਦੰ, ਸੂਰ ਸਬਦੰ, ਸੂਦਰ ਸਬਦੰ ਪਰਾਕ੍ਰਿਤਹ॥
ਸਰਬ ਸਬਦੰ, ਏਕ ਸਬਦੰ, ਜੇ ਕੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ॥
ਨਾਨਕ ਤਾਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ, ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਣ ਦੇਉ॥

(ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ:2-469)

ਜੋਗ ਦਾ ਧਰਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ)। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧਰਮ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਧਰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਉਸਦਾ ਦਾਸ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

(ਖ) ਸੱਚਾ-ਪਤੀ (ਪ੍ਰਭੂ): ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੱਚਾ-ਪਤੀ (ਭਤਾਰ) ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:

- ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਭਤਾਰੁ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਰਾਵੇਇ॥
ਜਿਉ ਉਬਲੀ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗੁ ਗਹਗਹਾ, ਤਿਉ ਸਚੇ ਨੋ ਜੀਉ ਦੇਇ॥

(ਗਾਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ:3-311)

ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਜੋ ਖਸਮ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਲਏ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪੋ ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠ ਉਬਾਲਾ ਸਹਾਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ ਗੂੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਖਸਮ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕਰੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ ਸਬਦੁ ਭਤਾਰੋ
ਅਨਦਿਨੁ ਭੋਗ ਭੋਗੇ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਪਿਆਰੋ॥

ਮਹਲਾ ਅਮਦਿਰ ਗੈਰ ਮਹਲੁ ਪਾਏ,
ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ॥ (ਮਾਰੂ ਮ:3- 1058)

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਗੂ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਲਾ-ਮਕਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

'ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਭ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਾਂਝ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਰਥ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੀ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ।

******

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ

ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਿਜੋਗ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਮਤ ਸੀ ਕਿ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦੋਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਊਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੈ। ਸਤਹ ਉੱਪਰ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਰਜ ਭਾਵੇਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੁਹਾਂਦਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਸੰਜੁਗਤ ਵਿਵਸਥਾ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸੰਜੁਗਤੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਲੌਕਿਕ ਬਣਤਰਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਬੀਜ-ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਆਦਿਮ ਰੂਪ ਅਣ-ਨਿਖੜਵਾਂ (Undifferentiated) ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਜ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ-ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਵਾਹ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖੇਤਰ ਸੰਜੁਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਜੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਜਿਹੜੀ ਸੰਜੁਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੀਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕੀਤੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਇਸੇ ਨਿਖੇੜੇ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ, ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦਾ ਇਹ ਨਿਖੇੜਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਜੁਦਾਈ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੰਜੁਗਤ ਨਿਭਾਓ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਥੇ ਸਮੱਸਿਆ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ (Priority) ਦੀ ਹੈ। ਮਸਲਾ ਪਹਿਲ ਤੇ ਦੂਜ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਦੋਂ ਮੀਰੀ ਦਾ ਨਿਭਾਓ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪੀਰੀ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੀਰੀ ਦਾ ਨਿਭਾਓ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੀਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ। ਪੀਰੀ ਦੇ ਨਿਭਾਓ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਪੀਰੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਦੇ ਨਿਭਾਓ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਮੀਰੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ

ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਪੀਰੀ ਨੂੰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪੀਰੀ ਮੀਰੀ ਤੋਂ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਮੀਰੀ ਨੂੰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੁਨਿਸਚਿਤ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕਾਗਰ ਧਰਮ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਸੁਖਾਵਾਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਪੰਖ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੂੜ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੱਚ ਕਿਤੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਧਨਾ ਵਲ ਰੁਚਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਰੋਸ ਭਰੇ ਬਚਨ ਦੀ ਧੁਨੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਅਣ-ਸੁਖਾਵੀਂ ਅਵਸਥਾ, ਧਰਮ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਯਾਂਤ੍ਰਿਕ (Mechanical) ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ (Organic) ਹੈ। ਇਸੇ ਤੱਥ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਇਕ ਕੁਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ 'ਨਾਨਕ-ਕੁਲਿ' ਸਿਰਫ ਇਕ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੀਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਾਜਸੀ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਚਿਹਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਦੋ ਤੱਤ ਸਹਾਇਕ ਸਨ-ਇਕ ਤਾਂ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਰਾਜ ਦੇ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਲੋਕਾਈ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਚੇਤੰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਜਸੀ ਗੁਣਾ, ਚਿਹਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣੀ ਸੀ।

ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ, ਗੁਰਮਤਾ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸਿਫਤ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ (ਰਾਜਨੀਤਕ) ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ (ਧਾਰਮਿਕ) ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਨਿਖੜਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। 'ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ' ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। 'ਅਕਾਲ ਤਖਤ' ਵਿਚ ਤਖਤ, (ਰਾਜ) ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਰਾਹੀਂ (ਧਰਮ) ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਤਾ ਦੀ ਸੰਧੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ, ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਨ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦੈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਬਾਓ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਨੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਪਰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ (Theocratic State) ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਲ ਰੁਚਿਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਐਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਆਵਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ-ਇਲਾਹੀ ਕਾਨੂੰਨ (Sacred Laws), ਇਲਾਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਕਤੀ (Sovereign to Enforce Sacred Laws), ਅਤੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵਰਗ (Preisthood) ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪ੍ਰੜੋੜਤਾ ਲਈ ਰਤਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਵਾਹੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਖੇਤਰੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਰਾਜ ਖੇਤਰੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਰਾਜਾ ਹੈ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਾ ਦੋ-ਪੱਖੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ ਸੌਂਪਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਮੁੜ ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ (ਜਿਹੜੀ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ) ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ-'ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਵੇਖਹੁ ਤਿਸ ਕੀ ਰਜਾਇ' (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 490)। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ

ਵੀ 'ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੇਤਰੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਇਕ ਰਾਜਸੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਅਕਤਿੱਤਵ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇੱਛਾ (Political will) ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਵਰ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਉੱਪਰ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਉਸ ਰਾਜ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਭੁਸੱਤਾ ਨਾਲ ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਮੁੱਚੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਤਖਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸਮੁੱਚੇ ਖਾਲਸੇ (ਸਰਬਤ ਖਾਲਸੇ) ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨੀਆਂ ਅਸੰਭਵ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਤੱਥ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਧਰਮ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ (Theocratic State) ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਿਰਫ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਤੱਤ ਤਾਂ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਕ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰੁਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਹਤਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਸਥਿਤੀ (Situation) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪਰਿਣਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਉਕਰਿਆ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਸ ਦੌਰ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ।

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਆਤਮ ਕਥਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਪੰਥ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਜਿਸ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਅਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਪੰਥ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕੀਦਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਕੁਲਿ ਨੇ ਕਦੇ ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਮੰਤਵ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ, ਰਾਜ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ (Spiritual) ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਵਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਉੱਪਰ ਭਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਧਰਮ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ (Theocratic State) ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖਾਮੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕਤਾ ਰਾਜ ਉਪਰ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖੁਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰੂਪ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ

ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਮਾਵਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਰੁਚਿਤ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਸਰਵੋਚਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਖਾਲਕ ਤੇ ਖਲਕ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤਸੱਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ, ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਹੈ; ਲੋਕਾਈ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰੀ, ਰੱਬ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਸਰਵੋਚਤਾ ਸਵੀਕਾਰਨਾ, ਰੱਬ ਦੀ ਸਰਵੋਚਤਾ ਸਵੀਕਾਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਇਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਦੂਜੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਅਵਹੇਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਲੋਕਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ, ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਵਫਾਦਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਸਰਵੋਚਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਧਰਮ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ (Theocratic State) ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਜਿਸ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਧਰਮ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ (Theocratic State) ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ, ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਨ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਹੀਗਲ ਦੇ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੀਗਲ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਦ (Thesis) ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦ (Antithesis) ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ (Synthesis) ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ ਵਾਦ (Thesis) ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਤੇ ਉਸ ਵਲੋਂ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੰਜੁਗਤ ਨਿਭਾਉ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦ (Antithesis)। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਕਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਸੰਵਾਦ (Synthesis) ਰੂਪ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ:

ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ (Apsolute) ਅਤੇ ਧਰਮ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ (Theocratic) ਰਾਜ (Thesis)	ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਤੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੰਜੁਗਤ ਨਿਭਾਉ (Antithesis)

--------------(Synthesis)--------------

(1) ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪਿਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

(2) ਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ

ਇਥੇ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੱਥ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਅਤਿ-ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਜਦੋਂ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਧਰਮ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਇਕ ਸਚੁੱਜੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਇਹੋ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਾਜਿਆਂ ਉੱਪਰ ਸਰਵੋਚ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਬੰਦ ਸੰਸਥਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਪਨਾ ਰੱਬ-ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਬ ਦੇ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਬ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਪੁਰਖ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਮੂਰਤ ਸਿਧਾਂਤ (Abstract Principle) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਣ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੱਬ-ਰਾਜਾ, ਅਮੂਰਤ ਰਾਜਤੰਤ੍ਰ (Abstract Kingship) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਰਾਜ, ਅਮੂਰਤ ਦੈਵੀ ਸਿਧਾਂਤ (Abstract Principle) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸ੍ਰੋਤ ਰੱਬ-ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਆਵੱਸ਼ਕ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਤ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ (Welfare State) ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਰੱਬ ਪ੍ਰਤੀ ਉੱਤਰਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਅਮੂਰਤ ਰੱਬ ਦੀ ਸਮੂਰਤ ਰੂਪ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਰਾਜ ਇਕ ਦੈਵੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੈਵੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੈਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਲੋਕ ਪਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੀ ਰਾਜ ਲਈ ਉਚਿਤ ਹੈ। "ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ॥ ਤਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ॥" (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 26)। ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪੂਰਕ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਹਿਤ ਦੀ ਅਵਹੇਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਨਿਭਾਉਂਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚੋਂ ਰਿੱਗ ਵੇਦ ਦੇ 'ਸੱਚ ਦੇ ਰਾਜ', ਰਮਾਇਣ ਦੇ 'ਰਾਮ ਰਾਜ' ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ 'ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ' ਦੀ ਝਲਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸੱਚ ਉੱਪਰ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਧਿਅਤਾਮਕ ਸੱਚ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਮਰਿਯਾਦਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਸਾਧ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਆਦਿ ਇਸ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗੁਣ ਹਨ।ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਸੰਪੰਨ ਹੈ ਪਰ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ। ਰੱਬ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਪ੍ਰਤੀ ਉੱਤਰਦਾਈ ਇਹ ਰਾਜ ਗੁਣਤੀਮੂਲਕ ਨੁਹਾਰ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਹਮਾਇਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹਨ - ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਇਕ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣਾ ਇਸ ਲਈ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸਮਨਵੈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਧਰਮ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਇਕ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣਾ ਇਸ ਲਈ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਇਸ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸਮਨਵੈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁੰਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਮੁਦੱਈ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ (Individualism) ਜਾਂ ਅਰਾਜਕਤਾਵਾਦ (Anarchism) ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਤ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਸੰਪੰਨ ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਰਾਜ, ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਨਾ ਹੋ ਕੇ, ਗਿਆਨਵਾਨ ਪ੍ਰਜਾ ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਪਰਮਸੱਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਉੱਤਰਦਾਈ ਹੈ। ਸਾਧਨ ਵਿਹੂਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦੇ ਤਖਤ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਂਣ ਦਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸੰਕਲਪ, ਸੱਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਤੋਂ ਸ਼ਾਸਕ ਵੱਲ ਮੋੜ ਕੇ, ਇਕ ਗੁਣਤੀਮੂਲਕ ਲੋਕਤੰਤ੍ਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਰਾਜ, ਦੈਵੀ ਸੱਚ (Divine Truth) ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਲਾਈ (Human Good) ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੱਬ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੀ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਸ 'ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੂ' ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬੀੜ ਬੰਨ੍ਹੀ। ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ 'ਮੁੰਦਾਵਣੀ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ:

ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ, ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ॥
ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ॥
ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਈ, ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ॥
ਤਮ ਸੰਸਾਰ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ, ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ॥1॥ (ਪੰਨਾ 1429)

'ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੈ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਐਲਾਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ:

(1) ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਇਹ ਭੁੱਖ "ਉਧਾਰ" ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇ, 'ਉਧਾਰ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਉੱਚਤਮ ਹੋਣੀ ਤੀਕ ਪੁੱਜ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨੱਤੀ ਕਰੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰਕ, ਪਦਾਰਥਕ , ਆਰਥਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ, ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ 'ਉਧਾਰ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

(2) ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੰਧੇਰਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ, 'ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ' ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ 'ਉਧਾਰ' ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ 'ਉਧਾਰ' ਲਈ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ 'ਉਧਾਰ' ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਹਿਆ ਹੈ।

(3) ਮੈਂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ (ਉਧਾਰ ਲਈ ਭੁੱਖ) ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਖਾਣੇ ਦਾ 'ਥਾਲ' "ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ" ਪਰੋਸ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਉਧਾਰ' ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸ ਕੇ।

(4) ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਪਚਾ ਜਾਏ, ਉਸ ਦਾ 'ਉਧਾਰ' ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ: ਉਹ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੀਕ ਪੁੱਜੇਗਾ। 'ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰ॥' ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ 'ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ' ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਦੇ 'ਉਧਾਰ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਮਹਾਨ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਪਚਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਇਸ ਵਸਤੂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਆਪਣੇ ਲਈ ਖਤਰਾ ਮੁੱਲ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵਸਤੂ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ

ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। 'ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿਧਾਰੇ'। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਹੀ 'ਉਧਾਰ' ਹੋਣਾ ਹੈ 'ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ'।

(5) ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਈ ਵਸਤੂ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਖਾਣਾ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਦਾ ਵਿਚਾਰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੱਚਾਈ, ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਅਸੂਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। 'ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ'। ਸਤੁ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਨਾਮ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ 'ਉਧਾਰ' ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ

ਇਹ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ। ਸਤੁ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪਦਵੀ, ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

(2)

ਪੁਰਤਾਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੇਦ, ਗੀਤਾ, ਸਾਸ਼ਤਰ ਆਦਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਤੇ ਬਾਈਬਲ, ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਏ ਦਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

(1) ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਰਵ ਪ੍ਰਥਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਮਹਾਨਤਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ 'ਆਸਾ ਮਹਲਾ 1' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਨੋਖਾ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹੈ:

ਛਿਅ ਘਰ,
ਛਿਅ ਗੁਰ, ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਏਕੋ, ਵੇਸ ਅਨੇਕ॥ 1॥
ਬਾਬਾ ਜੈ ਘਰਿ ਕਰਤੇ ਕੀਰਤਿ ਹੋਇ॥ ਸੋ ਘਰ ਰਾਖੁ ਵਡਾਈ ਤੋਇ॥
(ਸੋਹਿਲਾ ਪੰਨਾ 12)

ਇਸ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਇਕੋ ਸਤੁ (ਸੱਚ) ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਮਹਾਨ ਤੇ ਸੱਚੇ ਹਨ)। ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ! ਮੇਰੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ, ਉਸ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ।

(2) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਗੈਰ-ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪ ਸਿੱਖ ਹੋਏ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦਿਵਾਇਆ ਜੋ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮਜ਼੍ਹਬ, ਜਾਤ, ਵਰਣ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀ।

ਨੰ: ਨਾਮ ਭਗਤ ਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਤਰੀਕਾਂ ਕਿੱਤਾ ਜਾਤ ਆਦਿ

(...continued on page 89)

GABA TRAVEL

* ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਸਰਵਿਸ
* ਵਾਜਿਬ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟਾਂ ਲਈ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ

British Airways · Lufthansa · Air Canada · China Airlines · Kuwait Airways · KLM · Asiana Airlines · Emirates Airlines · China Eastern · Air China · Air India · Jet Airways

GREAT NEWS

CATHAY PACIFIC

SEAT SALE * ADDITIONAL FLIGHTS & NEW DESTINATIONS

14 FLIGHTS A WEEK TO DELHI
7 FLIGHTS A WEEK TO BANGALORE
COMMENCING 01 JULY 2008

10 FLIGHTS A WEEK TO BOMBAY
4 FLIGHTS A WEEK TO CHENNAI
COMMENCING 02 JUNE 2008

4 FLIGHTS WEEKLY TO KARACHI DHAKA COLUMBO

4 Locations To Serve You

VANCOUVER
7290 Main Street, Vancouver
Ph: 604-324-3336
1-800-663-6696

New Location SURREY
Unit 101-12830-80th Ave
Ph: 604-507-4477

New Location ABBOTSFORD
Meadow Fair Mall:
Unit 10 - 31940 South Fraser Way
Ph: 604-855-4888

TORONTO
7071 Airport Rd., Unit 10
Tel: 905-673-3336

4 Associated Offices in India • MOGA • LUDHIANA • JALANDHAR • NOOR MAHAL

SIDHU SWEETS ਸਿਧੂ ਸਵੀਟਸ

Catering for Gurdwaras, Weddings & Parties

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਗਰਮਾ ਗਰਮ ਜਲੇਬੀਆਂ, ਸਮੋਸੇ, ਲੱਡੂ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਤਿਆਰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਆਓ ਅਤੇ ਤਾਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵਾਦ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣੋ।

VEGETERIAN ONLY!

604-594-5011
12044-88 Ave, Surrey BC V3W 3J2

Star SIGN & NEON INC.

YOUR ONE STOP SIGN & PRINTING SHOP

Stationery | Stickers | Light Box | Neon Sign | Truck & Taxi Sign | Sandwich Board | Channel Letters | Wide Digital Printing

604-599-8812

www.starsignandneon.com
Email: starsignart@shaw.ca

139-12639-80 Ave. Surrey, B.C. V3W 3A6

JAGPAL DEVELOPMENT LTD.

Serving the Community for 35 years!

KULDIP S. JAGPAL
kuldip@jagpaldevelopment.com
604-537-4155

NAVIPAL S. JAGPAL
604-779-4949

SHOPPING MALLS • CUSTOM AND DREAM HOMES • TOWNHOMES • CONDOS • COMMERCIAL PROJECTS

WWW.JAGPALDEVELOPMENT.COM

The Grand Taj Banquet Hall

The Grand Taj

We'll ensure your event is an affair to remember

KULTAR S. THIARA *(President)* (604) 617 8484

SUCHA S. PADDA *(Vice President)* (604) 825 5050

HARPAL S. SOOCH *(Managing Director)* (604) 312 5454

- Weddings
- Receptions
- Birthday Parties
- Ladies Parties
- Anniversaries
- Conferences

Ph: 604 599 4342
Fax: 604 599 4818
Toll Free: 1 877 999 9915

Email: grandtaj@grandtaj.com
Website: www.grandtaj.com

#6 - 8388 - 128th Street, Surrey, BC, V3W 4G2

The Best Carpet Ltd.

***Carpet *Lino *Vinyl *Area Rugs**
*** Hardwood * Laminate * Moulding**

Wide Range For Selection
Complete Home Package Deal
We Remove & Haul Away Old Carpets
Laminated Floors - Hardwood Floors

BEST

Price
Quality
Service

Free Estimates

Dealers of
Shaw, Mohwak, National, McMohan, Richmond Carpets.

For Carpet, Lino, Vinyl, Area Rugs
Raja Sangha Cell: 604-836-7389
Kanwaljit Pannu Cell: 604-837-4311
For Hardwood, Laminate, Moulding
Yousef Cell: 778-896-4333

Ph: 604-592-2100
Fax: 604-592-2800
#104-12677-80th Ave., Surrey BC V3W 3A6
www.thebestcarpetltd.com

ProSafe

First Aid Training School Inc.

- W.C.B. FIRST AID LEVELS 1,2,3 - RED CROSS COURSES - A.E.D.
- WHMIS - T.E. - FOOD SAFE - FIRST AID KITS & SUPPLIES

Canadian Red Cross Courses

ChildSafe & ChildSafe Recertification • Standard & Emergency First Aid
Emergency First Aid / Adult Care • CPR C + CPR C Recertification
Emergency First Aid Recertification • Babysitter's Training

Contact: GURDIAL (GORDIE) KLAIR

Tel: 604 585 SAFE (7233)
Tel: 604 501 2060
Fax: 604 501 2080

Email: prosafe@direct.ca
Web: www.prosafefirstaid.ca

#212 - 12639 - 80th Ave., Surrey, BC, V3W 3A6 CANADA

STANDARD
INSULATION & SIDING LTD.

RESIDENTIAL - COMMERCIAL & HIGH RISE BUILDINGS

We Specialize in:

• Insulation • Vinyl Siding • Soffits • Exterior Finish •

GUARANTEED WORK • BEST SERVICE • REASONABLE RATES • FREE ESTIMATES •

Call: SARB DHALIWAL
604-889-6660

OR

Call: RAJ GILL
604-506-7143

TEL: 604-572-7578 • FAX: 604-572-7062

BOX#10, 10688 KING GEORGE HWY. SURREY BC V3T 4W4

KHALSA WIRELESS

Providing all your wireless solutions

unlocking, flashing & repair services available for all GSM phones

We sell the latest GSM cellphones & accessories. . .

www.khalsawireless.net

604 594 9296

Email: sales@khalsawireless.net

Unit #344 - 8140 - 128th Street, Surrey, BC, V3W 1R1 (Payal Business Center)

J.K. AUTO REPAIR LTD.
Complete Automotive Repairs
• Oil Change
• Complete Automotive Repairs & Diagnostics
• Fuel Injection Repairs
• Emission
• Govt. Insp. Facility
•Transmission & Clutches
• State of the Art Diagnostic Equipment
• Exhaust
• Brake Tune-ups
• Wheel Alignment
• Tires
11971 - 95 AVENUE, DELTA, BC, V4C 3V1
604.581.9380

fibretech
Distributors Inc.
604-507-2199
Unit #129 - 12885 - 85 Avenue,
Surrey, BC, V3W 0K8 Canada
-MOEN
-LATORRE
-CANADIAN CLASSIC
-TEBISA
-FIBRESTONE
-TECHNIC 21 DELTA
-KINDRED
-AQUABRASS
-AQUADIS
-FIAT
-KOHLER
-NEPTUNE
-AMERICAN STANDARD
-TOTO
-CRANE

UNIVERSAL
KITCHEN CABINETS LTD.
MUKHWINDER S. SANDHU
604.783.2914
t: 604.588.9000
f: 604.598.2399
#111 - 8377D - 128th Street,
Surrey BC. V3W 4G1
COMMERCIAL & RESIDENTIAL
call us for an estimate.

Trust, Honesty,
Integrity &
Professionalism...
that makes us your FIRST CHOICE!
Sutton
Sutton Group Killarney Realty
#205-2607 E. 49th Ave, Vanc.
604-257-8888 Fax: 604-438-1923
Jagmohan Singh
Commercial / residential property specialist
info@jagmohansingh.com
Cell: 604-961-7299
www.jagmohansingh.com
Gurdev S. Sandhu
#1 realtor in Vancouver East
M.Sc.
Commercial / residential property specialist
gurdev@gurdevsandhu.com
Cell: 604-649-3529
www.gurdevsandhu.com

Mirage
BANQUET HALL
NO HALL CHARGES FOR LADIES PARTIES {MON-THURS}
SITTING UP TO 1800 GUESTS
To Book a Hall Call:
Tel: 604-575-0304 • Fax: 604-575-0354
Gurcharan S.Khakh 604-724-4024 Kulwinder S. Badesha 604-418-6911
Narinder S. Khakh 604-722-6020
17767 - 64th Avenue, Surrey BC
www.miragebanquet.com • info@miragebanquet.com
WE CATER FOR ALL OCCASIONS INCLUDING GURDWARA & MANDIR FUNCTIONS
WE CATER FOR ALL OCCASIONS INCLUDING GURDWARA & MANDIR FUNCTIONS
2 HALLS TO SERVE YOU
MIRAGE BANQUET HALL

Mughal Gardens
R-E-S-T-A-U-R-A-N-T
Indian Cuisine & Catering
Shinda Cheema
Ph: (604) 596-0462
#106 - 12827 - 76th Ave
Surrey, B.C.
Fax: 604-596-0464

HILINE
STUCCO
COMMERCIAL & RESIDENTIAL
SPECIALIZING IN ALL KINDS OF STUCCO:
• ACRYLIC STUCCO
• SPLASH DASH STUCCO
• ROCK DASH STUCCO
• RAIN SCREEN STUCCO
QUALITY WORKMANSHIP
FREE ESTIMATES
16 YEARS OF EXPERIENCE
Call Baljit Aujla @ cell: 640.307.9109

Affordable
CABINETS & DOORS LTD.
OAK • MAPLE • PINE • CHERRY
Call: Gurdeep or Sarbjit
cell: 604.644.5045
#2, 12468 - 82nd Avenue, Surrey, BC

(...continued from page 80)

1. ਫਰੀਦ ਜੀ	ਪੰਜਾਬ	1173-1268 ਈ:	ਮੁਸਲਮਾਨ
2. ਕਬੀਰ ਜੀ	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	1368 ਈ:	ਜੁਲਾਹਾ
3. ਰਵਿਦਾਸ	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	ਕਬੀਰ ਸਮਕਾਲੀ	ਚਮਾਰ
4. ਪਰਮਾਨੰਦ	ਬੰਬਈ		
5. ਨਾਮਦੇਵ	ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ	ਜਨਮ1270 ਈ.	ਛੀਂਬਾ
6. ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ	ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ	ਜਨਮ 1260 ਈ.	ਬ੍ਰਾਹਮਣ
7. ਧੰਨਾ	ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ	ਜਨਮ 1415	ਜੱਟ
8. ਬੇਣੀ			
9. ਸੈਣ	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	14ਵੀਂ ਸਦੀ	ਨਾਈ
10. ਭੀਖਣ	ਦੇਹਾਂਤ 1573		
11. ਜੈਦੇਵ	ਬੰਗਾਲ	1170 ਈ.	ਬ੍ਰਾਹਮਣ
12. ਪੀਪਾ	ਬੰਗਾਲ ਬਿਹਾਰ	ਜਨਮ 1525ਈ.	
13. ਰਾਮਾਨੰਦ	ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼		ਬ੍ਰਾਹਮਣ
14. ਸਧਨਾ	ਸਿੰਧ	13ਵੀਂ ਸਦੀ	ਕਸਾਈ
15. ਸੂਰਦਾਸ	ਅਵਧ		
16. ਮਰਦਾਨਾ	ਪੰਜਾਬ	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਾਥੀ	ਮਰਾਸੀ
17. ਸਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ	ਪੰਜਾਬ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ	ਡੂੰਮ
18. ਸੁੰਦਰ	ਪੰਜਾਬ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ	ਭੱਲਾ ਖੱਤਰੀ
19. 11 ਭੱਟ	ਪੰਜਾਬ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ	ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੱਟ

ਸੋ ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ, ਮਹਾਂਰਸ਼ਟਰ, ਬੰਗਾਲ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਸਿੰਧ, ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦੇ (ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ) ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਐਸਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿਲ, ਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲ ਕੇਵਲ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵਿਦਾਮਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਰਬ ਸਾਂਝੇ ਕੌਮੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਦੈਤਵਾਦ ਦਾ ਪਰਮਾਣ ਹੈ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 12ਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ 26 ਭਾਰਤੀ ਗੁਰੂਆਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ।

(3) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ 12 ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਗੈਰ ਭਾਰਤੀ, ਸਨਾਤਾਨ ਤੇ ਦੇਸੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਾਗ ਐਸੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਅ ਹਨ, ਮੌਸਮੀ ਰਾਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਸੰਤ, ਮਲਾਰ ਤੇ ਸਾਰੰਗ। ਕੁਝ ਰਾਗ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮਕਲੀ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ, ਸੂਹੀ ਤੇ ਆਸਾ ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹਨ, ਤਿਲੰਗ ਤੇ ਆਸਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹਨ।

ਰਾਗ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਪੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਕੋਮਲ ਭਾਵੁਕਤਾ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਘੱਟ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਵੱਧ। ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੜਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਦੀ ਥਾਂ "ਕੀਰਤਨ" ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ, ਜਿਥੇ ਰਾਗ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਭਾਵ ਵੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ। "ਕੀਰਤਨ" ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਇਹਨਾਂ ਇਕੱਤੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ:

1 ਸਿਰੀ ਰਾਗ	2 ਮਾਝ	3 ਗਾਉੜੀ
4 ਆਸਾ	5 ਗੁਜਰੀ	6 ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ
7 ਬਿਹਾਗੜਾ	8 ਵਡਹੰਸੁ	9 ਸੋਰਠਿ
10 ਧਨਾਸਰੀ	11 ਜੈਤਸਰੀ	12 ਟੋਡੀ
13 ਬੈਰਾੜੀ	14 ਤਿਲੰਗ	15 ਸੂਹੀ
16 ਬਿਲਾਵਲੁ	17 ਗੋਂਡ	18 ਰਾਮਕਲੀ
19 ਨਟ ਨਰਾਇਨ	20 ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ	21 ਮਾਰੂ
22 ਤੁਖਾਰੀ	23 ਕੇਦਾਰਾ	24 ਭੈਰਉ
25 ਬਸੰਤੁ	26 ਸਾਰੰਗ	27 ਮਲਾਰ
28 ਕਾਨੜਾ	29 ਕਲਿਆਨ	30 ਪ੍ਰਭਾਤੀ
31 ਜੈਜਾਵੰਤੀ।		

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ 17 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 30 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 15 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ। ਭਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ 18 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 18 ਰਾਗ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 16, ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ 2 ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਇਕ-ਇਕ, ਦੋ-ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਦੋ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹਨ।

ਸੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਉਥੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਪਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਗਬੱਧ ਰਚਨ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

(4) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਣੇ ਅਰਬੀ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛਲੇ 600 ਸਾਲ ਵਿਚ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗੈਰ-ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿੰਧੀ, ਮਰਾਠੀ, ਬ੍ਰਿਜ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਰੂਪ ਇਥੇ ਇਕੋ ਜਿੰਨੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੱਧ ਹੋਣੀ ਸੀ ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(5) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਸ਼ਿਆਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ (ਭਾਵ ਤੇ ਰਸਾਂ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਡਾ ਕਲਚਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਮ ਤੇ ਖਾਸ ਵਰਤੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਇਹ ਹਨ:

1. ਆਰਤੀ	19. ਕੁਚਜੀ	37. ਦੁਤੁਕਾ
2. ਅਲਾਹਣੀ	20. ਕਾਫੀ	38. ਦਿਨ ਰੈਣ
3. ਅਨੰਦ	21. ਕਰਹਲਾ	39. ਪਉੜੀ
4. ਅੰਜੁਲੀ	22. ਗਾਥਾ	40. ਪੰਚਪਦਾ
5. ਅਸਟਪਦੀ	23. ਘੋੜੀ	41. ਪਹਿਰਾ
6. ਇਕ ਤੁਕਾ	24. ਚਉਪਦਾ	42. ਪਟੀ
7. ਸੋਦਰ	25. ਚਉਤੁਕਾ	43. ਪਦਾ
8. ਸੋ ਪੁਰਖੁ	26. ਚਉਬੋਲਾ	44. ਫੁਨਹਾ
9. ਸੋਹਿਲਾ	27. ਛਿਪਦਾ	45. ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ
10. ਸੋਲਹਾ	28. ਛਿੰਝ	46. ਬਿਰਹੜਾ
11 ਸੁਚਜੀ	29. ਛੰਤ	47. ਬਾਰਹ ਮਾਹ
12. ਸਦੁ	30. ਛਕਾ	48. ਮੰਗਲ
13. ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ	31. ਜਪੁ	49. ਮੁੰਦਾਵਣੀ
14. ਸਬਦ	32. ਡਖਣਾ	50. ਰੁਤੀ
15. ਸੁਖਮਨੀ	33. ਤਿਪਦਾ	51. ਲਾਵਾਂ
16. ਸਲੋਕ	34. ਤਿਤੁਕਾ	52. ਵਾਰਾਂ
17. ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ	35 ਥਿਤੀ	53. ਵਾਰ ਸਤ
18. ਸਵਯੇ	36. ਦੁਪਦਾ	

ਇਹਨਾਂ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਮੰਡਲ, ਰਸ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਵੰਨਗੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਲੱਗਭਗ 1000 ਸਾਲ ਦਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ ਇਥੇ ਨਿਰੂਪਣ ਹੋ ਗਇਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ 31 ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਡ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੱਖ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹੈ। ਹਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਦਿਆਂ, ਅਸਟਪਦੀਆਂ, ਲੰਮੇਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ, ਛੰਤਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਰੱਖਿਆ ਗਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਕਬੀਰ, ਨਾਮਦੇਵ, ਰਵਿਦਾਸ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਅੰਤ ਵਿਚ।

ਡਾ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਬਿਉਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	ਪਦਿਆਂ, ਸਲੋਕਾਂ,	ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਜੋੜ	974
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ	,,		62
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ	,,	,,	907
ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ	,,	,,	679
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ	,,	,,	2218
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ	,,	,,	116

ਕਬੀਰ ਜੀ	,,	,,	541
ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ	,,	,,	60
ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ	,,	,,	41
ਫਰੀਦ ਜੀ	,,	,,	134

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਭੱਟਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਨਨਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੁਲ ਜੋੜ 162 ਬੰਦ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਾਸ ਵਰਤੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਇਹ ਹਨ:

ਨੰ:	ਨਾਮ ਬਾਣੀ	ਨਾਮ ਕਰਤਾ	ਰਾਗ
1.	ਜਪੁਜੀ	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	
2.	ਬਾਰਹਮਾਹ ਮਾਝ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ	ਗਉੜੀ
3.	ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ	ਗਉੜੀ
4.	ਸੁਖਮਨੀ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ	ਗਉੜੀ
5.	ਥਿਤੀ	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ	ਗਉੜੀ
6.	ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ	ਕਬੀਰ ਜੀ	ਗਉੜੀ
7.	ਥਿਤੀ	ਕਬੀਰ ਜੀ	ਗਉੜੀ
8.	ਪਟੀ	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	ਆਸਾ
9.	ਪਟੀ	ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ	ਆਸਾ
10.	ਅਨੰਦੁ	ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ	ਰਾਮਕਲੀ
11.	ਓਅੰਕਾਰ	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	ਰਾਮਕਲੀ
12.	ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਿਟ	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	ਰਾਮਕਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਈ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

1. ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
2. ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 1
3. ਗਾਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
4. ਗਾਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5
5. ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 1
6. ਗੂਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 3
7. ਗੂਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5
8. ਬਿਹਾਗੜੇ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
9. ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
10. ਸੋਰਿਠ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
11. ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5
12. ਸੂਹੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 3
13. ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
14. ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 3
15. ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5

16. ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਬਲਵੰਡ ਤੇ ਸਤਾ
17. ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 3
18. ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5
19. ਬਸੰਤ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5
20. ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4
21. ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 1
22. ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 4

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਫਲਸਫੇ 'ਤੇ ਇਕ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਦੁੜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਭਗਤ, ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤੀ ਕੌਮੀ ਜੀਵਨ, ਕਈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਆ ਗਈ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਹੀ ਆਤਮਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਚਰਨਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਤਮਿਕ ਬਲ, ਮਾਨਸਿਕ ਤਵਾਜ਼ਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨੇ ਹਨ।

ਕੌਮੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਚਿਤਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਨੁਕਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਨ:

1. ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦੁਇ ਰਾਜਾ ਮਹਵਾ ਕੂੜੁ ਹੋਆ ਸਿਕਦਾਰੁ॥ (468)
2. ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ॥ (1288)
3. ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥ (145)
4. ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ ਭਾਹਿ ਭਰੇ ਮੁਰਦਾਰੁ॥ (469)
5. ਮੂਰਖ ਪੰਡਿਤ ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਜਤਿ ਸੰਜੈ ਕਰਹਿ ਪਿਆਰੁ॥ (469)
6. ਸਿਲ ਪੂਜਸਿ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧੰ॥ (470)
7. ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਜ॥ (471)
8. ਛੁਰੀ ਵਗਾਇਨਿ ਤਿਨ ਗਲਿ ਤਾਗ ॥ (ਉਹੀ)
9. ਖਤ੍ਰੀਆ ਤ ਧਰਮੁ ਛੋਡਿਆ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਗਹੀ॥ (663)
10. ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜੋਗੁ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਸਤ ਕਾ ਢਬੁ॥ (662)
11. ਨਾ ਓਇ ਜੋਗੀ ਨਾ ਓਇ ਜੰਗਮ ਨਾ ਓਇ ਕਾਜੀ ਮੁੰਲਾ॥ (149)
12. ਘਰਿ ਘਰਿ ਮੀਆ, ਸਭਨਾਂ ਜੀਆ, ਬੋਲੀ ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੀ॥ (1191)
13. ਧੋਤੀ ਟਿਕਾ ਤੈ ਜਪਮਾਲੀ ਧਾਨੁ ਮਲੇਛਾ ਖਾਈ॥ (471)
14. ਨੀਲ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਹੋਵਹਿ ਪਰਵਾਣੁ॥ (472)
15. ਅਭਾਖਿਆ ਨਾ ਕੁਠਾ ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ॥ (472)
16. ਕੂੜੀ ਰਾਸਿ ਕੂੜਾ ਵਾਪਾਰੁ॥ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਕਰਹਿ ਆਹਾਰੁ॥ (471)
17. ਸਰਮ ਧਰਮ ਕਾ ਡੇਰਾ ਦੂਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਕੂੜੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ॥ (471)
18. ਕਾਜੀਆਂ ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲ ਥਕੀ, ਅਗਦੁ ਪੜੈ ਸੈਤਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥ (722)

ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ, ਪਰਜਾ, ਹਿੰਦੂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਖਤਰੀਆਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਜੈਨੀਆਂ ਸਭ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਵੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਦਰਸ਼ਨ (ਫਲਸਫਾ), ਨਵਾਂ ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ (Nonsectarian) ਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮ ਏਕਤਾ ਵਾਲਾ ਗੈਰ ਜਾਤੀ ਤੇ ਜਮਾਤੀ ਧਰਮ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕਤਾ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਾਤ, ਦੇਸ਼, ਰੰਗ ਦੀ ਵੰਡ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਸੌ ਵਾਰੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮੂਲ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਮੂਲ ਮੰਤਰ

ਮੂਲ ਮੰਤਰ (Fundamental Doctrines) ਦਾ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ:

"ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ।

ਦਰਸ਼ਨ (Philosophy)

ਫਿਲਾਸਫੀ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸੂਚਕ ਸ਼ਬਦ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਹਨ:

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਮਸਲਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ, ਆਤਮਾ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਆਵਾਗਵਨ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤੀ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਹੀ ਅਪਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਇਹੋ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤੇ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਵੀ ਸਤਿ ਤੇ ਚਿਤ ਹੈ ਅਨੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਸਾਰ ਉਸ ਸੱਤਾ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ: ਆਵਾਗਨ ਤੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਨੇ ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਤਿ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ।

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ 'ਇਕ' ਜਾਂ 'ਅਦਵੈਤ' 'ਤੇ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਂ ਸਤਿ 'ਇਕ' ਹੈ। 'ਇਕ' ਨਾਲ 'ਏਕਤਾ' ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। 'ਬ੍ਰਹਮ' 'ਏਕਤਾ' ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਕੌਮਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਜਾਤਾਂ, ਵਰਣਾ, ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ, ਸਮਾਜਾਂ ਦੀ 'ਦਵੈਤ' ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ: ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ 'ਏਕਤਾ' ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ, ਦੇਸ਼ ਧਰਮ, ਗੁਰੂ, ਪੀਰ, ਗ੍ਰੰਥ ਇਕੋ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਸਾਰਾ ਫਲਸਫਾ ਅਦਵੈਤ।

ਸਦਾਚਾਰ (Ethics)

ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਸੀ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ 'ਨਿਰਭਉ' ਤੇ 'ਨਿਰਵੈਰ' 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਹੈ। 'ਨਿਰਵੈਰ' ਤੇ 'ਅਦਵੈਤ' ਹੀ ਤੇ ਹੈ 'ਨਿਰਭਉ' ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਸੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਆਦਰਸ਼ਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਥੇ "ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ, ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨਿ" ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਚਾਚਾਰਕ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਮੂਲ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬੇਅੰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ (Religion):

ਧਰਮ ਨੇ ਉਹ ਢੰਗ ਦੱਸਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਏਕਤਾ' ਤੀਕ ਲੈ ਜਾ ਸਕਣ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। 'ਗੁਰ' ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, 'ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ (Gracefull) ਵਤੀਰੇ ਦਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵੀ ਗੁਣ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਆਨ (Cultured) ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਹਨ। ਚੌੜਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਵਤੀਰਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਏਕਤਾ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਭਗਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੱਖਾਂ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਭਗਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਗੈਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਹਨ। ਭੇਖਾਂ, ਰਸਮਾਂ, ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰਾਂ, ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿੱਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਪੁ ਜੀ:

ਜਪੁ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਅ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹਨ:

(ੳ) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤ੍ਰੈਕਾਲ 'ਸਤਿ' ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਨ ਸੱਚਾਈ ਹੈ:

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ (1)

(ਅ) ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸਚਿਆਰ ਬਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਿਆਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ:

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ॥1॥

(ੲ) 'ਸਚਿਆਰ' ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਹ ਹੈ:

ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ॥ ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ॥
ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ॥ ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ॥

(ਸ) ਇਸ ਪੱਧਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਹਨ:

(1) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ॥ (4)
(2) ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ॥
ਸੰਤੋਖੁ ਥਾਪਿ ਰਖਿਆ ਜਿਨਿ ਸੂਤਿ॥
ਜੇ ਕੋ ਬੁਝੈ ਹੋਵੈ ਸਚਿਆਰੁ॥
(3) ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ। ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ॥
(4) ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ॥
(5) ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ॥
(6) ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ॥

ਰਹਰਾਸਿ:

ਰਹਿਰਾਸ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਸੂਲ ਇਹ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ:

(ੳ) ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੇ ਉੱਨਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ:
ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ॥

(ਅ) ਨੀਚ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਉਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ:
ਨਾਨਕ ਨਾਵੈ ਬਾਝੁ ਸਨਾਤਿ॥

(ੲ) ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਦੀ ਹੈ:
ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ॥

(ਸ) ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਿ ਜੋਤਿ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ:
ਤੂੰ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜੀ.....॥

(ਹ) ਪ੍ਰਭੂ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਚਰਨ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:
ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ॥

(ਕ) ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਨੰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਉੱਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪੂਰਣਤਾ ਤੀਕ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਹੈ:
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥

ਸੋਹਿਲਾ:

(ੳ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰਭਉ ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰਭਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:
ਤੁਮ ਗਵਾਹੁ ਮੇਰੇ ਨਿਰਭਉ ਕਾ ਸੋਹਿਲਾ॥

(ਅ) ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਰੂਪ ਕਈ ਹਨ:
ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਏਕੋ ਵੇਸ ਅਨੇਕ॥

(ੲ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੋਤ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ:
ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ॥

(ਸ) ਹਉਮੈ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਪਰਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:
ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ॥

(ਹ) ਜੋ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:
ਈਹਾ ਖਾਟਿ ਚਲਹੁ ਹਰਿ ਲਾਹਾ ਆਗੈ ਬਸਨੁ ਸੁਹੇਲਾ॥

(ਕ) ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝੇ, ਉਸ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ:
ਜਾ ਕਉ ਆਏ ਸੋਈ ਬਿਹਾਝਹੁ॥

ਇਤਨੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਉਪਰ ਦਰਸਾਏ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਤਿ, ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੱਚੇ, ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦ ਹਨ: ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੀ '੧ੳ' ਦੀ ਫਤਹ ਲਈ ਹੈ: ਏਕਤਾ ਦੀ ਫਤਹ ਹੋਵੇ, ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ।"

(5)

ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੌਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਣ ਲਈ ਬੜੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੀ ਬੜੀ ਅਨੂਪਮ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਬੋਲੀ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਸਾਂਝੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਪਾਤਰ ਭਾਰਤੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਬਿੰਬ ਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਅ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵਰਤ ਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਭਾਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਨਾਤਨ ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਦਾ ਸਫਲ ਸੰਜੋਗ ਕਰ ਸਕਣ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਬਿੰਬਾਂ, ਚਿੱਤਰਾਂ, ਅਲੰਕਾਰਾਂ, ਛੰਦਾਂ, ਧੁਨਾਂ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਗੁਣ, ਬਲਵਾਨ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਭਾਵੁਕਤਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਸਰਿਆ, ਇਥੇ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਚਿਤਰਸ਼ਾਲਾ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ, ਗੰਭੀਰਤਾ, ਹਾਸਾ, ਟੋਕ ਤੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਹੈ, ਰਵਿਦਾਸ ਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਉਪਮਾਵਾਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ 'ਜੁਪ ਜੀ', ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ 'ਅਨੰਦੁ', ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ 'ਛੰਤ ਤੇ ਵਾਰਾਂ', ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 'ਸ਼ਲੋਕ', ਕਲਾ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੂਪਮ ਸੰਜੋਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੈਅ, ਸੁਰ, ਰਾਗ, ਤਾਲ, ਚਿਤਰਾਂ, ਬਿੰਬਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦ, ਸਹਾਇਕ ਹਸਤੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰੋਦੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਜਿਹਾ ਸਾਗਰ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਥਾਨ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹੈ।

-0-

ਇਕ ਬਾਣੀ ਇਕ ਗੁਰੁ....

ਰੂਪ ਸਿੰਘ

'ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਦੇ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ, ਧਰਮ ਅਧਾਰਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੂਜਾ ਵਿਧੀਆਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕਿ ਚਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਚਲਾਉਂਣ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕਈ ਸਰੂਪ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਧਰੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਕਲਾਂ-ਅਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਆਕਾਸ਼, ਦਰੱਖਤਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਨਦੀਆਂ-ਨਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਣ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 'ਗੁਰੂ' ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਘਰ ਘਰ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰੂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁਜਾਰੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਜ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਅਧਾਰਿਤ ਵੰਡਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਲਾਭ ਵਧੇਰੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੁਲਾਂ-ਮੁਲਾਣੇ, ਪਾਂਧੇ, ਪੁਜਾਰੀ, ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਤਥਾਕਥਿਤ ਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਆਉਂਦੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮਾਨਵ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਮ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਸਨ, 'ਨਾਮ' ਗੁਪਤ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਦੂਸਰੀ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮਨੌਤ ਇਹ ਸੀ, ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਦੇਖ 'ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ" ਆਪ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ! ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨਾਂ-ਅਵਤਾਰਾਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਪਾਟੋ-ਧਾੜ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ (ਭਾਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਨਹੀਂ)। ਨਾ ਇਸ਼ਟ ਇਕ, ਨਾ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਇਕ, ਨਾ ਦੇਵਤਾ ਇਕ, ਨਾ ਪੂਜਾ ਇਕ, ਨਾ ਜਾਤ ਇਕ, ਨਾ ਰਹੁ-ਰੀਤ ਰਸਮੋ-ਰਿਵਾਜ ਇਕ, ਨਾ ਧਰਮ ਇਕ, ਨਾ ਸਮਾਜ ਇਕ। ਵੀਹ ਪੂਰਬੀਏ ਇੱਕੀ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਧਰਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ-ਉਪਾਸਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਮੜ੍ਹੀਆਂ-ਮਸਾਣਾਂ, ਪੱਥਰਾਂ-ਪਹਾੜਾਂ, ਨਦੀ-ਨਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਤੰਤਰ-ਮੰਤਰ, ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ, ਧਾਗੇ ਤਵੀਤ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੂਜਾ ਵਿਧੀਆਂ ਆਧਾਰਿਤ ਵੰਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਉਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਧੁ ਅਉਤਾਰੁ ਹੈ ਬੋਧੁ ਅਬੋਧੁ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਵੈ।
ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੈ ਵਰਜਈ ਸੋਈ ਕਰੇ ਜੋਈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ।
ਕਿਸੇ ਪੁਜਾਈ ਸਿਲਾ ਸੁਨਿ ਕੋਈ ਗੋਰੀ ਮੜ੍ਹੀ ਪੁਜਾਵੈ।
ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਖੰਡ ਕਰਿ ਕਲਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਹੁ ਵਾਦਿ ਵਧਾਵੈ।
ਆਪੋ ਧਾਪੀ ਹੋਇ ਕੈ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਧਰਮ ਚਲਾਵੈ।
ਕੋਈ ਪੂਜੈ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ ਕੋਈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਮਨਾਵੈ।
ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ।
ਫੋਕਟਿ ਧਰਮੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ॥ 1/18॥

ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਿਤੀ ਐਸੀ ਸੀ ਕੋਈ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਿਰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪੱਛਮ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਭਗਵਾਨ, ਪ੍ਰਭੂ-ਪਰਮਾਤਮਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ ਕਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ॥
ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਓ
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ॥
ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨਾ ਪਾਇਓ॥10॥

(ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਯੇ॥)

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਆਦਿ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਆਦਿ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਨਦਾਰ ਜਾਂ ਨਿਰਜੰਦ ਵਸਤੂ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ, ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਤੁੱਲ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਤੱਤ ਸਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ "ਮੂਲਮੰਤਰ" ਅਧਾਰਿਤ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਮੰਤਵ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਮਝਣਾ-ਸਮਝਾਉਂਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੂਲਮੰਤਰ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ "ਪਰਮਹਸਤੀ" ਕੇਵਲ "ਇਕ" ਹੈ ਜੋ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ-ਪ੍ਰਸਾਰਨਾ ਕਿਤਨਾ ਕਠਿਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਣ ਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਨਾਮ ਕਿਰਤਮ ਹੀ ਹਨ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤ 'ਤੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ 'ਤੇ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਵਾਲੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ, ਸਮੇਂ ਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਦਰਸਾਇਆ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਥਨ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਹਨ:

1. ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਭਿਖਾਰੀਆ ਹਰਿ ਜਾਚਹਿ ਸਭ ਮੰਗ ਮੰਗਨਾ॥ (ਪੰਨਾ 1313)
2. ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸਭਿ ਮੰਗਤੇ ਫਿਰਿ ਦੇਖਹਿ ਆਕਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ 1242)
3. ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਨਰ ਕਰਤ ਕਚਰਾਇਣ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਰਹਤ ਨਾਰਾਇਣ ॥1॥ ਰਹਾਉ॥
   ਕਰਿ ਪੰਜੀਰੁ ਖਵਾਇਓ ਚੋਰ॥ ਓਹੁ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰੈ ਰੇ ਸਾਕਤ ਢੋਰ॥2॥
   ਸਗਲ ਪਰਾਧ ਦੇਹਿ ਲੋਰੋਨੀ॥ ਸੋ ਮੁਖੁ ਜਲਉ ਜਿਤੁ ਕਹਹਿ ਠਾਕੁਰ ਜੋਨੀ ॥3॥
   ਜਨਮਿ ਨ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਇ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ॥4॥1॥ (ਪੰਨਾ 1136)
4. ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ॥
   ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ॥ (ਪੰਨਾ 281)
5. ਏਕ ਊਪਰਿ ਜਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਆਸਾ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸਾ॥ (ਪੰਨਾ 281)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ 'ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੇ ਪੂਜਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਸਰੀਰਕ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦਸ ਹੋਏ, "ਜੋਤਿ" ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ "ਇਕ" ਉੱਪਰ ਹੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ 'ਗੁਰੂ

ਜੋਤਿ' ਇਕ, 'ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ' ਇਕ, ਸੰਗਤ ਇਕ, ਪੰਗਤ ਇਕ, ਧਰਮ ਮੰਦਰ ਇਕ (ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਂਝੇ), ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਇਕ। ਗੱਲ ਕੀ , ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਆਧਾਰਿਤ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਲੜ ਲਾ, ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਦੀ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
ਪਰ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੰਗਾਲ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਾਰਨ ਏਕੇ ਦੀ ਪਕੜ ਢਿੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਫਿਰ ਘਰ ਘਰ ਭੇਖੀ ਗੁਰੂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿਧਾਂਤਕ ਏਕਤਾ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਏਕਤਾ ਹੀ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਖੂਬ ਦਾਅ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੇ ਖੁੰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਭੇਖੀ ਸਾਧੂ ਤੇ ਦੰਭੀ ਗੁਰੂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਡੇਰੇ ਬਣਾ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਧਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਿੱਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋੜ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਸਸਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਗਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥਕ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੀਮਤਾਂ, ਵਰਗ ਵੰਡ ਆਧਾਰਿਤ ਲੰਗਰ (ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ) ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਬਣ ਸਖਸ਼ੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਨਿੰਰਕਾਰੀ, ਕਿਧਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਡੇਰਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ, ਨੂਰ ਮਹਿਲੀਏ, ਭਨਿਆਰੇ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਉੱਤਰਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਪਲਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਹਨ ਪਰ ਹੈਨ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਭਗਤ। ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਚਰਦੇ।

ਜਦ ਸਮੁੱਚਾ ਪੰਜਾਬ ਨਸ਼ਿਆਂ, ਪਤਿਤਪੁਣੇ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਘਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਤਾਨਕੂਲ ਬੰਗਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੀ ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਬਰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜੁੱਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਬਰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ੁੱਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਸਗੋਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਸਬਰ ਨਾਲ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹੋਏ ਤੱਤੀ ਤਵੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ "ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ" ਦਾ ਜਾਪੁ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਣ ਲਈ ਖੁਦ ਕਾਤਲ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ "ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ" ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਹਾਲਾਤ ਤਰਸਯੋਗ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਹੋਂਦ, ਹਸਤੀ ਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਚੈਲਿੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਡੇਰੇਦਾਰ ਕੋਈ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਉਸਦੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਖੌਤੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਈ। ਕਾਰਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜ਼ਿਸ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਨ ਇਕ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮਨ-ਬਚ-ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਜੀਵਨਜਾਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਜੇਕਰ ਜੀਵਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵਕਤੀ ਡੱਡੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ। ਹਰੇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ ਆਪਣੇ ਬੋਲ ਬਾਣੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਆਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰੇ। ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਪਰਪੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ-ਗੁਰੂ ਪੰਥ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਆਪ ਮੰਨੀਏ, ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਈਏ 'ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਆਪ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕੁ ਗੁਰੁ ਇਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ॥

(ਪੰਨਾ 646)

INTERFAITH DIALOGUE AND GURU GRANTH SAHIB

JODH SINGH

Dialogical nature of man is the common theme of contemporary philosophy, in general. In fact, dialogue is an interpersonal and inter-subjective method of communication of oneself with the other. The existentialists do not accept the other as a transcendent reality, whereas the other is considered as Maya by Advaita Vedanta, and as a grand illusion by almost all the mystics and philosophers of India.

Born as aJewish child in Russia, Emannuel Levinas (1906-1995), a French philosopher pondering over the end of metaphysics not only realised but also suffered the outcome of the direct connections between the historical horrors ofthe Nazi period and the philosophical idea of neutral and impersonal "Being". It further implies the ontology as the attempt to reduce the other to the same or 'beings' to 'Being' reverbrating the hidden agenda of imperialist domination through tyranny.

However, Guru Nanak's supreme Being is not a neutral impersonal entity who has nothing to do with the wailings and sufferings of the beings created by Him. Guru Granth Sahib says that He is diffused profusely in all the three worlds and is always with the beings. When the human beings are butchered by the tyrannical oppressors of mankind, He is not required to be neutral and is bound to take sides of the downtrodden and oppressed ones. Rather, full of anguish,Guru Nanak does not hesitate in blaming the Lord for watching the mighty, shredding to pieces the weaker ones -*Khurasan khasmana kia Hindustan draia. ... eli marpai kaurlane tain ki daradu na aia* (Guru Granth Sahib, p.360) Guru Granth Sahib, out of the sense of 'goodness without any calculation', holds that fight for righteousness and justice should be fought, even if it is not related to one's own particular religion or social group. Guru Tegh Bahadur set a healthy model of goodness of human reality in the medieval period-fanatical scenario of India where he laid down his life for the safety of Brahminic society and faith of which he was neither a member nor had he ever accepted its tenets. It was the urge to defend ethical values, justice and religious freedom, which inspired him to put his head under the tyrannical ruler's sword.

Promotion and diffusion of goodness without any calculation, ethical values, justice and religious freedom, require the openness of heart and mind which may be attained through the dialogue with the different layers of the society. Says Levmas, "One is required to work on one's ownself and to go toward the other where he is truly other from whom, for an insufficiendy mature soul, hatred flows naturally or is deduced with infallible logic. The themes of 'historical rights', right of enrootedness, 'undeniable principles' are required to be avoided." Discussing the boundaries and scope of dialogue, Levinas adds further by saying, "One must refuse to be caught up in the tangle ofabstractions, whose principles are often evident, but whose dialectic, be it so rigorous, is murderous and criminal." However, he recommends the proximity of the honest, attentive and vigilant persons for tackling a tension, but he feels that without any definite project before them and mutual dialogue, the proximity of such persons even may resemble sleep, which is not going to solve any problem. Rather, these persons will fade away into words, will get lost in technical questions, or freeze up into an institution or structures only. A new solidarity and religiosity through meaningful dialogue is required to be evolved by recognizing and identifying those insoluble substances which have the potential of exploding in violence, guile or politics.

In Guru Granth Sahib, the dialogue is the wholesome process of knowing, saying and understanding (Guru Granth Sahib, p 1411). For the accomplishment of this process, Guru Granth Sahib, while telling the people *Jab lagi dunia rahie Nanak kichhu suniai kichhu kahia*, further stresses that apart from having meaningful and factual dialogue, one should take care of the self-analysis first. In fact, *Gurbani* is well aware of the fact that those, whose mind is all-dark do not stand true to their words. Their lotus heart is inverted and does not bloom, therefore, their high verbosity notwithstanding, they, in fact, exhibit their inner ugliness. But those who are the accomplished persons, are of dialogical nature, and have the humble competence of saying something as well as of understanding a viewpoint in its proper context. Guru Nanak hails such persons by calling them the competent persons (*sugharh*). *manhu ji andhe ghup kahia biradu na janani, mani andhai undhai*

kaval disani khare karup, iki kahi janani kahia bhujani te nar sugharh sarup

According to Guru Granth Sahib, *Gurbani* the *sambad* or dialogue is the effort towards understanding the genuineness of the issues posed. In this great scripture, the base of a worthy life is the doctrine that one should have partnership with the virtues of the people and should keep away from mischiefs -*sanjh karijai gunah keri chhodi avagan chaliai*. Guru Granth Sahib gives no recognition to life lived in monasteries or jungles. It rather approves that life which prepares the individual to be of the world while not becoming worldly. Sikh life is the life of responsibility towards the surroundings, and, therefore, its spirituality and spiritual dialogue have some distinction from other ways of life. Sikh religion gives due importance to man as an individual, but it does not allow the interests of the society to be sacrificed for the sake of one man, howsoever great or high he may be. It approves humanitarianism, but not humanism of the West, because-humanism can flourish only in autocracy, apostasy and narrowness of heart and mind., The dialogue with others with a view to conquering one and all absolutely, does not fit in the thought frame of Guru Granth Sahib. Guru Nanak, being fully conscious of the egoist personality likely to emerge from debating behaviour pattern of the society, says that the researcher flourishes whereas, the debater perishes -*khoji upajai badi binasai hau bali gur kartara*. Debate creates suicidal ego known as the chronic ailment (*diragh roga*) in *Gurbani*. Only *seva* or the 'service' can help get rid of this malady and the service alone can fill one's heart with love. Guru Amar Das furthers the view of Guru Nanak by saying -badi binsahi sevak sevahi gur kai heti piari -the debater perishes and the humble-servant of the Guru serves with love and devotion. Namdev also holds that if somebody is desirous of enjoying the *Ramrasayan*, he should never indulge in polemics -*bad bibad kahu sio na kijai, rasana ram rasayan pijai.*

To save the self from polemical and disputational egotist mentality, the Sikh religion and the Guru Granth Sahib talk of a meaningful, factual and self-analysing dialogue. Indeed, the Guru Granth Sahib clearly denotes two types of dialogue. The first form of the dialogue is the dialogue with the self, the self-appraisal or peeping into the self. Before the external dialogue, the Gurbani inspires first to look into one's own heart and mind. Getting face to face with one's own self, one comes to know about his or her own meanness, shallowness, the layers of self-interests, greeds and diplomacies. So long as we do not cleanse out the dirt of above-named propensities with the broom of knowledge acquired through contemplation, we cannot become pure, and unpolluted and our external dialogue cannot be meaningful. Self-analysis or the dialogue with the self brings the stage of autosuggestion. For autosuggestion, one need not go in search of any guru in person. The basic truths of life are so simple, straight and few in number, that every individual can imbibe these in his own self. The world is not stable; everything is in a flux, which is always in a forward motion. Then, why this fat ego? The realization how much this ego has made one hollow and how much suffering one himselfhas created, can be attained only by having dialogue with ones own self. Such a person understands that he, while not becoming obstruction in the deeds being performed around by the will of God, should allow the flow of the Divine will through his body unhindered, and should be always active for the victory of the Wondrous Lord, (*Wahiguru*). The service to humanity should be considered service to the Lord, and thus spiritual happiness should be cultivated.

The self-analysing person becomes impatient for the glimpse of the divinity of the soul. He does not hesitate to ask himself as to what he should offer to see the light of truth equivalent to the light of myriad of suns, or, in the religious language, the court of the truth (*sacha darbar*). For dialogue, what type of language should he use, so that the Divine fills him with love for Him. To accept the greatness of the cognitive truth at the appropriate time (*amritvela*) and to live life according to that truth, is the answer that emerges from'inside for which no external polemic is needed:
pher ki agai rakhiai jitu disai darbaru,muhau ki bolani boliai jitu suni dhare piaru, amrit vela sachu nau vadiai vicharu.
The person capable of initiating dialogue with his own self can control the horse race of the mind with full confidence. He, with the help of autosuggestions to the mind, time and again, can make it realize its divine roots: *manu tu joti sarup hai apana mulu pachhanu, mani hari ji terai nali hai gurmati rang manu, e manu meria tu thir rahu chot na khavahi ram.*

But from the points alluded to above, this hypothesis would be wrong that the mind is quite simple and is always eager. to attain divinity and could be brought to the light track easily. In Guru Granth Sahib, Kabir is fully conscious of this

fact, when he says that mind knows everything but still it undertakes to doing evil. Otherwise, how it is that having a lamp in hand, he is still falling into the well- Kabir *manu janai Jabh bat janat he auganu karai. Kahe ki kuslat hathi dipu kue parai.* But even then giving suggestions to mind cannot be stopped, much as the tillage of the land cannot be abandoned because the animals would destroy it, or because of the fear of theft we cannot abandon the purchase of a household. Guru Amar Das, in his longer hymn *Anandu*, goes on to suggest to the mind by saying -*e man meria tu sada rahu har nale..Hari nali rahu tu manu mere dukh sabhi visarana.* (0 my mind! be always with the Lord. 0 mind be with the Lord and all your sufferings will be no more.)

The man who ponders over the greatness of God by himself becoming broadminded, the man who inspires the mind towards understanding its true form, enjoys the virtues of one and all. Such a person wears the silken clothing of pure life, becomes partner in the virtuous enterprises, neither remembers the mischief of others, nor reminds others of their evils. Wherever he goes or joins a discourse, he initiates the welfare of others and joyfully tries to understand the crux of the problems raised. The qualities alluded to above belong to a dialogical personality hinted at in Raga Suhi hymns by Guru Nanak: *Guna ka hovai vasula kadh vasu laijai , je guna hovani sajana mili sajh karijai , sajh karijai gunah keri chhodi avagan chaliai , pahire patambar kari adambar apana pirhu maliai , jithai jae bahiai bhala kahiai jholi amritu pijai. guna ka hovai kadhi vasu vasu laijai.*

The second type of dialogue delineated in Gurbani is the external dialogue which one finds scattered in the whole of Guru Granth Sahib. Guru Nanak knew it very well that the work of reclamation of the withered.soul of mankind could not be done without undertaking the device of dialogue. The main objective of his four itineraries was dialogue with the so-called uper and lower strata of the society, the religious pundits and the laity. While understanding their mental agony, he was to find solutions to their problems. In the *salokas* of Kabir recorded in Guru Granth Sahib, the dialogue loaded with social responsibility and spirituality between saint Namdev and Trilochan is there wherein Bhagat Trilochan asks Namdev why he is always busy in printing the cloth and, thus, by getting deeply involved with mammon, has forgotten the name of Ram. Bhagat Namdev replies: O Trilochan, on lips one should have the name of Ram; with hands one should go on earning one's bread and butter, but the heart should remain deeply imbued with the Lord:
Nama maia mohia kahai Tilochanu mit, kahe chhipahu chhailai Ram na lavahu chitu. Nama kahai Tilochana mukh te Ramu samali, hath pau kari kamu sabh chitu Niranjan nali.

The first Var by Bhai Gurdas puts forth the scene of the dialogue between Guru Nanak and different *yogis*. In this dialogue, the Guru generally maintains his calm and most humbly states to the *yogis* that he has no miracle with him except the true Name of the Lord. But irritated yogi Bhangarnath, under the guise of dialogue, sarcastically remarks, "O Nanak, why you have forsaken the garb of *yogis* and have put on the clothes of the householders. By repudiating the guise of the yoga indeed, your act is similar to mixing of vinegar with the milk and spoiling it. By doing so, Nanak has spoiled the pure *yogic* life. Guru Nanak, understanding his arrogance and sarcasm and with a view of putting a small check on his inflated ego, replies in the same vein: Says Nanak, "O! Bhangarnath your mother (teacher) knows nothing. You do not know how the vessel should be cleansed and hence the odour destroys the fruit therein. You having repudiated household life still go to the householders for begging. But mind it, you will get nothing without putting in something (in the form of labour).

The hagiographical literature pertaining to Guru Nanak, and his hymns in the Guru Granth Sahib make it explicit that the Guru was in continuous discussion with the pedantic *pundits*, the maulis, the *yogis* and a host of *pirs* and *faqirs*. Not only that, he, putting away the idea of mere toleration, flashed before the world a new idea of acceptance of the greatness and truthfulness of others irrespective of caste, colour and creed. To see it through, he collected the hymns of spiritual personalities from different parts of Asia. One's acceptance fills others with love for one and all, and then one enjoys the spirit of dialogue with the others.

In *Gurbani*, the best example of the external dialogue is Guru Nanak's longer hymn *Sidh Gosti* (Guru Granth Sahib, pp 938-946) in which, through a spiritual dialogue, the philosophy of yoga vis-a-vis Sikh philosophy of life has been elucidated. What type of mental balance and stability of mind is required to be held by the discussants, the Guru himself becomes the best example of the same. At the very outset of the hymn, the questions and answers are put to each other. Yogi Charpatasks. "0 Nanak! The world is unfathomable expansive sea; give your considered opinion

as to how one can get across it." The answer by Guru Nanak, full of courtesy, self-confidence and truth, illustrates the nature, form and tradition of dialogue in Sikhism. Guru Nanak replies, "0 Yogi! you very well understand the crux of the question you expect me to reply. What answer I can put forth? I sincerely hold that you have already swum (this world ocean) and how could I find fault in your way and process. Of course, you have asked me my way to which I will definitely come. As the lotus, though living in water does not allow the water to wet its petal and the water fowl also keeps its wings unwet, likewise by merging *surati* into *sabad* the world ocean may be got crossed."
Dunia sagaru dutaru kahiai kiu kari paiai paro, charpatu bolai audhu Nanak dehu sacha bicharo, ape akhai ape samjai tisu kia utaru dijai, sachu kahahu tum pargrami tujh kia baisanu dijai, jaise jal mahi kamal niralam murgai naisane, surati sabadi bhav sagaru tariai Nanak namu vakhane.

This constructive aspect of dialogue, which, without hurting anybody, capacitates a person for explaining his own view-point is the basis of dialogue in Guru Granth Sahib.

Unfortunately, we have discarded such an attitude and the results are obvious. The Sikh community is divided, and almost everybody is playing on his own tambourine. In the *Sidh Gosti*, whether the questions are related to the individual or the common man, whether they are philosophical or ethical, the level of the dialogue is full of serenity, sobriety and mutual respect. In the seventeenth and eighteenth stanzas, the *siddhas* inquire of the Guru as to what is the reason of abandoning the household and why has he put on the garb of a *yogi*, the answer is not only sincere and respectful but candid too -*Gurmukhi khojat bhae udasi, darsan kai tai bhekh nivasi,* i.e., in the search of Guru-oriented persons, I have donned this garb of an ascetic. In *Sidh Gosti,* the problems of life right from birth to death have been discussed, but nowhere bitterness comes to the forefront. The reason for such a phenomenon is that persons involved in the dialogue have neither greed for positions, nor are they internally hollow. They are the contented personalities with their respective ways oflife. In the words of Bhai Gurdas in hisfltst var, Guru Nanak considers the *siddhas* much more full of will power and capacity, and perhaps that is why the Guru is said to have told them that if the *siddhas*-like people would remain hidden in the caves of the mountains then who would lead the lead the people in the world below - *Sidh chhapi baithe parbati kauna jagati kau par utara?* If the dialogue is initiated with the intention of giving proper recognition to the other person, the result of such a dialogue would be meaningful and constructive. Sikhism has this tradition and may God bless the Sikhs to learn something from their history and philosphy as enshrined in the Guru Granth Sahib.

FARID
FORM RENTALS LTD
CONCRETE FORMS RENTALS AND SERVICE
FORMS TIES SALES • WALER BAR RENTALS
DELIVERY ALL OVER LOWER MAINLAND
• SPECIAL 10'8" & 12' FORMS AVAILABLE
CALL FOR FREE ESTIMATE
WE PROVIDE FRAMERS & WE BUILD HOMES
2-5-10 YEARS WARRANTY
ਨਵੇਂ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫਰੀਦ ਕੰਕਰੀਟ ਫੋਰਮ ਰੈਂਟਲ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੋ
604-592-2225
Jagtar Singh Brar (TARA)
Cell: 604-825-4006
Fax: 604-592-5151
Hardial Singh Sandhu
Cell: 604-825-8990
#101 - 13035 - 84 Avenue, Surrey B.C. V3W 1B3

Cherished Memories Photography
"...Simple, Natural, Beautiful"
604-317-7223
www.cherishedmemories.ca
email: info@cherishedmemories.ca

AMAR DRYWALL LTD.
RESIDENTIAL & COMMERCIAL
GENERAL CONTRACTORS & CUSTOM HOME BUILDERS
• STEEL STUDS & FRAMING • T-BAR CEILING •
• BOARDING • TAPING • FINISHING • INSULATION •
SERVING THE COMMUNITY SINCE 1994
Contact: Amarjit
(604) 783 4027 • (604) 720 6147

Busy Boyz Insulation & Vinyl Siding
RESIDENTIAL & COMMERCIAL
We serve Lower Mainland & Okanagan Valley
We also do renovation for old homes
We do Insulation, Vinyl Siding, Soffits, Downpipes, Gutters & Vinyl Decking
Contact: BALKAR SINGH SAHOTA
604.671.3940
Tel: 604.597.8581

FOUR SEASONS DISPOSAL

Various Bin Sizes To Choose From

• INDUSTRIAL • COMMERCIAL • RESIDENTIAL •
• CONSTRUCTION DISPOSAL • 10' - 40' YARD CARRY BINS •
• ROOFING & RENOVATION DISPOSAL

Reasonable Rates & Reliable Service

SURINDER RANA

604-889-6660

CELL: 604 724 5384
FAX: 604 502 8686

HUNDAL BROS PLUMBING & HEATING

COMMERCIAL & RESIDENTIAL

SAME DAY HOT WATER TANK

For Quallity Service & Free Estimate Call .....

Gurjeet Singh
604-617-7780

Udham Singh
604-818-8535

- PLUMBING
- GAS WORK
- RENOVATIONS
- HEATING
- SPRINKLER SYSTEM
- BOILER, FURNACE

BEST SERVICE IN LOWER MAINLAND

Email: hundalbros@hotmail.com

604-594-9676

ATHWAL
DRYWALL LTD.
COMMERCIAL & RESIDENTIAL
Specialized In:
• COMPLETE DRYWALL SERVICES
• TEXTURE CEILING
• STEEL STUD • T-BAR
• BOARDING & TAPING
DAVINDER RANA
604-710-7688
Fax: 604 502 8686
Email: athwaldrywall@hotmail.com
Quality Work
Reasonable Rates
FREE ESTIMATE

NEW RIGHTWAY
ELECTRIC LTD.
RESIDENTIAL & COMMERCIAL
SPECIALIZING IN:
ALL KINDS OF ELECRICAL WIRING
TOWN HOUSES & COMMERCIAL WAREHOUSE JOBS
SERVICES:
ALARM WIRING, VACUUM WIRING, INTERCOM WIRING, ELECTRIC PROBLEMS,
TV & TELEPHONE SYSTEMS, SMALL & BIG JOBS
QUALITY WORK
Karan Khatkar
604 306 1676
604 339 1611
Professional Service
Satisfation Guaranteed, Best Rates
Fast & Friendly Service Assured
FREE ESTIMATES

ACME
SHOWER DOORS MFG
A DIVISION OF ACME GLASS LTD.
ACME GLASS LTD.
ACME SHOWER DOORS
• Shower doors
• Steam Shower
• Tub doors
• Temp. Glass
• Railing glass
• Sand Blast
ACME CLOSET SYSTEM
• California style closet organiser
• Ventilated wire shelving
For more information please call:
Lakhi Sahota or Jas Sahota
Tel: 604.543.8477 • 604.543.6666 Fax: 604.599.1999
NEW LOCATION: 8335 - 129th Street, Surrey, BC

OASIS
Drywall
RESIDENTIAL & COMMERCIAL
We specialize in:
• Boarding
• Taping
• Finsishng
BEST RATES
FREE ESTIMATES
QUALITY ASSURED
Please Call:
SUKHMINDER S. GILL 778.885.9635

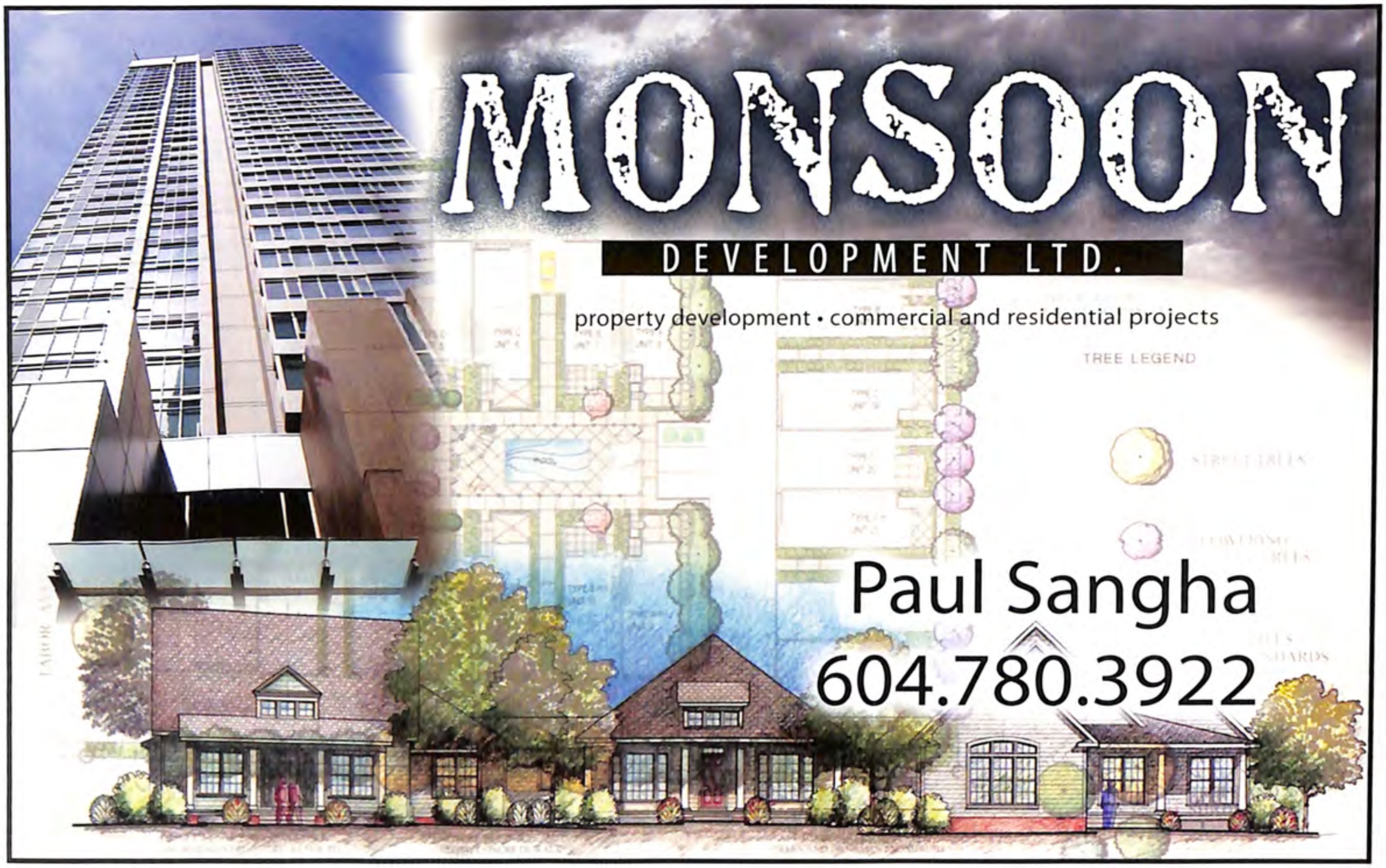
MONSOON
DEVELOPMENT LTD.
property development • commercial and residential projects
TREE LEGEND
Paul Sangha
604.780.3922

PACIFIC COAST
PAINTING LTD.
Quality Workmanship • Reliable • Friendly Service
Specializing in:
Interior and Exterior Paint
New and old homes
Commercial and Residential
For FREE Estimate Call:
Jagdish Singh
778-316-3537

Need A Mortgage?

"At Bestway Mortgage we make mortgages simple and easy. Our goal – to find you the best mortgage rate possible – period!"

"Call us today and take advantage of our years of bank management and financial institution experience."

– M S. Dhaliwal - M.A., L.L.B, CAIIB
Senior Mortgage Consultant

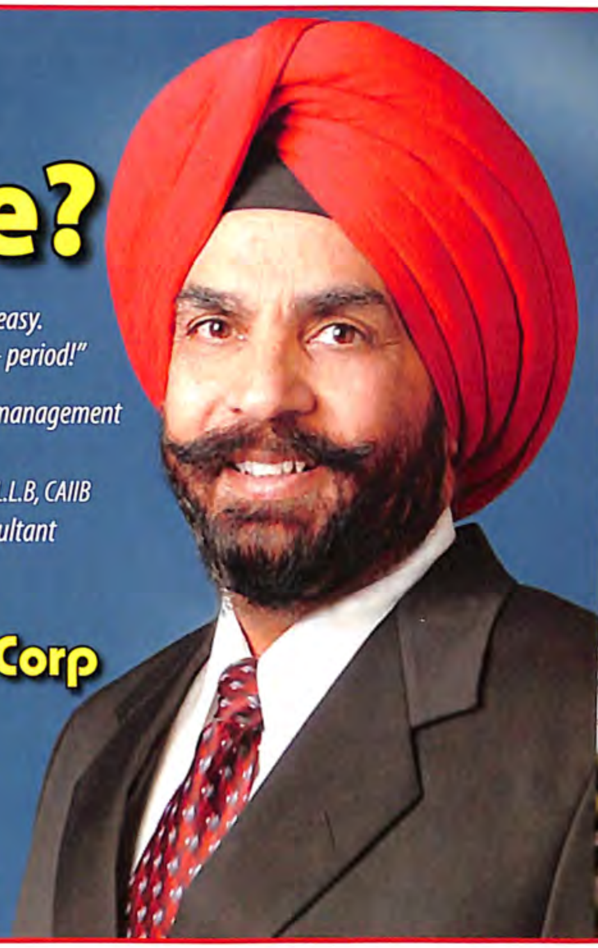

For more information and to apply online visit us at:

www.bestwaymortgage.ca

email: besway@shawcable.com

BMC Bestway Mortgage Corp

604-807-2808 • 604-501-2115
Fax: 604-501-2119
Khalsa Business Centre
204 - 8334 - 128th St., Surrey, BC

JHAT PAT FOREIGN EXCHANGE

GUARANTEED TIME DELIVERY GUARANTEED BETTER THAN BANK EXCHANGE RATE

- Receipt Provided For The Money
- Guaranteed Best Rates
- Same Day Delivery All Over
- You Can Send Money All Over India
- We Also Bring Money From India
- ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਡਾਲਰਾਂ ਦੀ ਰਸੀਦ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ
- ਵਧੀਆ ਰੇਟਾਂ ਲਈ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ
- ਉਸੇ ਦਿਨ ਡਲਿਵਰੀ
- ਪੈਸੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਸਾਰੇ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ

Contact: Charanjit

604-501-2262

TEL: 604-649-4922 TOLL FREE 1-877-501-2262
UNIT #102 - 8381 - 128TH., SURREY, BC V3W 4G1

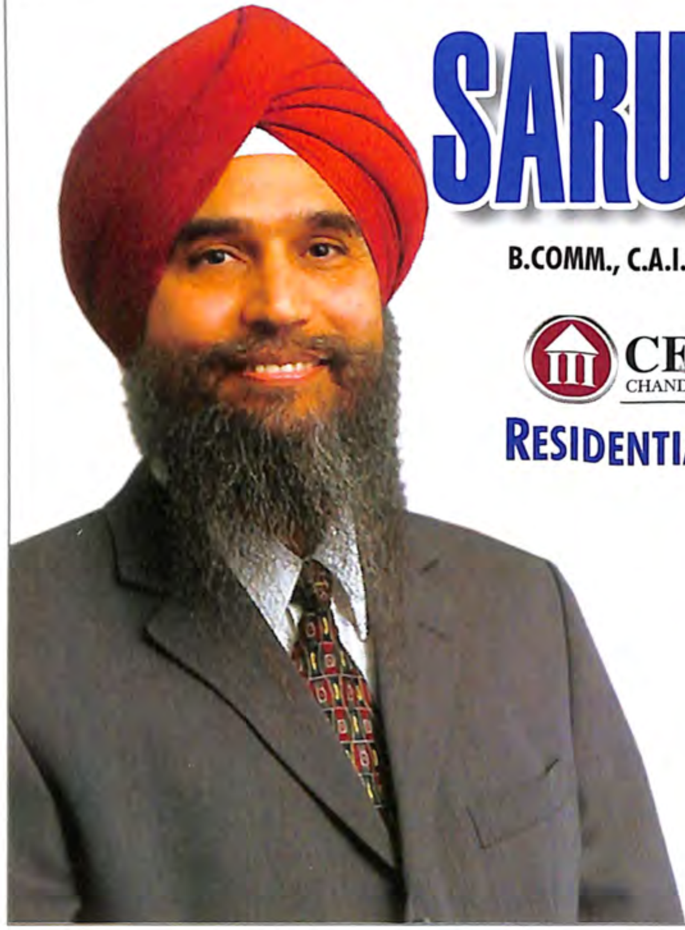

SARUP SINGH CHANDI

B.COMM., C.A.I.B., CSA (CERTIFIED SENIOR ADVISOR), AMP (ACCREDITED MORTGAGE PROFESSIONAL)

CENTUM
CHANDI MORTGAGES INC.

MORTGAGE BROKER

RESIDENTIAL, COMMERCIAL & PRIVATE MORTGAGES...

GUARANTEED! LOWEST POSSIBLE RATES*
COULD SAVE YOU $1,000'S!*

LIFE INSURANCE & INVESTMENTS

604-572-5050

7092 - 125 STREET, SURREY, B.C. | WWW.SARUP.CA

**O.A.C., E & O.E. * Each Office is independently Owned & Operated*

DULAI
ROOFING LTD.

Serving Vancouver & Lower Mainland since 1988

Specializing in Commercial & Residential Roofing

Customer satisfaction is our prime goal...

Roofs designed to last

Consistent with commitment to professional workmanship...

- TORCH-ON FLAT ROOFS
- CONCRETE TILES
- CEDAR SHINGLES & SHAKES
- DUROID SHINGLES
- FIBREGLASS SHINGLES
- RE-ROOFING & REPAIRS
- CONVERSIONS CEDAR SHAKES TO DUROID SHINGLES

- 25 Years Experience
- Competitive Prices for your Project
- Quality Roofers with proven record
- Meet B.C. Building Code Standards
- Liability Insurance for $2 million
- WCB Coverage
- Free Written Estimate

www.dulairoofing.com

Toll Free: 1-877-597-4435
Fax: 604-502 0477

Van. 604-874-2111 Sry. 604-597-4435

Building a home?

Landscaping? Renovating?

Come in and see our friendly, knowledgeable staff for all your building needs.

WE CARRY A WIDE RANGE OF PRODUCTS

Engineered Wood (I-Joists & Beams) • Framing Materials
Plywood • Doors • Mouldings
Pressure Treated Lumber • Cedar and Wire Fencing
Metal Roofing • Siding • Laminate Flooring
Power Tools • Air tools and Accessories • And much more

COUNTRY LUMBER LTD.

604-533-4447

Fax: 604-533-0451

E-mail: sales@countrylumber.ca

22538 Fraser Highway, Langley, B.C. V2Z 2T8

Khalsa Credit Union

WAHEGURU JI KA KHALSA WAHEGURU JI KI FATEH

KHALSA CREDIT UNION
ਖਾਲਸਾ ਕਰੈਡਿਟ ਯੂਨੀਅਨ

Committed to our Community

Our mission is to provide a range of quality financial services to our Sikh members as well as promote Sikh educational, cultural, economic and religious upliftment of our members in the Khalsa spirit!

Products and Services for all your Financial Needs:

- Personal Chequing Accounts / Personal Chequing Packages
- Personal Savings Accounts
- Business Chequing Accounts / Business Chequing Packages
- Youth Banking Incentives
- Term Deposits
- Merchant Deposit Services
- Commercial Mortgages
- Personal Mortgages
- Loans and Lines of Credit
- RRSP and RRIF
- RESP
- Scholarship Programs
- Telephone Banking
- Internet Banking
- ATM Services
- Safety Deposit Boxes
- Money Orders & Travellers' Cheques
- Wire Transfers
- AFT for Payroll Services

Call any branch to avail discounted rates on mortgages and premium rates on deposits.

HEAD OFFICE
8788-120th Street, 3rd Floor
Surrey, B.C. V3W 3N6
Tel: 604-507-6404
Fax: 604-507-6405

SURREY BRANCH
8788-120th Street
Surrey, B.C. V3W 3N6
Tel: 604-507-6400
Fax: 604-507-6401
Toll Free: 1-800-324-6747

ABBOTSFORD BRANCH
3-2497 Clearbrook Road
Abbotsford, B.C. V2T 3Y3
Tel: 604-853-5033
Fax: 604-853-3844

NEWTON BRANCH
7288 - 137th Street
Surrey, B.C. V3W 1A3
Tel: 604-572-5500
Fax: 604-572-5530

VICTORIA BRANCH
1-3318 Oak Street
Victoria, B.C. V8X 1R1
Tel: 250-953-5700
Fax: 250-953-5707

VANCOUVER BRANCH
5963 Fraser Street
Vancouver, B.C. V5W 2Z6
Tel: 604-324-6747
Fax: 604-324-0627

TOLL FREE: 1-800-572-2894 • TELEPHONE BANKING: 604-507-6410
www.khalsacreditunion.ca

300 GURTA GADDI SOUVENIR DESIGN AND PRINT BY COPYTEK COMMERCIAL PRINTERS, SURREY BC CANADA 604.596.8181